

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA MARMARA
ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ: EDEBİ ESERLERİN
DOLAŞIMI VE YORUMLANMASI

Esra KÜÇÜKTATIL TUNÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Muhammed HÜKÜM

EYLÜL - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA MARMARA
ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ: EDEBİ
ESERLERİN DOLAŞIMI VE YORUMLANMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esra KÜÇÜKTATIL TUNÇ

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Edebiyatı

“Bu tez 24/09/2024 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Yılmaz DAŞCIOĞLU	Başarılı
Doç. Dr. Muhammed HÜKÜM	Başarılı
Doç. Dr. Erdem DÖNMEZ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Esra KÜÇÜKTATIL TUNÇ

24/09/2024

ÖN SÖZ

Türkiye’de okur merkezli çalışmalar yaygınlık göstermekte ve her geçen gün edebiyat sosyolojisi çalışmalarına yenisini eklenmektedir. Marmara Üniversitesi Kütüphanesi bağlamında gerçekleştirdiğim araştırmamın edebiyat sosyolojisi ve kütüphanecilik literatürüne katkıda bulunmasını diliyorum. Lisans döneminde karşılaştığım edebiyat sosyolojisi kavramına lisansüstü dönemimde farklı ufuklar açan ve tez sürecimi planlamamda, ilerletmemde ve sonuçlandırmamda bana rehberlik eden değerli danışman hocam Doç. Dr. Muhammed HÜKÜM’e teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmamın merkezinde olan Marmara Üniversitesi’nde verileri alma sürecinden onları analiz etme sürecime kadar bana yol gösteren ve desteklerini esirgemeyen Marmara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı İdari Birimi üyelerine ve ayrıca Doç Dr. Bahattin Yalçınkaya hocama da teşekkürü borç bilirim.

Tez sürecimde araştırmamla ilgili düşüncelerimi sıkılmadan dinleyen, yetişemediğim yerlerde desteğini ve yardımını esirgemeyen tezdaşım Furkan Varol’a teşekkürlerimi sunarım.

Söğütlüçeşmeden Arifiye’ye uzanan yüksek lisans maceramda bana evinin kapılarını her zaman açan, psikolojik olarak her zorlandığım an da yanımda olan ve bu sürecin en yakın tanığı dostum Seda Çift’e içten teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak benden maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli annem Emine Küçüktatıl’a, kıymetli babam Burhan Küçüktatıl’a, her defasında benimle gurur duyduğunu belirten canım ablam Çiğdem Çoban’a ve canım kardeşim İmdat Küçüktatıl’a teşekkürlerimi sunarım.

Esra KÜÇÜKTATIL TUNÇ

24/09/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	ii
TABLO LİSTESİ.....	iii
GRAFİK LİSTESİ.....	iv
HARİTA LİSTESİ.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	6
1.1. Belleğin Dönüşümü: Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Kitap – Kütüphane	6
1.2. Okuma Kültürü ve Okuyucu Kitlesinin Dönüşümü	10
1.3. Kültür Üretimi ve Edebiyat Sosyolojisinin Kütüphanelere Yansıması.....	12
2. BÖLÜM: MARMARA ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANE VERİ ANALİZİ.....	16
2.1. Yıllara Göre Analiz	16
2.2. Cinsiyet Bağlamında Analiz	22
2.3. Grup- Kütüphane Bazlı Yorumlama	27
2.4. Tür ve Yazar Analizi	29
2.4.1. Roman Türü İncelemesi	32
2.4.2. Hikâye Türü İnceleme	43
2.4.3. Şiir Türü Analizi	48
2.4.4. Tiyatro Türü Analizi.....	52
2.5. Yayınevi Analizi.....	56
SONUÇ	74
KAYNAKÇA.....	77
EK	80
ÖZ GEÇMİŞ	82

KISALTMALAR

- Ed.** : Editör
Çev. : Çeviren
Vb. : Ve benzeri
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti
ss. : Sayfa Sayısı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Yıllara Göre Ödünç Alınan Kitap Sayısı.....	16
Tablo 2: En Yoğun Dönem Analizi	19
Tablo 3: 2020 Yılında En Çok Ödünç Alınan Kitaplar	20
Tablo 4: 2021 Yılında En Çok Ödünç Alınan Kitaplar	21
Tablo 5: Kütüphanelere Göre Kitap Dolaşım Sayıları	28
Tablo 6: Roman Kategorisinde Dolaşımda Olan ilk 10 Eser	32
Tablo 7: Roman Kategorisinde En Çok Tercih Edilen 10 Yazar	33
Tablo 8: Roman Kategorisinde Yıllara Göre Tercih Edilen Romanlar	35
Tablo 9: Hikâye Türünde Tercih Edilen Eserler	43
Tablo 10: Hikâye Türünde Tercih Edilen Yazarlar	44
Tablo 11: Aşkın Celladı ve Diğer Psikoterapi Öyküleri Eseri En Çok Tercih Eden Bölümler	46
Tablo 12: Şiir Türü En Çok Tercih Edilen Eserler	48
Tablo 13: En Çok Tercih Edilen Şairler	49
Tablo 14: Şiir Kitaplarına En Çok İlgi Gösteren Bölüm ve Fakülteler	50
Tablo 15: Tiyatro Türü En Çok Tercih Edilen Eserler	52
Tablo 16: Tiyatro Türü En Çok Tercih Edilen Yazarlar.....	53
Tablo 17: Tiyatro Türü En Çok Tercih Eden Fakülte ve Bölüm.....	54

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Yıllara Göre Ödünç Alınan Kitap Verilerinin Grafiği.....	17
Grafik 2: Aylık Ortalama Kitap Ödünç Alma Sayıları (Tüm Yıllar Üzerinden)	18
Grafik 3: 2013-2023 Üniversite Öğrenci Cinsiyet Dağılımı.....	22
Grafik 4: Cinsiyete Bağlı Edebi Eser Ödünç Alma Oranları	23
Grafik 5: Kadın Okurların Fakültelere Göre Ödünç Alma Sayıları.....	23
Grafik 6: Kadın Okurların En Çok Yöneldiği Eserler	24
Grafik 7: Kadın Okurların En Çok Tercih Ettiği Yazarlar.....	25
Grafik 8: Erkek Okurların En Çok Tercih Ettiği Eserler	25
Grafik 9: Erkek Okurların En Çok Tercih Ettiği Yazarlar	26
Grafik 10: Grup Kategorilerine Göre Edebi Eser Ödünç Alma Oranları.....	27
Grafik 11: Yerleşkelere Göre Akademik Birim Sayıları.....	29
Grafik 12: Yerleşkelere Göre Akademik Birim Sayıları.....	30
Grafik 13: En Çok Tercih Edilen Yayınevleri	56
Grafik 14: Yayınevlerinin Ödünç Alma Sayılarına Dayalı Yüzdeler Dağılımı.....	57
Grafik 15: Türkiye İş Bankası ve İletişim Yayınları Ödünç Alma Yüzdeleri	58
Grafik 16: Yıllara Göre En Çok Tercih Edilen 10 Yayınevinin Ödünç Alma Trendleri	58
Grafik 17: Yayınevlerine Göre Kitap Türlerinin Dağılımı	59
Grafik 18: En Çok Tercih Edilen Yapı Kredi Yayınları Eserleri.....	60
Grafik 19: En Çok Tercih Edilen Yapı Kredi Yayınları Yazarları	60
Grafik 20: En Çok Tercih Edilen Can Yayınları Eserleri	62
Grafik 21: En Çok Tercih Edilen Can Yayınları Yazarları	62
Grafik 22: En Çok Tercih Edilen İletişim Yayınları Eserleri.....	66
Grafik 23: En Çok Tercih Edilen İletişim Yayınları Yazarları	66
Grafik 24: En Çok Tercih Edilen İş Bankası Kültür Yayınlarının Eserleri	69
Grafik 25: En Çok Tercih Edilen İş Bankası Kültür Yayınlarının Yazarları	69
Grafik 26: En Çok Tercih Edilen Doğan Kitap Eserleri	71
Grafik 27: En Çok Tercih Edilen Doğan Kitap Yazarları	72

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Türlerine Göre Okunan Kitap Dağılımı.....	31
--	----

ÖZET

Başlık: Edebiyat Sosyolojisi Bağlamında Marmara Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: Edebi Eserlerin Dolaşımı ve Yorumlanması

Yazar: Esra KÜÇÜKTATIL TUNÇ

Danışman: Doç. Dr.Muhammed HÜKÜM

Kabul Tarihi: 24/09/2024

Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 79 (ana kısım) + 3 (ek)

Edebiyat barındırdığı tüm fenomenleriyle toplum ile ilişki içindedir. Edebiyatın sosyal olan yönü sosyoloji disipliniyle de ilişki içinde olmasını sağlar. Sosyoloji, toplumu somut gerçeklikler üzerinden ele alıp bilimsel bir temele yerleştirirken edebiyat ise estetik yanıyla toplumu kurgular ve yansıtır. Böylece bu iki disiplin arasında “Edebiyat Sosyolojisi” adıyla ayrı bir çalışma alanı doğar. Varlığı ülkemizde 20.yy’a tekabül eden çalışma alanının, edebi eserler üzerinden kısır bir döngüde ele alındığı bilinmektedir. Oysaki edebiyat sosyolojisi yazar, okur, eser ve yayıncılık faaliyetlerini tümüyle kapsayan bir alandır. Bu alanda okur, eserin kendisini gerçekleştirmesinde ve devamlılığını sağlamasında etken roldedir. Çeşitlenen okur profillerini de bu bağlamda değiştiren ve dönüştüren farklı unsurlar mevcuttur. Var olan döngüde okurun ve edebi eserlerin nihai uğrak noktası ise kütüphanelerdir.

Tez çalışmamızda toplumun tercihlerini, yeni moda akımlarını yakından gözlemleyebileceğimiz üniversite öğrencileri ve bu bağlamda kütüphanelerin edebi eser dolaşımında edebiyat sosyolojisine katkıda bulunabileceği araştırılmıştır. Bunun yanında eser içerikleri üzerinden gerçekleştirilen çalışmalara farklı bir perspektif kazandırmak ve edebiyat sosyolojisinin mekânsal olarak varlık alanına yeni bir yaklaşımda bulunmaktadır. Edebi eserlerin okurla buluşmasını etkileyen faktörlerin neler olduğu ve öğrencilerin tercihleri üzerinden popüler kültür, yayın politikaları, okunan bölüm, yönlendirmeler gibi birçok farklı etkenin olduğu görülmektedir. Edebi eserlerin kütüphanelerde yansımaları görmek hem kütüphanecilik hizmetleri hem bölge ve öğrenci okur kitlesi profili açısından yol gösterecektir. Ele aldığımız araştırma konusu çerçevesinde alandaki eksikliği gidererek edebiyat sosyolojisine hafıza mekânları olarak bilinen kütüphaneler üzerinden yaklaşmak amaçlanmaktadır. Bu kapsamda Marmara Üniversitesi kütüphaneleri 10 yıllık edebi eser verileri değerlendirilerek elde edilen veriler yorumlanmaya çalışılmış ve böylece Marmara Üniversitesi Kütüphanesi okur haritası çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat Sosyolojisi, Marmara Üniversite Kütüphanesi, Kültür Endüstrisi, Okur Profili, Toplum

ABSTRACT

Title of Thesis: Marmara University Central Library in the Context of Sociology of Literature: Circulation and Interpretation of Literary Works

Author of Thesis: Esra KÜÇÜKTATIL TUNÇ

Supervisor: Assoc. Prof. Muhammed HÜKÜM

AcceptedDate: 24/09/2024

Number of Pages: vii (pre text) + 79 (main body) + 3 (add)

Literature is in relationship with society with all its phenomena. The social aspect of literature also ensures that it is in relationship with the discipline of sociology. While sociology deals with society through concrete realities and places it on a scientific basis, literature constructs and reflects society with its aesthetic aspect. Thus, a separate field of study called "Sociology of Literature" emerges between these two disciplines. It is known that the field of study, whose existence corresponds to the 20th century in our country, is handled in a vicious circle through literary works. However, the sociology of literature is a field that encompasses all writer, reader, work and publishing activities. In this field, the reader plays an active role in the realization and continuity of the work. In this context, there are different elements that change and transform diversified reader profiles. In the current cycle, libraries are the ultimate destination of the reader and literary works.

In our thesis, it was investigated that university students, where we can closely observe the preferences of the society and new fashion trends, and in this context, libraries can contribute to the sociology of literature in the circulation of literary works. In addition, a new approach is made to the spatial field of existence of literary sociology and to give a different perspective to the studies carried out through the contents of the works. It is seen that there are many different factors such as popular culture, publication policies, the section read, and directions through the preferences of the students and the factors affecting the meeting of literary works with the reader. Seeing the reflection of literary works in libraries will guide both library services and the profile of the region and student readership. Within the framework of the research subject we have discussed, it is aimed to approach the sociology of literature through libraries known as memory spaces by eliminating the deficiency in the field. In this context, the data obtained by evaluating the 10-year literary works data of Marmara University libraries were tried to be interpreted and thus the reader map of Marmara University Library was drawn.

Keywords: Sociology of Literature, Marmara University Library, Culture Industry, Reader Profile, Society

GİRİŞ

Edebiyat, malzemesi dil olan ve merkeze insanı alan bir sanat dalıdır. Toplumdan aldığı unsurları dönüştüren, kurgulayan, yansıtan ve bunu gerçekleştirirken de aynı zamanda toplumu etkileyen bir konumda yer almaktadır. Estetik zevk verme amacı güden edebiyat, sanat gayesi dışında bireyi ve toplumu tanıma aynı zamanda ait olduğu kültür unsurları hakkında yorum yapma imkânı tanımaktadır.

Sosyoloji ise yine merkezinde insan olan ama eylemlerini bilimsel gerçeklik endişesiyle inşa eden genç bir bilim dalıdır. Durkheim'e göre "sosyoloji istediği gibi insandan yola çıkıp onun doğasının çözümlemesinde toplumun varlığını yeniden bulabilir veya toplumdan hareket edip onu incelerken zorunlu olarak insanoğluna yönelebilir" (Durkheim,2015: 23). Bu yönelimleri gerçekleştirirken bilimsel metotlara yönelen sosyoloji özelden bireyin genelde ise toplumun haritasını çıkarmaktadır. Ona göre "ekonomi, tarih, hukuk ve din insanlık evinin bilinen bazı odalarıydı ve sosyoloji de bu odaları birbirine bağlamaktaydı" (Bulut, 2021: 29). Farklı şubeler arasında geçiş imkânı tanıyan sosyoloji, geniş kapsamlı bir çalışma alanı sunmaktadır. "İnsanı her cephesiyle ele alan edebiyat ile insanı 'topluluk' olarak değerlendiren sosyolojinin kesişme noktası 'insanın hayatıdır'. (...) Bu ortak nokta edebiyat ile sosyolojiyi 'Edebiyat Sosyolojisi' çatısı altında buluşturmuştur" (Alver, 2019: 255). Edebiyatın toplumsal meselelerle ilişkisini konu alması bakımından Madam de Stael öncü konumdadır. *Sosyal Kurumlarla Münasebetleri Bakımından Edebiyat* eseriyle edebiyat sosyolojisi çalışmaları için girişimde bulunmaktadır. Stael bu noktada amacını şöyle tarif etmektedir: "niyetim dinin, törelerin ve kanunların edebiyat üzerindeki tesiriyle edebiyatın dine, töreler ve kanunlara yaptığı tesiri incelemektir" (Escarpit, 1993: 8). Madam de Stael'i, bu çalışmaları daha bilimsel bir temele dayandırmak isteyen Hyppolyte Taine izlemektedir. Taine; ırk, muhit, an kavramlarıyla doğa bilimlerinden faydalanarak insan ve toplum nezdinde de yansımalarını inceleme gayesindedir. Bu yaklaşımıyla fazla pozitivist olmakla eleştirilmiştir. Edebiyat ve sosyoloji birlikteliği ilk aşamada toplumun edebiyata yansımaları olarak değerlendirilmektedir. Edebiyatın ayna görevi üstlendiği bu adım sonraları içine ekonomik, siyasal faktörleri de katacaktır. Bu noktada "üretim biçimini radikal bir biçimde dönüştüren sanayi devrimi sonrasında yaşam geri dönülmez bir biçimde evrilmek zorunda kalmıştır" (Sarıkoca, 2016: 8). Sanayi devrimi sonrasında emek, iş kavramları ön plana çıkmış ve yeni bir sınıf oluşmuştur. Ortaya çıkan işçi sınıfı

çerçevesinde Marksist ideoloji de oluşmaktadır. Marksist yaklaşım sosyal olguları etkilediği gibi edebiyat alanında da yeni yaklaşımlar üretmiş gerek yazar profiline gerek okur profiline çeşitlenmesini sağlamıştır. Sarıkoca'nın ifadeleriyle "Marksizm'in temel sayılısı gereğince sanat toplumsal üst yapı kurumlarından birisidir ve dolayısıyla toplumsal alt yapıya yani ekonomik gelişmelere bağlı olarak kendini gerçekleştirir. O halde toplumsal yaşamda gözlenen ekonomik-politik değişimler sanatta yansımaları bulur" (Sarıkoca, 2016: 9). Karl Marks'ın edebiyat ve sosyoloji birlikteliği üzerine doğrudan düşünceleri çok azdır. Nitekim Marks ve Engels'in düşünceleri üzerine bu bağlamda çeşitli yorumlamalar ve yeni düşünce akımları çıkarılmıştır. Engels ve sonradan onun takipçileri olan Frankfurt Okulu kurucularından Lukacs ve Goldmann'a göre edebiyat toplumsal gerçekliği yorumlayarak gösteren, yazarın politik görüşlerinin dayatılmadığı (Şan, 2006: 102) bir halde olmalıdır.

Toplumsal meseleler, değişen dünya düzeni, matbaanın icadı, sanayi devrimi, iletişim araçlarının çeşitlenmesi, modernizmin etkisi gibi faktörler süreç içerisinde edebiyat ve sosyoloji birlikteliğini geliştirmekte ve yeni açılımlara sebebiyet vermektedir. Bu minvalde edebiyatı bir üretim aracı olarak gören kişilerin farklı yorumları edebiyat sosyolojisinde odağı değiştirmektedir.

"Robert Escarpit, GuyMichaud, TrevorNoble, Alan Swingewood, FrancoMoretti, Terry Eagleton gibi araştırmacıların çalışmalarında edebiyat sosyolojisini kapsayıcı bir çerçevede algılama çabaları bugünün yönelimlerini belirlemektedir. Escarpit'ın, edebiyat sosyolojisinin dört unsur bağlamında oluştuğunu belirtmesi, disipline önemli bir açılım kazandırmıştır" (Tüzer&Hüküm,2019: 38).

Escarpit'ın 20.yüzyıl edebiyat sosyolojisine yönelttiği bu açılım modern dönemin değişen toplumsal yönünün zaruri sonucu olarak okunabilmektedir. Öyle ki Escarpit, edebiyat sosyolojisini ürün/eser, yazar, okur ve basım/yayım unsurlarıyla bütünsel incelemek gerektiğini savunmaktadır. Escarpit'ın görüşü bu minvalde edebiyat sosyolojisinin salt metin odaklı bir bakış açısından kurtarır. Yepyeni bir alana nüfuz edilmesini sağlar. Kendinden sonraki birçok düşünürü etkileyen Escarpit'ın bu sınıflaması edebiyatın tüketim nesnesi olarak dönüşümünü de inceleme fırsatı sunmaktadır. "Her edebiyat vakıası, yazarlar, kitaplar ve okuyucuları, genel anlamda yaratıcıları, eserleri ve halkı hatırımıza getirir. Edebiyat vakıası, sanattan, teknolojiden, ticaretten pay alan (...) bir değiş tokuş devresidir" (Escarpit, 1993: 5). Bu evrenin ilki edebiyatın somut ürünü olan edebi eserken yazar ise edebi eserin yaratıcısı konumundadır. Döngünün devamlılığında

aktif rolü oynayan okur ise edebi eseri hem gündemde kılan hem de eseri rafların arkasında bırakabilecek güce sahiptir. Döngünün son halkası olan basım-yayım ise yazar-okur-eser arasında köprü görevi üstlenmektedir. Escarpıt'ın bu yaklaşımı ile eserin yolculuğu anlamlandırmaya başlamıştır. “Bir eser üzerinden edebiyat sosyolojisi yapmak onu, “sosyolojik okuma” denilen ve edebiyat sosyolojisinden oldukça farklı bir disipline göre incelemek değil, eserin, ana rahmine düştüğü andan incelemeye konu olduğu ana kadar sosyal ilişkiler ağını söz konusu ederek incelemektedir. Çünkü edebi eser bir üretilimdir ve her edebi üretim belli bir sosyal ilişkiler ağına sahiptir” (Coşkun, 2006: 405).

Modern dönemde okur merkezli kuramların kazandığı önemin de etkisiyle Sezai Coşkun'un bahsettiği sosyal ilişkiler ağına okur belirleyici bir faktör olmaktadır. Kanonik etkiler, basım-yayım faaliyetlerinin ticari kaygısı, eserle birlikte üretilen tüketim nesnelere, sosyal medya unsurları okurun doğrudan ya da dolaylı yönlendirildiği veyahut bu olayın tersten işlediği bir döngüye sahiptir. İki türlü de esas muhatap okur kitlesidir. Okur kitlesinin yönelimlerinden hareketle edebi eserleri dolaşımda tutması ise edebiyat sosyoloji çalışmalarına niteliksel bir araştırma alanı yanında niceliksel yöntemin de mümkünatını göstermektedir.

Araştırmanın Konusu

Modern dönemin getirisi olarak iletişim araçlarındaki çeşitlilik arz talep dengesinin yeniden yapılanmasını zorunlu kılmaktadır. Yeni dünya düzeniyle kitle kültürü değişmekte ve kısılcasına birçok alanı ve kişiyi dâhil etmektedir. Bu değişimin içinde bulunan üniversite öğrencileri de “okur” olarak doğrudan ya da dolaylı olarak karşılıklı bir etkileşime sahiptir. Etkileşimin kendisini gösterdiği alanlardan birisi de üniversite kütüphaneleridir.

Marmara Üniversitesi Kütüphanelerinde edebi eserlerin dolaşımı ve yorumlanması bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Dolaşımda bulunan eserlere doğrudan ya da dolaylı olarak kültürel yapı, öğrenci profilleri, mekânsal faktörler, satış politikaları, sosyo-ekonomik unsurlar etki etmektedir. Çalışmanın temel problemi “Edebiyat sosyolojisinin kütüphanelerde varlık alanının ne olduğu ve öğrencilerin edebi eser tercihlerini belirleyen faktörlerin neler olduğu” sorusu üzerinedir. Bu minvalde sınırlılığımızı; Marmara Üniversitesi öğrencileri (lisans, ön lisans, yüksek lisans, doktora öğrencileri), 2013 – 2023 yılları edebi eser (roman, hikâye, şiir, tiyatro) ödünç alım verileri ve dili Türkçe olan eserler oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmamızla edebiyat sosyolojisi alanındaki eksiklik ele alınacak ve yalnızca eser – içerik merkezli yapılan okumaların önüne geçerek çalışma alanının genişlemesine olanak sağlanacaktır. Aynı zamanda güncelliğin en yakın takipçisi olan üniversite öğrencilerinin edebi metinlere yönelimleri incelenecektir. Bunun için üniversite kütüphane arşivine erişim sağlanmıştır. Böylece okur eğilimleri tespit edilecek ve bu sonuçlar ile eser dolaşımının altında yatan sebepler açığa çıkarılacaktır.

Ele aldığımız tez konumuzla öğrencilerin, kütüphanenin hatta bağlı bulunduğu kurumun dahi sosyoekonomik düzeyi, popüler kültürün kütüphanelerde yansımaları, kültür endüstrisi üzerinden birçok konuda edebiyat sosyolojisine katkıda bulunması amaçlanmaktadır. Tüm bunların yanında edebiyat sosyolojisi nitel ve nicel yöntemleri birlikte kullandığında alanın daha da zenginleşeceğini göstermek ve bu minvalde “okur haritası” oluşumuna ön ayak olmak amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Araştırmanın önemi edebi eserlerin içeriği üzerinden yapılan edebiyat sosyolojisi çalışmalarına farklı bir açıyla yaklaşılmasından gelmektedir. Günümüzde üniversiteler konumlandığı şehir ile öğrenci profili ile sosyal, kültürel, ekonomik vb. çeşitli yapı taşlarıyla inceleme alanı taşıyan kurumlardır. Bu yapı taşlarının yansıtıcısı konumunda olan ise üniversite öğrencileridir. Beğenilerin, moda tabirinin güncellenmesinin, popüler kültürün hayat bulması ve devamının sağlanmasında ilk yönelim olan gençler bu noktada kıymetlidir. Kütüphaneye yönelimleri ve dolaşımda tuttukları edebi eserlerin nedeni ve nasılı üzerinde durmak bizatihi arkasında yatan sosyolojik unsurlara çeşitli yönleriyle değinilmeye çalışılmaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda üniversite öğrencilerinin kütüphane merkezli edebi eser yönelimlerinin arkasında yatan sosyo-kültürel unsurların varlığını kabul edilerek analiz çalışması yapılmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Marmara Üniversitesi kütüphaneleri özelinde hangi edebi eserlerin dolaşımda tutulduğu ve buna hangi sosyo-kültürel faktörlerin etkisinin olduğu araştırmanın yöntemini şekillendirmektedir. Bu bağlamda çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemi

uygulanmaktadır. Gerekli izinler çerçevesinde Marmara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından 2013 – 2023 yılı verileri temin edilmiştir. Verilerin alındığı tarih itibarıyla 2023 yılı verileri yalnızca ilk beş ayı (Ocak – Mayıs) dikkate alınarak analiz edilmektedir.

Araştırma kapsamında excel dosyası olarak alınan veriler Chat- GPT4 Data Analiz programı ile data takibi yapılmıştır. Bahsi geçen yapay zekâ programı ile yalnızca veriler sıralanmış ve tablolaştırılmıştır. Çıkan sonuçların excel dosyasında tek tek kontrolü sağlanmıştır. Çalışmanın bu aşaması veri toplamak ve onları işlemek üzerine olduğu için nicel araştırma aşaması olarak değerlendirilmektedir. Elde edilen verilerin yıllara göre, cinsiyet, konu ve yazar, bölüm / grup bazlı ve yayınevi kapsamlı analizleri ve yorumlamaları ise nitel araştırma aşamasını oluşturmaktadır. Veri seti içerisinde cinsiyet ve sınıf alanlarında boşlukların olması sebebiyle bu alanlar incelemede genel oranlamalar üzerinden yorumlamalara tabii tutulmaktadır. Bahsi edilen yorumlamalar sosyo-kültürel çeşitli alanlara dayanak noktası oluşturularak ele alınmıştır.

1. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Belleğin Dönüşümü: Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Kitap – Kütüphane

Kişilerin kendini anlatabilmesi ve birbiriyle etkileşim içinde bulunabilmesinde önemli rol oynayan üç dönem bulunmaktadır: Yazının bulunmasıyla başlayan chirografik devrim; matbaanın bulunmasını izleyen Gutenberg devrimi ve elektrik / elektronik devrimi süreci içerisinde ciddi atılımlardandır. Bu atılımların gölgesinde meydana gelen farklı kültür evreleri(sözlü kültür, yazılı kültür, tipografi kültürü ve medya kültürü) kişilerin düşünüş tarzlarını, iletişim araçlarını, bellek kavramını değiştirmiş ve dönüştürmüştür. “Sözlü kültürde, yani yazısı olmayan bir kültürel ortamda yaşayan bir insanın belgeleri yoktur, sadece belleği vardır. Salt anımsadığını bilir ve anımsamak için kendisine yardımcı olacak bazı formüllere başvurur” (Baldini, 2000: 9). Sözlü kültürde esas olan ve güvenilir olan insanların belleğidir. Belleği gün yüzüne çıkarmak için ise ipuçları kullanılmakta, ritmik ifadeler yer verilmektedir. Ong’un birincil sözlü kültür olarak ifade ettiği bu dönemde belleği gün yüzüne çıkarmak iletişimin ana kaynağıdır. “Kelimelerin sözlü kültürde sesle sınırlanması, anlatım biçiminin yanı sıra düşünme sürecini de etkiler. Ne anımsayabilirsek onu biliriz” (Ong, 2020: 48). Anımsayabilmek için de bahsi geçen işaretler, ipuçları, destansı kahramanlar yol gösterici olmaktadır. Bellekte işlenmeye hazır olan, kolektif şuura hizmet edecek toplumu öncüleyen anlayış olmaktadır.

Sözlü kültür dönemi yazının bulunmasıyla farklı bir boyuta taşınmış ve kendinden sonra gerçekleşecek birçok yeniliğe zemin hazırlamıştır. Sümerler’in çivi yazısını bulması ardından Mısırlıların hiyeroglifi kullanması bu süreci başlatan atılımlardandır. İnsanların iletişim kurma noktasında duydukları ihtiyaç çeşitlenmekte ve bellek bazı şeyleri kayıt altına almakta yetersiz konuma düşmektedir. Pittogram, ideogram, fonogram gibi evreler bu ihtiyacın sonucu olarak görülmektedir. Böylece yazı, düşünceleri somutlaştıran ve aktarım noktasında daha geniş kitleye ulaşma imkânı sunan pozisyonda değerlendirilir. Ahşap, keten, papirüs, deri, parşömen gibi çeşitli yazı malzemeleri bu minvalde aktarım olanağı sunmaktadır. İlk metinler ise tarım, ticaret hakkında kayıt altına alınacak resmi evraklar olarak kullanılmıştır. “Antik dünyada papirüs kullanımı ve talebi, özellikle de vızır vızır işleyen idari kurumların bulunduğu büyük kentlerde hayli fazlaydı ve buna bağlı olarak da yoğun bir ticareti gerektiriyordu” (Blanck, 2017: 68). Ticari metinler ve kutsal yazılardan oluşan ilk metinlere bakıldığında yazmak ve okumak Antik Çağ’da

olduğu gibi birçok uygarlıkta soyluluk görünümü kazandırmaktadır. Ancak her şey gibi yazı da sosyolojik olarak yansımasını değiştirmekte farklı düşünüş tarzlarına sebebiyet vermektedir. Sözlü kültürde hâkim olan kolektif şuardan kaynaklı ilerleme ağır bir seyir izlerken yazılı kültür ile kolektif şuur yerini farklı düşünüş tarzlarına bırakacaktır. Bu geçişler keskin ve ani olmamakla birlikte sözlü kültürün etki alanı yazılı kültürde de etkisini göstermeye devam etmiştir.

“Yazının ve basımın yavaş yavaş insan aklını sözlü kültürün yapısından kurtarıp, özgürlüğüne kavuşturmasıyla bu olağanüstü ve kahraman tiplerle dolu dünya da giderek küçülmüştür. El yazılı kültürlerde öyküler zamanla büyük kahramanları bir yana bırakmış ve basımın başlamasından aşağı yukarı üç yüz yıl sonra artık olağan ve her gün karşılaşılabilen tipler ön plana çıkmaya başlamıştır” (Baldini, 2000, s.40).

Böylece destansı tipler ve anlatımlar epik kültürden, doğadan ve dinsel öğelerden destek alırken eserin yaratıcısı “birey” olarak ortaya çıkmaz. Bu form, yazının icadı ve basılı kültür ile kendisini kolektif şuardan ayırır. Yenilenen sistemde kullanılan araçlar da belleğin kendisini dönüştürmektedir. Kil tabletlerden parşömene ve kâğıda uzanan yolculukta araçlar değişmekle birlikte yazıcılık meslek olarak görülmeye başlar. Antik çağda gözlenen bu durum soyluluk belirtisi olarak görülmektedir. Kitapların biçimleri bile soyluluk unsurunu ve eserlere bakış açısını etkileyen sosyolojik bir zemin hazırlamaktadır.

“Seçkin ve eğitimli çevreler kodekse burun kıvrırken alt tabaka kodekse sahip çıkmıştır ki bu durum eski kodekslerdeki çoğu metnin edebi düzeyinin pek yüksek olmamasından da bellidir. (...) Cavallo’ya göre, geç antikçağda kodeksin ruloaya galip gelmesinin nedeni, tarihi öneminin bilincine varmış olan ve kitap ve yazıyı toplumsal özgürleşmesinin ifadesi olarak gören bir sınıfın alttan yukarıya doğru uyguladığı bir itme hareketidir” (Blanck,2017: 114).

Toplum kesiminin kitabın biçiminde dahi baskın bir yan göstermesi her iki yönden de sosyolojik ağa sahip olduğunu göstermektedir. Horst Blanck’in bahsettiği bu durum Antik Çağ’ın sonlarına doğru kitap satın almalarda düşünüş ile devam etmektedir. Kilise etkisinin görüldüğu bu dönemde önemli olan Fatih Altuğ’un ifadesiyle “hakikate uygun” eserler vermektir. Burada kastedilen ise dine dayalı eserlerdir. Bu durum yazar figürleri, kitap ve kütüphane tarihini de etkilemektedir. Kil tablettten bu yana bilginin işlenmesi ve korunmasında etken olan kütüphaneler hafıza mekânlarıdır. Sözlü kültürle belleğin etkin

rolünü yazılı kültür ve kütüphaneler oluşturur. Boyut, mekân, işlev olarak değişim gösteren kütüphaneler; ilk olarak karşımıza koleksiyonlarla çıkmaktadır. “Genel kütüphaneler yokken bazı özel koleksiyonlar ya da felsefe okullarının kitaplıkları vardı. Küçük birer salon görünümündeki bu mekânlarda genellikle kurucusunun ya da onun yandaşlarının eserleri bulunmaktadır” (Baldini,2000: 49). Belleğin kitap formunda taşındığı koleksiyonlar ve özel kütüphaneler olarak ele alınan süreç ilk genel kütüphaneler ile kendisini geliştirmektedir. Bergama ve İskenderiye’de yer alan bu kütüphaneler döneminin en ihtişamlı bellek taşıyıcısı konumundadır. İlk kütüphanelerin açılmasına yol açan sebep ise bilgi edinmek, entelektüel gelişim değil daha çok koruma çabasıdır. Ticari belgelerin, dini metinlerin ya da çeşitli konularda yazılmış eserler için kütüphane koruyucu işlevi görmektedir. Zaman geçtikçe kütüphanelere bakış açısı da çeşitlenmektedir.

Okuma – yazma hâlihazırda bir meslek durumundayken ve entelektüelliğin bir göstergesiye bu kütüphanelere herkesin girme durumu söz konusu değildir. Saygınlık belirtisi olarak âlimler, dönemin önde gelenleri ve hükümdarların uğrak noktasıdır. Kütüphanelerin saygınlığı hem içinde bulunan kitaplar ölçüsünde hem de kültür politikası üretiminde güç göstergesidir. İslam dünyasında da bu durumun varlığı kütüphanelerin sosyolojik bir değeri olduğunu göstermektedir.

“8.yüzyıldan başlayarak İslam dünyasında devlet yöneticilerinin ve zenginlerin koruması altında üretilen sanat eserleri arasında kitabın ayrı bir yeri vardır. Eski kaynaklar Bağdat, Basra, İskenderiye, Diyarbakır gibi Ortaçağ’ın gelişmiş kentlerinde binlerce ciltlik kütüphanelerin bulunduğunu belirtmektedir. Dönemin ünlü sanatçıları tarafından bezenmiş kitapların kütüphanelerde bulunması, yöneticilerin ve zenginlerin saygınlığını artırıyor ve onların gücünün de bir tür göstergesi oluyordu” (Tez, 2022, 661).

Öncelikli olarak İslam âleminde kitap kavramının algılanış şekli de farklıydı. Herhangi bir belge, karalama ifadelerinden ziyade kitap denildiğinde Kur’an’ı Kerim anlaşılırdı. Kitap, hürmet gösterilmesi gereken ganimet olarak görülmekteydi. Bu noktada Osmanlı döneminden kütüphanecilik sisteminin bugüne nasıl şekillendiği de tarihsel açıdan önem taşımaktadır. Özel kütüphanelerin ortaya çıkışına kadar külliyelerde, medreselerde, camilerde açılan kütüphaneler okurlara hizmet etmekteydi. Ödünç sistemiyle ilerleyen düzen bazı kütüphanelere kitapların geri gelmemesi, kitap sayısının azalması gibi sebeplerden ilerleyen dönemlerde kısıtlamalarla karşılaşmıştır. Buna İsmail Erünsal’ın şu

saptaması örnek gösterilebilir: “ödünç vermenin uygulandığı kütüphanelerde, ödünç verilen kitabın değeri kadar bir rehin talep edilmekteydi” (Erünsal, 2020: 430). Kitabın kütüphanelerde dolaşımını takip etmek ve devamlılığını sağlamak için başvuru bu yöntem kitap ve kütüphane ilişkisinde Osmanlı Döneminin atılımlar gerçekleştirdiğini göstermektedir. Aynı zamanda devrin ileri gelen âlimleri, devlet adamları görev gereği gittikleri yerlere kütüphaneler yaptırmış kütüphane hizmetini yaygınlaştırmaya çalışmıştır. Saygınlık göstergesi olarak da okunabilecek bu durum sonuç olarak aydın kesiminin kitapla buluşmasını kolaylaştırmıştır. Vakıflarca idame ettirilen kütüphaneler ise ayakta kalmasında halkın desteğini almaktadır.

“Bu tür kütüphanelerin çoğu sınırlı servete sahip halktan kimseler tarafından kurulmuşlardır. Yeterli imkânı olmayanlar da bazen bir kütüphanenin bakımı, bazen de hafız-ı kütüblerin maaşlarının arttırılması veya koleksiyonların zenginleştirilmesi için para bağışında bulunmuşlardır. Muhtemelen toplum ilim tahsiline ve kitaba kutsiyet atfettiğinden bu hususta bir yarış vardır” (Erünsal, 2020: 613).

Bu yarışın sürecini ise gerek Batı toplumlarında gerekse Doğu toplumlarında kitabın, kütüphanenin hatta yazarın tüm esas noktalarını kökünden değiştiren baskı devrimi etkilemiştir. Gutenberg’in matbaayı icadıyla yeni bir kültür ortaya çıkmakta ve tüm dengeleri değiştirmektedir. El yazısı ile aktarılan bilgiler yerini mekanik bir alete bırakmış böylece düşüncelerin biçimlenişi ve yaygınlaşmasında rol oynamıştır. Kitapların sayısı artmış, kütüphaneler ve özel kitaplıklar bu minvalde artış göstermiştir. Tipografik kültürle birlikte yüzeysel okuma ve yüzeysel düşünme de varlık göstermiştir. Sözlü kültürde öne çıkan kulak yerini göze bırakmıştır.

Günümüzde ise okuma eylemi kitap satışlarındaki artışla birlikte matbaanın süreç içerisinde oluşturduğu ya da maruz kaldığı kültür politikalarını hafıza bellekleri olan kütüphanelere de yansımaları olanaklı kılmıştır. Artık kitabın kendi değerinin yanında başka politikalar da devreye girmektedir. “Kelime üretim sürecinin ayrılmaz bir parçası olmuş, bir metaya dönüşmüştür” (Ong, 2020: 141). Böylece kitabın serüveninde yazar – okur – eser rolleri değişmiş, mülkiyet bağı matbaa ile şekillenmiştir. Yazı ile gelen özel mülkiyet kavramı matbaa ile çeşitli döngülere girmektedir. Yazar ve okur kitlesinde görülen değişiklikler kütüphane kullanıcılarının değişmesine de sebep olmuştur. Kitap elde edilmesi ve taşınması çok zor bir nesne olmaktan çıkmış ve halka ulaşım imkânı bulmuştur. Böylece sosyolojik değerlendirmelerle yaşanan basın devrimi kütüphane ve kütüphane kullanıcılarını da büyük oranda etkilemiştir. Yazar ve basılan kitap sayısı

arttikça talep – arz dengesi kendisini göstermeye başlar. El yazılı kültürde kitap sayısı az ve okur kitlesi belli iken tipografik kültürde yaşanan bu artış işin ticari yönünü ortaya çıkarmış ve kültür piyasası / kitap piyasası oluşmuştur. Halka açık ve özel kitaplıkların kurulması, gezici kütüphanelerin varlığı kütüphanecilik tarihinde önemli yer tutmaktadır. Kitabın taşındığı, korunduğu, yayıldığı her alanda kültür üretiminden bahsedilmektedir. Kütüphaneler bu noktada yadsınamaz bir koruyuculuğa sahiptir. Geçmişten bu yana çeşitli türlerde, mekânlarda varlık alanı gösteren kütüphaneler kimi zaman güç kimi zaman saygınlık kimi zamanda geçmişi silmek isteyen, kültürü unutturmak isteyen kişilerde korku sembolü olmuştur.

1.2. Okuma Kültürü ve Okuyucu Kitlesinin Dönüşümü

Epey uzun bir geçmişi olan “okuma tarihi”, akla ilk gelen yazı ile ilişkili bir eylem olmasından çok daha fazlasıdır. Kâğıt üzerinde harflerin birlikteliğini okumak yanında Manguel’in ifadeleriyle “ormanda hayvanların izlerini “okuyan” zoolog; kazanacak kâğıdı oynamadan önce ortağının hareketlerini “okuyan” “kâğıt oyuncusu” (Manguel,2022: 23) gibi farklı okuma anlamları içermektedir. Okuma, kişinin “kendi”liğini geliştiren bir iletişimdir. Bu iletişim kanalı sözlü kültürden bu yana elbette farklılıklar göstermektedir. “Sözlü ve yazılı kültür arasındaki farklılıkları ortaya çıkaran şeyse insanoğlunun okumayı öğrenmesi ve yaygınlaştırmasıdır. Okumayı öğrenen insan artık bir anlatıcıyla değil metinle muhataptır” (Koçak,2021: 85-86). Metinle muhatap olan kişi artık kolektif şuurdan bireyselliğe bir yol izlemektedir. Okumanın anlamlı ve etkin bir rol almasında ise okur faktörü devreye girmektedir. “Okuyucu da hangi amaçla olursa olsun; keyif almak, dinlenmek, eğlenmek, hoşça vakit geçirmek için; hayatı tanımak, deneyimlerini zenginleştirmek ya da politik, ahlaki, dini alanlarda “feyz almak” için kitaba başvurur” (Aytaç,2002: 1). Kişinin deneyimleri, hayata bakış açısı, talep ettikleri ya da içinde bulunulan toplumsal arka plan okurun aslında ön okuması olarak değerlendirilebilir. Bu ön bilgileri eser ile kurgulayarak okuma eylemini farklı evrelerde ve farklı anlamlandırmalar ile gerçekleştirir. Katlanarak devam eden bu süreç belirli kitleleri meydana getirir. “Okur kitlesi” olarak adlandırabileceğimiz bu topluluklar okuma eyleminin pasif değil etken bir yapı kazanmasında son derece etkilidir. Alberto Manguel’in “gezgin” olarak ifade ettiği okur, kitleler oluşturarak sözlü kültürden yazılı kültüre; tipografik kültürden medya kültürüne değin gelişen, değişen, dönüşen okur

profillerini oluşturmaktadır. Değişen okur kitlesi aynı zamanda çevresindeki birçok şeyi de etkisi altına almaktadır. Bahsi edilen bu yolculuk içerisinde okuma eylemi kalıcı ve anlamlı bir hale gelmesiyle süreklilik gösterir ve okuma kültürü şekillenmeye başlar. Okuma kültürünün şekillenmesi okurun yönelimleri ile bağlantılı bir durumdur.

Süreç içinde okurun dönüşümü bir anlamda kitabın dönüşümüyle de bağlantılıdır. “Tanpınar’a göre kitap deyince eskiden koca koca eserler; ciltli metinler, sayfalarca yapıtlar anlaşılmıyordu. Eskilerin anlayışında bazen bir şiir, bazen bir şiirin bir parçası kitap olarak kabul görürdü” (Tökel, 2021: 39). Değişen kabullerle birlikte tercüme, adaptasyon ve telif yeni bir okur profili inşa etmektedir ve bunda matbaanın etkisi yadsınamaz. Matbaa ile basılı kültürün kabul görme adımları nasıl ki yazar profilini etkilediyse aynı şekilde okur profilini de etkilemektedir. Bu noktada okurun kendisini bulması ve okuyucu kitlesinin oluşmasında Tanzimat yazarlarının etkisi yüksektir. Özellikle Ahmed Mithat Efendi bu noktada gelenek içerisinde destanlara, halk hikâyelerine, mesnevilere alışık olan halkı roman türüyle meşgul etmektedir. Tanpınar’ın deyişle “O, cemiyetimizde her şeyden evvel büyük kitlenin hiç tanımadığı bir mekanizmayı oynatır: okuma, hiç okumayanın okuması” (Tanpınar, 2016: 451). Böylece bir okur kitlesi oluşturulmaya başlanmaktadır. Tanzimatla birlikte roman türüyle ilgi odağı olan “okur kitlesi” özellikle yayıncılık faaliyetlerinin artmasıyla rekabet alanına dâhil edilmiştir. 1953 yılında Çağlayan Yayınlarının “plastik kapaklı kitaplar çıkarması ve sonrasında birçok yayınevini de buna yönelmesi sonucu Çağlayan Yayınları’nın tirajları düştü” (Kabacalı,2000: 227). Bu örnek gelişen basın-yayın sektörünün okur profilini göz önüne alarak ilgi çekici atılımlara yöneldiğini ve sektör içinde bir tüketim rekabeti oluştuğunu göstermektedir. Bu tüketim rekabetinde okurun nereye yönleneceği ise sürekli bir değişim ve dönüşüm içindedir. Kentleşme, kütüphane sayılarının artması, internet ağının yaygınlık kazanması ve dijital platformların artış göstermesi gibi faktörler belirli zaman çizelgelerinde tüketim ağına katılmakta ve zevkleri, yönelimleri dönüştürmektedir.

Öyleyse sosyal hadiselerin okur kitlesi üzerindeki etkisi çözümlenmesi gerekir. Löwenthal bu durumu değerlendirirken şu ifadelerle yer vermektedir:

“Edebiyatta Nobel Ödülü’nden yayınevlerinin düzenledikleri yarışmalara (...), yayıncıların reklam kampanyaları, kitap kulüplerine ve film yapımına bağlı kar beklentileri (...)kanaat önderliği, edebi dedikodular ve özel sohbetler gibi resmi

olmayan denetimlerin etkileri hakkında bildiklerimizi çözümlmeli ve sistematik hale getirmeliyiz” (Löwenthal, 2017: 226).

Değişen dünya düzeninde okuru yönlendiren bu kadar etken bulunurken edebi esere yönelimler de bu hadiseler sonucu doğrudan ya da dolaylı bir etkileşim alanına sahip olmaktadır. Bu örneklere ek olarak edebiyat dergileri de yeni okur kitleleri yaratmıştır. Özellikle Kafka, Ot, Arka Plan, Masa gibi popüler edebiyat dergileri edebi eserin gündemde kalmasını ve okur kitlelerini dönüştürmeyi amaçlar. Dergi içerisinde verilen posterler, bardak altlıkları, ayraç ve takvim gibi hediyeler zamanında gazetelerin tirajlarını arttırmak için kupon uygulamasını hatırlatmaktadır. Aynı zamanda bu tarz dergiler kendi içlerinde bir kültür yaratıp okurun da bu kültürde aktif rol oynamasını sağlamaktadır. Tarih boyunca belirli bir çizgide ilerlemeyen okur, her dönem kendine yeni yollar açmakta ve etki alanlarıyla birlikte ağını çeşitlendirmektedir.

1.3. Kültür Üretimi ve Edebiyat Sosyolojisinin Kütüphanelere Yansıması

Okuma kültürünü oluşturabilmek için kitaplara ve kitapların dağılım mekânlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu mekânlardan biri de kütüphanelerdir. “Kütüphaneler, günümüzün en değerli ana sermayesi olarak evrensel düzeyde kabul gören bilginin kapsamında yer aldığı bilgi kaynakları üzerinden sağlandığı, muhafaza edildiği, düzenlendiği ve gereksinim duyanlara sunulduğu bilgi merkezleridir” (Yılmaz, 2019: 11).

Bu bilgi merkezleri toplumun okuma kültürü kazanmasında rol oynayan nihai mekânlardan birisidir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan “bilgi patlaması” kütüphaneleri daha da etkin bir vaziyete sokmuştur. Bu hafıza mekânları geçmişten günümüze aynı formda kalmamış zamanla mekânsallaşmış ve içeriği çeşitlenmiştir. Kütüphaneler bir ülkenin, milletin hafızası konumunda olmasından kaynaklı eğitim ve öğretimi de onsuz düşünmek olmayacaktır. Türkiye’nin kalkınma zamanlarında ülkeye davet edilen Dewey haricinde Dr. Lawrence S. Thompson’da MEB’e rapor sunmuş ve raporunda; “zira demokrasi savaşı burada kazanılacaktır” cümlesiyle okuyan ve sorgulayan bir neslin ve bu minvalde aracı olan kütüphanelerin önemine dikkat çeker” (Yılmaz, 2019: 65). Kütüphaneler, asıl savaşların ve mücadelelerin verildiği, fikirlerin yaşandığı, kültürel değerlerin aktarıldığı yerlerdir. Kitap kültürü açısından önemli bir kalkınma noktası olan kütüphaneler, yeni bir dağıtım sistemi (yaşayan kütüphaneler formuyla) olarak edebiyat sosyoloji açısından önemli bir görev taşımaktadır. Üniversite

kütüphaneleri de bu noktada incelemeye tabii tutulması gereken kurumlardandır. “Üniversiteler, bir ülkenin çok yönlü gelişmesinde ve kalkınmasında lokomotif kurumlardandır” (Yılmaz, 2019: 77) Bu lokomotifi çeken en önemli organlardan birisi de içinde barındırdığı kütüphanelerdir. Üniversitelerin verilen mezun sayısından ziyade kültürel kalkınmada ve donanımda nerede olduğu önemlidir. Öğrencilerin edebi eser okumada yönelimlerinin kültür ve sanata karşı tutumlarının ne olduğu ve nasıl yönlendirildiği dikkate değerdir.

Gençliğin ve dinamikliğin kurumsal mekânı olan üniversitelerde okunan, tercih edilen eserler aslında bir dönemin yorumlayıcısı durumundadır. İçinde bulunduğumuz dönem itibarıyla kitaplar kendi değer/ değersizlikleriyle gündeme gelmemekte onu gündeme getiren başka durumlar mevcut olmaktadır. “Sanatın ve suni süreçlerin suni bir ürünü olan bu hazzın aslında kültüre bağlı bir haz olduğunu” (Bourdieu&Darbel, 2017: 137) unutmamak gerekir. Eserin hoş gitmesi ve talep edilebilir olması için kültüre bağlı bir haz döngüsünün açığa çıkması kaçınılmazdır. Moretti’nin modellemeleri, Bourdieu’nun alan teorisi yaklaşımıyla benzer tercihleri yapan kişilerin habitus alanına sahip olması dikkate değer. Olaylara bakış açımız sosyolojik bir arka plana sahiptir ve diğer toplumlardan farklı reaksiyonlar oluşturma durumu eserlerin yayılımı ve dolaşımını da etkilemektedir. Dolayısıyla Sabahattin Ali’nin “Kürk Mantolu Madonna” furyası yalnızca kitabın içeriğinden kaynaklanan bir popülerlik değildir. Ya da gençler arasında ellerden düşmeyen ve yüzeysel okumalarla geçiştirilen Oğuz Atay kitapları yalnızca fakülte derslerinin getirisi olan “ilgi” değildir. Kitapların dolaşıma girmesi ve belli bir okur kitlesi oluşturması sosyal medyanın, televizyonun, verilen ödüllerin, magazinsel olayların ya da devlet teşvikinin de gücünü gösterir. “Heuser, istatistiksel bulgular sayesinde türlerin birer buzdağı olduğunun farkına vardığımızı söyler: buzdağının görülen kısmı su üstünde yüzerken oldukça geniş bir kısım suyun altında bilinmeyen derinliklere uzanır” (Moretti,2015: 604). O halde öğrencilerin yönelim içinde bulunduğu eserlerin sosyolojik arka planı bizlere buzdağının görünmeyen kısmını sunmaktadır.

Dönüşümde olan eserler kütüphane özelinde bir kültür üretimine aracılık etmektedir. Kütüphane biliminin öncü isimlerinden Ranganathan, Kütüphaneciliğin Beş Temel Yasası’nda kütüphanenin gelişen bir organizma olduğundan bahseder. Burada koleksiyon devir daimi kastediliyor olsa da kütüphanelerde kültür üretimi noktasında da ele alınabilmektedir. Nitekim kütüphane koleksiyonu içinde bulunan her kitap her an okur

ile buluşmamaktadır. Bazı kitaplar dolaşıma girmek için zamanını ve belli şeylerin onu hatırlatmasını beklemektedir. Örneğin kütüphane içerisinde talep görmeyen bir eserin filme uyarlanmasıyla gündeme gelmesi ve dolaşıma girmesi yahut kütüphane koleksiyonlarına dâhil edilmesi gibi durumlar edebiyat sosyolojisinin kütüphaneler üzerinden gelişen bir organizma olduğunu ve kültür üretimine tanıklık ettiğini göstermektedir.

Bu minvalde kişiler arası etkileşimin olduğu mecraların artması tüketimin artmasını da beraberinde getirmektedir. Sosyal mecralar incelendiğinde herhangi bir yazarın kitabına dair bilgiler ya da bir sözün yoğun bir şekilde etkileşimde olduğu görülmektedir. Oysaki görünenin ötesinde gerçekler daha farklıdır. “Sosyal medyada kitaplara ve okumaya dair özlü sözler ve dahi görüntüler paylaşmaktan geri durmuyor olsak da okuma alışkanlığı konusundaki negatif konumumuzu da koruyoruz” (Yılmaz,2019: 91).

Yazar - şairin doğum/ölüm yıl dönümü sosyal medyada vefa gösterisine sahne olmakla birlikte çizilen imaj arkasında o yazar ya da şairin hiçbir eserini okumayıp beğeni hülyalarına dalan bir kitle olduğu da görülmektedir. Sosyal mecraların etkisi bu kadar yoğunken televizyon dizi/programlarının da etkisini göz ardı etmemek gerekir.

“Televizyon ile kitap (okuma) arasındaki husumet, az sayıda da olsa, kimi dizilerde yer alan okuma sahnelerindeki kitapların hemen ertesi günü kitapçılarda sorulmasıyla enteresan bir hal almaya başladı. Akşam izledi dizide esas oğlan veya kızın elinde bir kitap gören diziperest, sabah er vakitte kitapçıların kapısına dayanıyor” (Yılmaz,2019: 127-128).

Bu gibi faktörlerin kitap seçimine, hangi kitapların döngüye gireceği hakkında yönlendirme gücü yüksektir. Üniversite kütüphaneleri üzerinde dolaşımda olan edebi eserlerin sosyolojik kalıntısını gün yüzüne çıkarmaktadır.

“Kütüphaneler, içerisinde bulunduğu toplumun ve devletin kültür, sanat, eğitim, bilim ve sair alanlarda nereden nereye geldiğini, gelişme çizgisini, öncelikli konularını, gündeminde neler olduğunu ve nasıl tartışılıp ele alındığını, tarihsel bir sıralamayla ortaya koyma konusunda çok açık, net ve üstelik evrensel bir ölçüttür” (Yılmaz, 2019, s.204).

Bu sayede içinde barındırdığı eserleri tercih edenler ve neden tercih edildiği sorusu da toplumun ve dönemin birçok meselesine ışık tutacak, nitel ve nicel araştırma

yöntemleriyle kütüphanelerde kültür üretiminin yansımaları okurlar üzerinden görme fırsatı sunacaktır.

2. BÖLÜM: MARMARA ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANE VERİ ANALİZİ

Edebiyat Sosyolojisi Bağlamında Marmara Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: Edebi Eserlerin Dolaşımı ve Yorumlanması başlıklı tezde kütüphaneden elde edilen veriler Chat- GPT4 Data Analiz programı ile data takibi yapılmıştır.

Verilerin daha detaylı ve anlamlı incelenebilmesi için beş ana başlıkta analiz yorumlamaları gerçekleştirilecektir.

2.1. Yıllara Göre Analiz

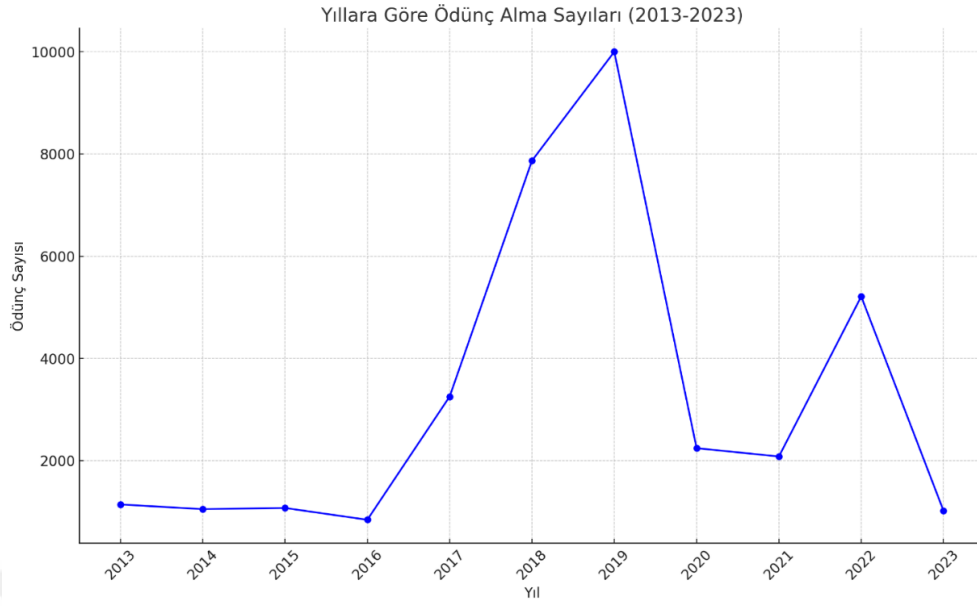
2013 – 2023 aralığı ve 2023 yılının ilk beş ayını kapsayan verilerimizde yıl bazlı ödünç alınan kitapların değişimini görmek mümkündür.

Hangi eser ya da yazarın tercih sebebi olacağı o döneme özgü değişkenlerle de ilintilidir. Bahsedildiği üzere okuma zevki ve ihtiyaçlar yıllar üzerinden farklılıklar taşımaktadır. Bu minvalde ilk aşama olarak zamansal bir analiz gerçekleştirilecektir.

Yıl	Ödünç Kitap Sayısı
2013	1143
2014	1051
2015	1074
2016	843
2017	3254
2018	7869
2019	10000
2020	2244
2021	2081
2022	5212
2023	1018

Tablo 1: Yıllara Göre Ödünç Alınan Kitap Sayısı

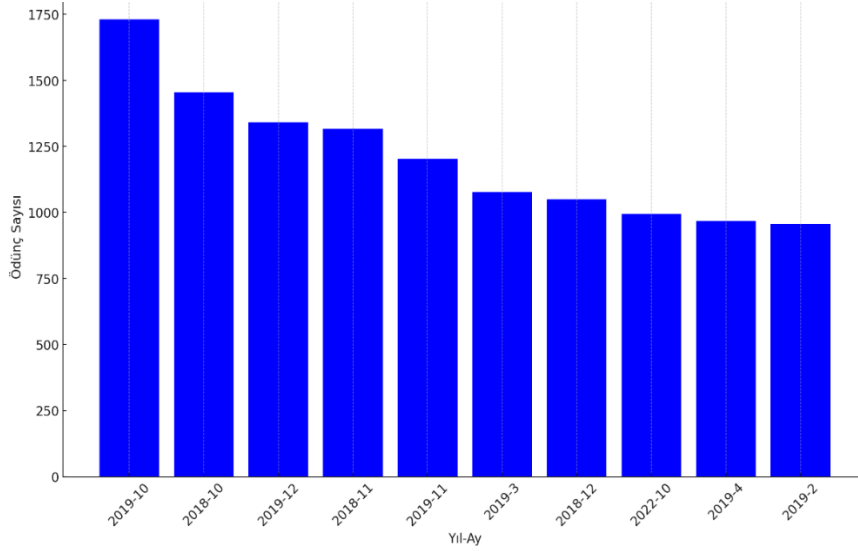
Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Grafik 1: Yıllara Göre Ödünç Alınan Kitap Verilerinin Grafiği

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

2013-2023 yılları arasındaki ödünç alma sayılarında 2019 yılı en yüksek sayıya sahipken diğer yıllarda bu denli yüksek bir ödünç alma sayısı görülmemektedir. 2013'ten 2016'a kadar azalış görülen grafikte özellikle 2018 yılında 3876'dan 9425'e büyük bir sıçrama yaşanmıştır. Üniversite öğrenci sayılarında bir artış görünmezken basılı kitap sayısının kütüphane bünyesinde yıldan yıla artış göstermesi 2018'de 279.349'dan 2019'da 297.229'a çıkması kitap sayısındaki çeşitliliğin kütüphane ödünç sayılarını etkilediği söylenebilir. 2019 yılı tepe noktası olarak değerlendirilirken 2020 – 2021 yıllarında ciddi bir düşüşün yaşandığı görülmektedir. Yıllık grafiği aylara bölüp incelendiğinde de aşağıdaki gibi bir grafik ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Grafik 2: Aylık Ortalama Kitap Ödünç Alma Sayıları (Tüm Yıllar Üzerinden)

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Aylık ortalama ödünç alma sayılarında Ekim ayının (10.ay) en yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Ekim, Kasım ve Aralık aylarının diğer aylara oranla daha yüksek bir grafiğe sahip olması üniversitelerin akademik yıl açılışlarıyla da ilişkilendirilebilir. Güz dönemine denk gelen bu aylar ödünç alma işlemlerinde yükselişin olduğu zamanlardır. Bölüm derslerinde önerilen edebi eserler akademik döneme yeni başlayan özellikle 1. Sınıf öğrencilerinin oryantasyon, şevk ve heyecanı gibi faktörler bu dönemleri öne çıkarabilmektedir.

Bu analizi yıl ve ay üzerinden çapraz sorguya dâhil ettiğimizde ise yine 2019 yılının Ekim ayı ciddi bir ödünç alma sayısına sahiptir.

Dönem	Ödünç Alma Sayısı
2019 Ekim	1732
2018 Ekim	1456
2019 Aralık	1341
2018 Kasım	1317
2019 Kasım	1203
2017 Ekim	1183
2018 Aralık	1167
2017 Kasım	1105
2016 Ekim	1087
2016 Kasım	1021

Tablo 2: En Yoğun Dönem Analizi

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Yıl ve ay oransallığında 2018 – 2019 yılları ile Ekim, Kasım, Aralık gibi aylarının öne çıkması mevsimsel olarak sonbahar ve ilkbahar aylarının yoğun geçtiğini gösterir.

Ödünç alma işlemlerinde özellikle üniversitelerin eğitime başladığı ilk aylar ile Şubat, Mart, Nisan ayları öne çıkmaktadır. Burada mevsimsel etkilerin ve yeni dönem motivasyonuna sahip olmakla birlikte bölüm sınavlarının da bitmesiyle (yaz dönemi) ödünç alma işlemlerinin de azalmaya başladığı yorumu yapmak mümkün olacaktır.

Yıl bazlı incelemeye geri dönüldüğünde 2020 ve 2021 yıllarında kitap ödünç alımlarında azalma olduğu görülmektedir. 2019 yılındaki yükselişin ardında ciddi bir düşüşün olması dünyada etkisini gösteren Covid-19 salgınıyla bağlantılıdır.

Pandemi dönemi olarak kabul edilen bu zaman aralığında kapanmaların etkisi yükündür.

- 2020 yılında toplam 2224 ödünç alma gerçekleşmiştir.
- 2021 yılında ise 2081 ödünç alma olmuştur.

Küresel bir salgın olan pandemi ile sosyal mesafe kuralları yaygınlaşmış, virüsün yayılımını engellemek amacıyla kapanmalar gerçekleşmiştir. Bu dönemler arasında insanlar evde kalarak sosyal temastan kaçınmaya özen göstermiştir. Okulların eğitim – öğretime ara vermesi ve uzaktan eğitime geçilmesiyle şehir dışından gelen öğrencilerin çoğu memlekete dönmek zorunda kalmıştır. Fiziksel ortamda sosyal etkileşimin azalması üniversite kütüphanesinin de kullanma eğilimini azaltmış ve ödünç alma işlemlerini de

doğrudan etkilemiştir. Eve kapanma süresinin uzamasıyla dijital platformlara yönelim artmakta ve e-kitap, internet üzerinden kitap alışverişleri yaygınlaşmaktadır. Bu izolasyon zamanlarında insanların beklentileri çeşitlenmekte ya da değişmektedir. Dolayısıyla veriler üzerinde yıl bazlı yapılan bu analizler bizlere edebi eser dolaşımında sosyolojik arka planın neler olduğuna dair yorum imkânı sunmaktadır. Marmara Üniversitesi Kütüphanelerinde 2020 ve 2021 yılı için eser tercihlerinde bu durumun nasıl olduğu aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Kitap	Ödünç Alma Sayısı
Hayvan Çiftliği - George Orwell	16
Simyacı - Paulo Coelho	16
1984 - George Orwell	15
Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu - Stefan Zweig	14
Budala - Fyodor Dostoyevski	14
Puslu Kıtalar Atlası - İhsan Oktay Anar	14
Yeraltından Notlar - Dostoyevski	13
Fahim Bey ve Biz - Abdülhak Şinasi Hisar	13
Masumiyet Müzesi - Orhan Pamuk	13
Satranç - Stefan Zweig	13

Tablo 3: 2020 Yılında En Çok Ödünç Alınan Kitaplar

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Kitap	Ödünç Alma Sayısı
Puslu Kıtalar Atlası - İhsan Oktay Anar	24
Tutunamayanlar - Oğuz Atay	19
1984 - George Orwell	16
Saatleri Ayarlama Enstitüsü - Ahmet Hamdi Tanpınar	16
Kürk Mantolu Madonna - Sabahattin Ali	16
Dönüşüm - Franz Kafka	15
Olasılıksız - Adam Fawer	15
Hayvan Çiftliği - George Orwell	14
Mutluluk – Zülfü Livaneli	14
Yeraltından Notlar - Dostoyevski	14

Tablo 4: 2021 Yılında En Çok Ödünç Alınan Kitaplar

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

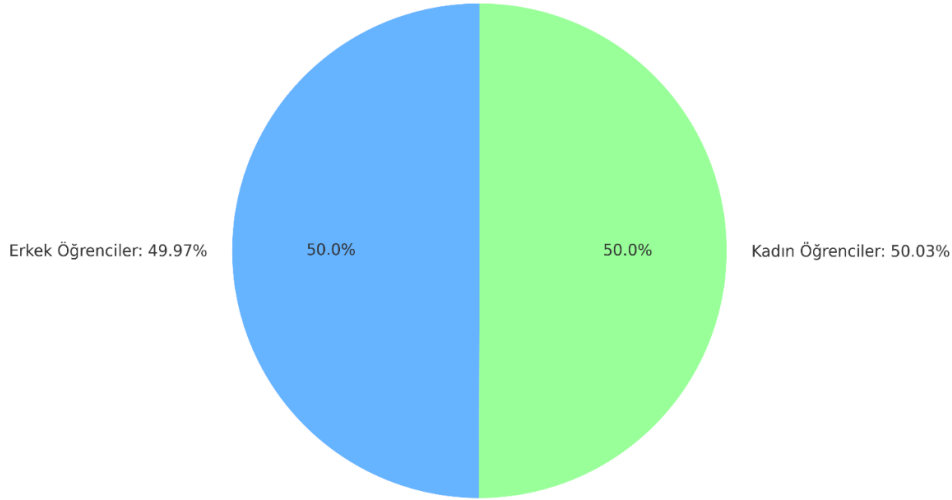
2020 ve 2021 yılları ödünç alınan kitap listesi incelendiğinde bu iki yıl içinde belli kitapların listede kökleştiği görülmektedir. Dünya edebiyatından ve Türk edebiyatından önde gelen isimlerin seçkide yer alması ve büyük bir değişikliğe uğramaması da dikkat çeken bir ayrıntıdır.

2020 yılı ödünç alma verilerinde ilk iki aylık bir veri görülmektedir. 24 Şubat'ta kesilen kitap dolaşımı 2021 yılında tekrar başlamıştır. Türkiye'de Covid-19'a dair ilk vaka 11 Mart 2020 tarihinde tespit edilmiş ve Nisan ayında ise kapanmalar başlamıştır. Dolayısıyla 2020 yılı en çok ödünç alınanlar listesi iki aylık bir süreci vermesiyle pandemi dönemi kitap tercihlerini yansıtır yorumu yapmak tam manasıyla doğru olmayacaktır. Ancak pandeminin etkilerinin hala sürdüğü 2021 yılı yine kısmen kapanmaların olduğu, üniversitelerde hibrit eğitime geçildiği dönemdir. Dolayısıyla 2021 yılı verileri pandemi dönemi kütüphane kitap tercihlerini yansıtır diyebiliriz.

2.2. Cinsiyet Bağlamında Analiz

Cinsiyet merkezli analizlerde Marmara Üniversitesi kütüphanelerinde edebi eser dolaşımının arka planında nasıl bir etkiye sahip olduğunu görmek farklı açılardan değerlendirme olanağı sunacaktır.

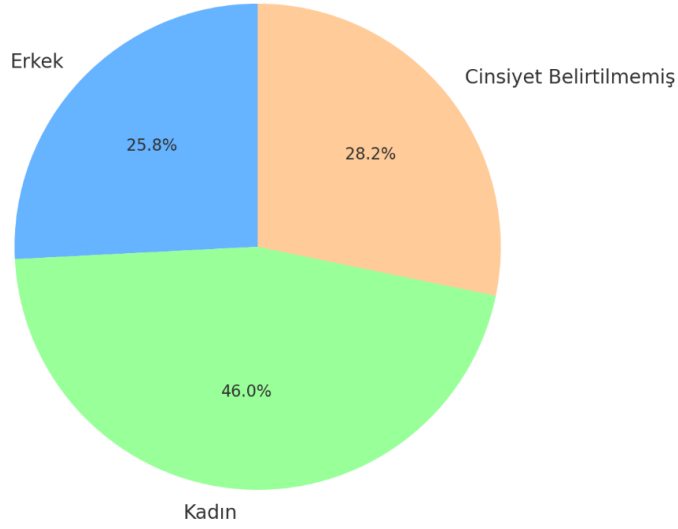
“Toplumsal davranışı bu davranışın edebi nitelikle ilişkisini ortaya çıkarmanın bir yolu, okuyucu sayısını, okuyucuların yaşlarını, cinsiyetlerini, geldikleri sınıfı, eğitim düzeylerini, yaşlarını belirlemektedir. İlk etapta okuyucunun yaşını belirlemenin ne gibi bir soruna çözüm getireceği düşünülebilir. Fakat okuyucunun yaş düzeyine göre çocuk veya gençlik edebiyatı gibi bir kategorinin ortaya çıktığı, bunun da her yönüyle sosyolojik bir sektör haline geldiği unutulmamalıdır” (Tüzer&Hüküm,2019: 131).

Grafik 3: 2013-2023 Üniversite Öğrenci Cinsiyet Dağılımı

Kaynak: Marmara Üniversitesi

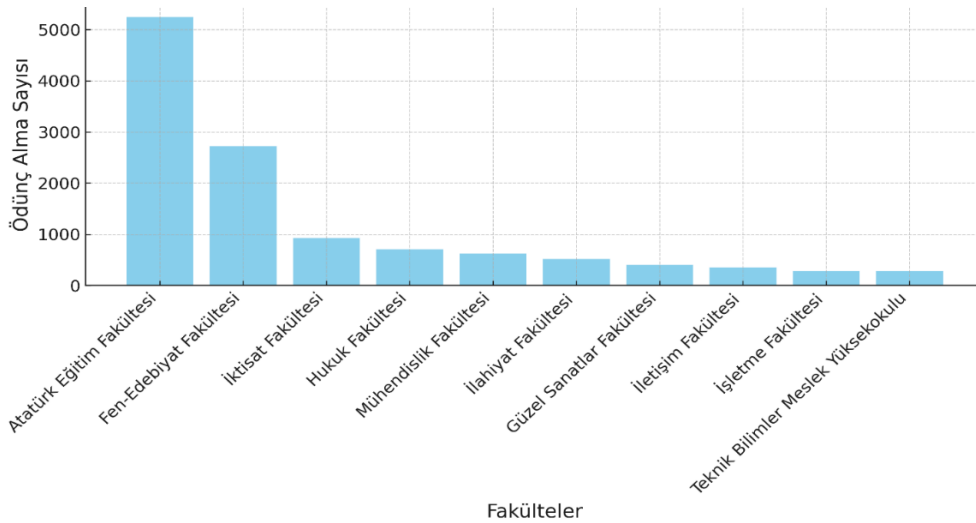
Marmara Üniversitesi 2013-2023 yılı öğrenci sayılarından hareketle cinsiyet dağılımında bir denge olduğu görülmektedir. Bu dengeli dağılımın üniversite kütüphanesinde yansımaları şu şekildedir:

Grafik 4: Cinsiyete Bağlı Edebi Eser Ödünç Alma Oranları

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Veri seti içerisinde cinsiyetin verilmediği alanlar %28 olarak belirtilirken erkek ve kadın oran karşılaştırmasında kadınların edebi eser dolaşımında daha aktif bir rol oynadığı görülmektedir. Okuma faaliyetinde geçmişten bu yana kadınların ön plana çıkması bu minvalde dikkat çekmektedir. Tanzimat döneminden bu yana boş zaman uğraşı olarak addedilen kitap okuma faaliyeti özellikle kadın okurlar etrafında şekillenmiştir.

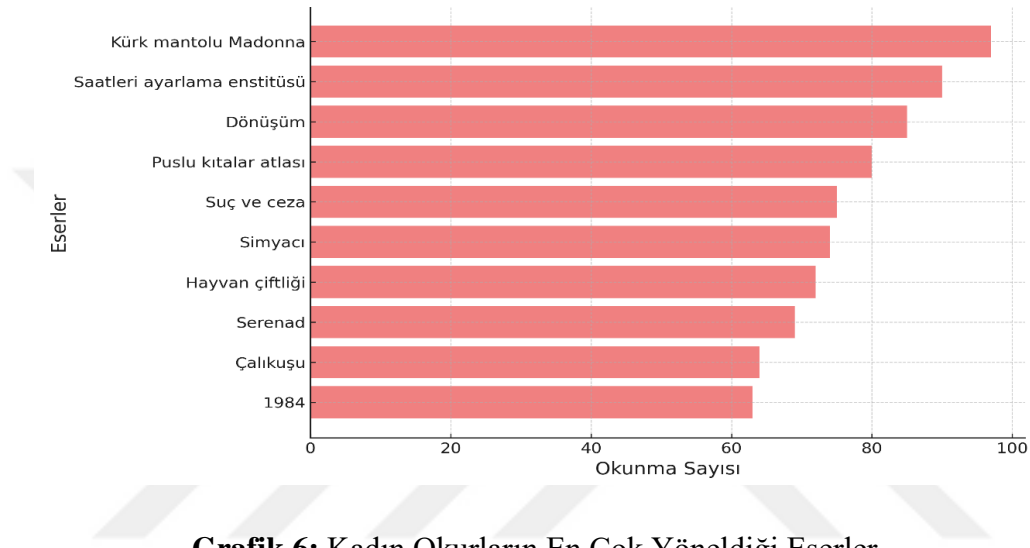

Grafik 5: Kadın Okurların Fakültelelere Göre Ödünç Alma Sayıları

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

Kütüphane içerisinde eser dolaşımını sağlayan kadın okurların büyük bir kısmı Eğitim Fakültesi ve ardından Fen-Edebiyat Fakültesi bünyesinde yer almaktadır. Özellikle Eğitim Fakültesinin ön plana çıkması öğretmen adayları yetiştiren bir fakülte için dikkat çekici bir veridir. Edebi eserlerin alımlanması ve toplumsal yaşantıda entelektüel etkisi ile içsel bir estetik ve nesil yetiştirmede kritik bir işlev görmektedir.

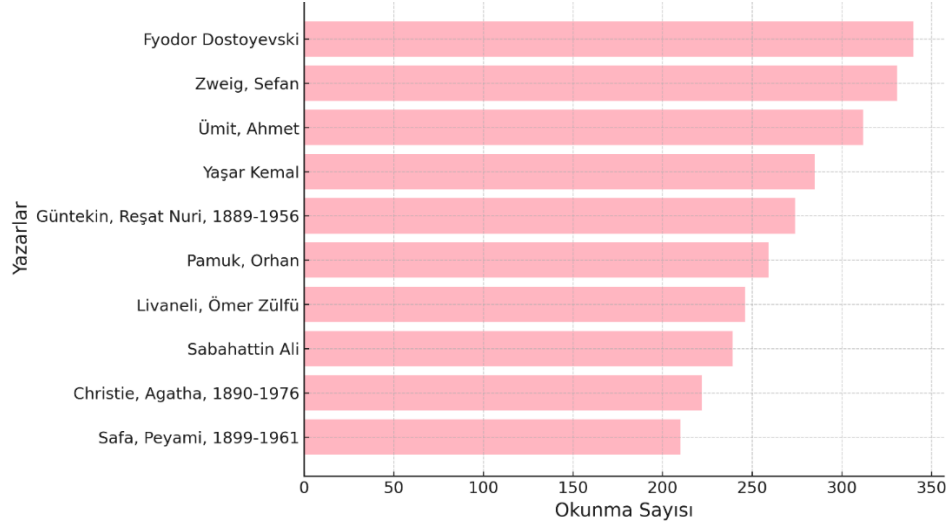
Kadın okurların bu minvalde çoğunluğu oluşturduğu bir alanda hangi eserlere yönelim gösterdiği önem arz etmektedir.

Grafik 6: Kadın Okurların En Çok Yöneldiği Eserler

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

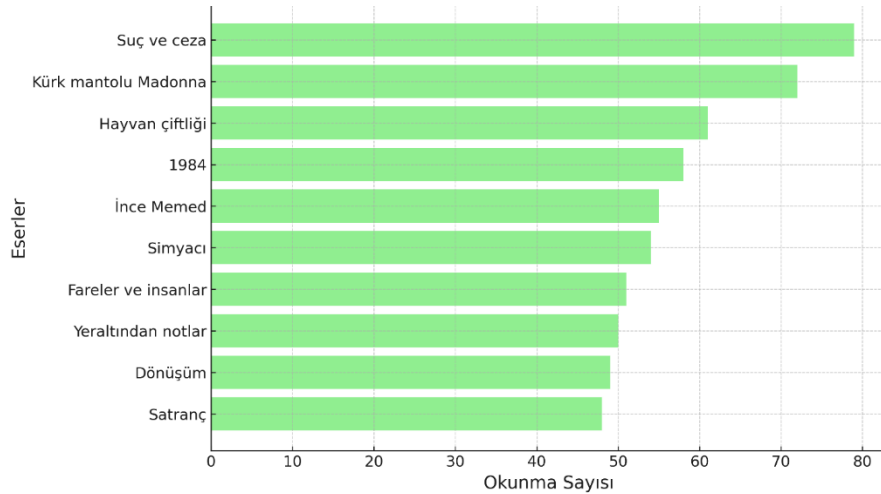
Kurgusal yönü, karakter genişliği, kendi hayatlarından bir pay alma hissiyatı gibi faktörlerle Tanzimat dönemi kadın okurları roman türüyle hemhal olmaktadır. Bu meşguliyet cinsiyet bazlı araştırmalarda roman türünün hala kadınlar üzerinde etkisini devam ettirdiğini göstermektedir. Özellikle roman türüne ilgi duyan kadın okurlar grafikten görüleceği üzere klasik eserlere ilgi göstermektedir. Bu klasik eserler aynı zamanda popüler yanı olan ve popüler klasik yayınlar içerisine dâhil edilebilecek türden eserlerdir.

Grafik 7: Kadın Okurların En Çok Tercih Ettiği Yazarlar

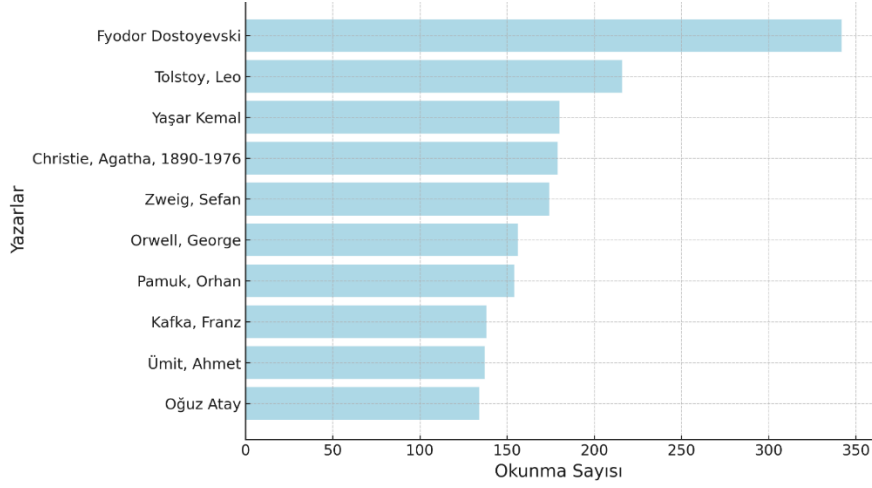
Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

Her iki grafik de dikkate alındığında en çok tercih edilen yazarlar ve eserler arasında bazı farklılıklar yaşandığı görülmektedir. Örneğin Ahmet Ümit en çok tercih edilen yazarlardan biri olmasına karşın eser kategorisinde öne çıkan bir yapıtının olmaması dikkat çekmektedir. Burada bazı eserlerin yazarının önüne geçtiği bazı yazarlarında birçok eseriyle birlikte dolaşımda olmasından kaynaklı popülerliğini birçok eseri üzerinden yaydığı söylenebilmektedir. Kadın okurların bu bağlamda “popüler eserler” üzerinde aktif rol oynadığı gözlenmektedir.

Grafik 8: Erkek Okurların En Çok Tercih Ettiği Eserler

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

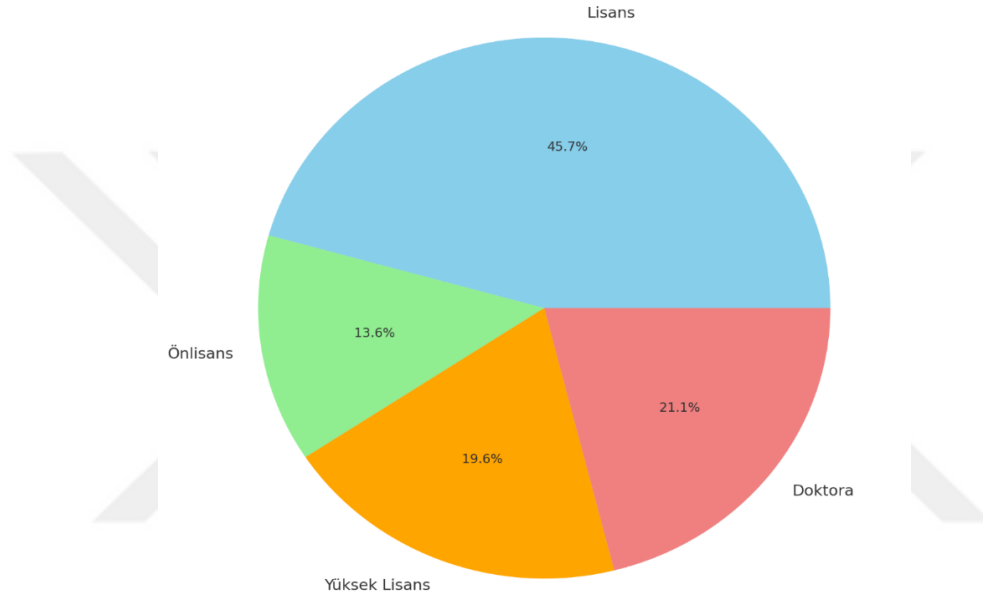
Grafik 9: Erkek Okurların En Çok Tercih Ettiği Yazarlar

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Erkek okurların da en çok tercih ettiği eser ve yazar grafikleri incelendiğinde de sonucun kadın okurlardan çok da büyük bir farklılık taşımadığı görülmektedir. Erkek okurların da klasik ve popüler yazar ve eserlere yöneldiği gözlenmektedir.

2.3. Grup- Kütüphane Bazlı Yorumlama

Marmara Üniversitesi Kütüphaneleri verileri gereğince öğrencilerin düzeyine yönelik (Lisans, Ön lisans, Yüksek Lisans, Doktora vb.) kitap dolaşımı incelenmiştir. Gruplara/ düzeylere yönelik kitap tercih edilme sıralaması aşağıdaki gibidir:

Grafik 10: Grup Kategorilerine Göre Edebi Eser Ödünç Alma Oranları

Kaynak: Marmara Üniversite Kütüphane Verileri

Kitap ödünç alma verilerinde ilk sırayı yüksek bir oranla lisans öğrencileri teşkil etmektedir. Lisans öğrencilerinin üniversite bünyesinde sayısal çoğunluğa sahip olması da bu noktada etkindir. Lisansüstü öğrencilerinin özellikle akademik kitaplara yönelmesi, üniversite yaşamlarında lisans öğrencileri kadar mekânın içinde yer almamaları kitap edinme noktasında farklı alternatiflere yönelmelerini de sağlayabilmektedir. Bundan kaynaklı lisans öğrencileri farkı açarak öncü konumda yer almaktadır.

Oranlamalarda dikkat çeken başka bir husus ise doktora öğrencilerinin yüksek lisans öğrencilerine kıyasla yüzdelerle farkıyla ön plana çıkmasıdır. Sayısal veriler ışığında

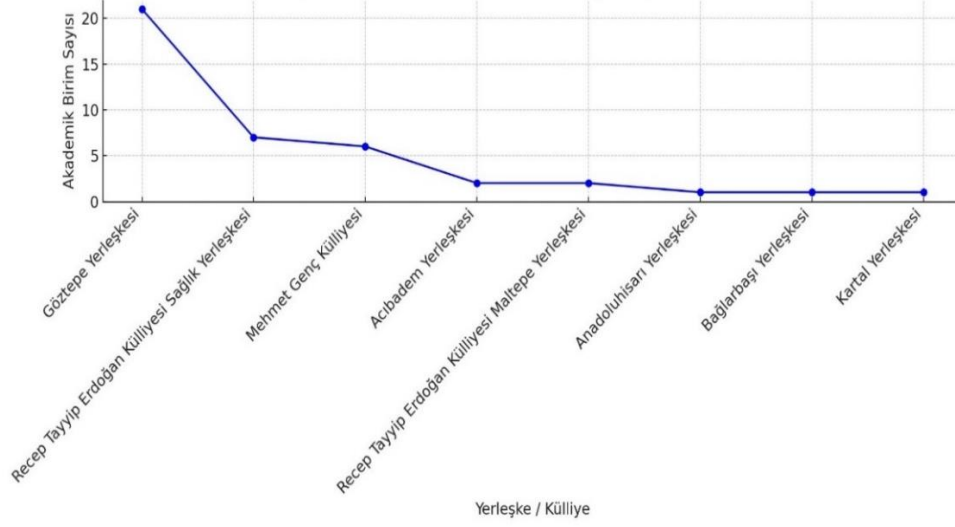
çoğunluğa sahip olan yüksek lisans öğrencilerinin kütüphane edebi eser kullanımında geride kalması doktora öğrencilerini ön plana çıkarmaktadır.

Kütüphane	Eser Dolaşım Sayısı
Prof. Dr. Orhan Oğuz Kütüphanesi	32018
M.Ü. İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi	1494
M.Ü. Şehit Kaymakam Muhammed Fatih Safitürk Kütüphanesi	791
M.Ü. Tıp ve Sağlık Bilimleri Kütüphanesi	707
M.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi	650
M.Ü. Eczacılık Fakültesi Kütüphanesi	128
M.Ü. Hastane Kütüphanesi	1

Tablo 5: Kütüphanelere Göre Kitap Dolaşım Sayıları

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Listenin başında yer alan Prof. Dr. Orhan Oğuz Kütüphanesi 32.018 ödünç sayısı ile en çok ödünç alma işleminin gerçekleştiği kütüphanedir. Kütüphaneler özelinde inceleme yapılacağı zaman mekânsal özelliklerin belirleyici olduğu unutulmamalıdır. Prof. Dr. Orhan Oğuz Kütüphanesi 1997 yılında Göztepe Kampüsü'nde kurulmuştur. Merkez olmasından kaynaklı diğer tüm kütüphanelerin verilerinin de toplandığı ana yerdir.

Grafik 11: Yerleşkelere Göre Akademik Birim Sayıları

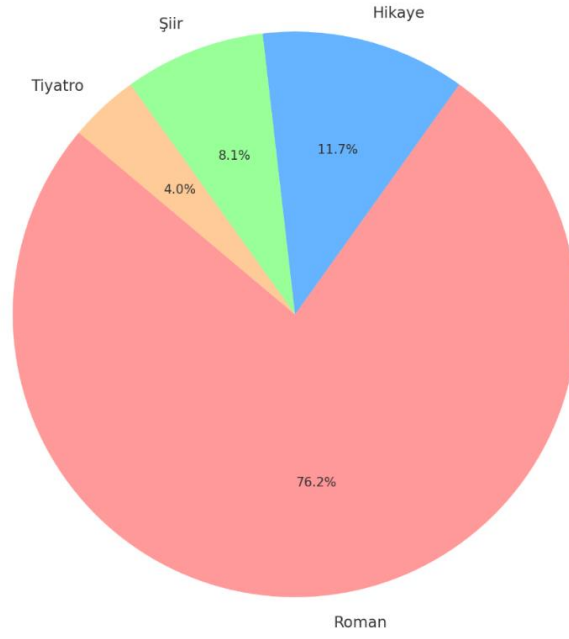
Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Diğer yerleşkelerin de bulunduğu grafikte Göztepe, yerleşkeler içerisinde en çok akademik birime sahip olan kütüphanedir. Bu yerleşkeler ve diğer kütüphaneler özelinde yalnızca akademik birim sayısı ile açıklanacak bir durum değildir. Göztepe yerleşkesi, merkezi konumu ve öğrencilerin sosyalleşebileceği kulüp faaliyetlerinin vb. imkânların yoğun olduğu bir alandır. Bu da eser dolaşım sayıları üzerinde etkili olmaktadır.

Grafikte dikkat çekici unsurlardan birisi de İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nin ikinci sırada yer almasıdır. Yalnızca kitap dolaşım sayısı üzerinden değerlendireceğimiz bu durumda fakültenin öğrenci sayısının yüksek olması kütüphane kullanımında aktif bir rol oynamasını beraberinde getirmektedir. Fakültenin öğrenci kitlesi ve kütüphanelerin hacmi, içinde bulundurduğu koleksiyonlar öğrencilerin kütüphane ile ilişkilerinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

2.4. Tür ve Yazar Analizi

Marmara Üniversitesi Kütüphanesi verileri ışığında en çok tercih edilen edebi türler tespit edilip bu türlerin kendi içerisinde eser ve yazar üzerinden okurlar tarafından dolaşımında tutulma sebepleri irdelenmeye çalışılacaktır. Bu minvalde en çok tercih edilen kitap türleri aşağıdaki gibidir:

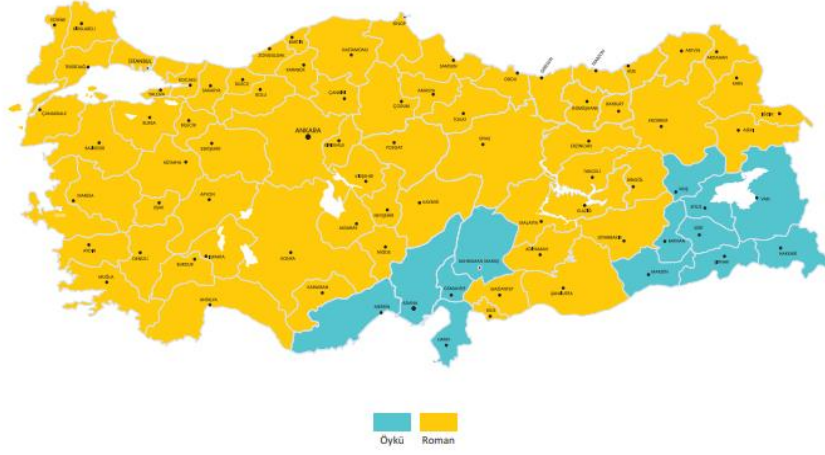
Grafik 12: Yerleşkelere Göre Akademik Birim Sayıları

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

Edebi türlerin genel toplam 35,789 ödünç alınan kitap içindeki yüzdeler tercih oranlarını gösteren pasta grafiği. Ayrıca, her türün toplam ödünç almalar içindeki payı şu şekilde:

- **Roman:** %76.2
- **Hikâye:** %11.7
- **Şiir:** %8.1
- **Tiyatro:** %4.0

Kütüphane kullanıcıları arasında roman türüne yoğun ilgi gösterilmesi, ülke genelinde yapılan türsel istatistiklerle örtüşen bir sonuç doğurmaktadır.

Harita 1: Türlerine Göre Okunan Kitap Dağılımı

Kaynak: 2011 Türkiye Okuma Kültürü Haritası

2011 yılı Kültür Bakanlığının hazırlamış olduğu “Türkiye Okuma Kültürü Haritası” bu bağlamda önem arz etmektedir. Haritada görüldüğü üzere roman türü ülke genelinde daha çok okur bulmakta dolaşım alanını geniş tutmaktadır. Roman türü ile diğer türler arasında karşılaştırmalar literatürde mevcut olmakla birlikte Bahtin’in bu konudaki düşüncesi de temsil niteliğindedir. Roman türünü çok seslilik olarak addeden Bahtin;

“Aradığımız şey, insan "dilleri"nin veya "sesleri"nin hangi zamanda veya uzamda ve hangi türde olursa olsun, tek bir otoriter sese indirgenmemiş- veya tek bir ses tarafından bastırılmamış bir temsili olacaktır: en iyi ihtimalle, insan hayatının kaçılmaz diyalojik niteliğinin temsili. Yalnızca "roman" nesirde içkin olan potansiyelleri en üst düzeyde gerçekleştirerek yazarın kendi sesi dışındaki seslerin hakkını verme olanağını sunabilir ve yalnızca roman bizi bunu yapmaya davet eder” ifadelerine yer vermiştir (Bahtin,2004: 18).

Roman türünün kapsayıcılığının fazla olması ve imkânları geniş bir alanda sunmasından kaynaklı okur eğilimi açısından da tercih edilebilirliği anlaşılmaktadır. Üniversite öğrencilerinin Marmara Üniversitesi kütüphanelerinde hangi türlere yönelim sağladığı ve bu türler içerisinde dolaşımda olan eser – yazar dağılımlarının neler olduğu kütüphane içinde edebiyat sosyolojisine dair birçok şey söyleyecektir. Öncelikle roman türü üzerinden gerekli incelemeler yapılacaktır.

2.4.1. Roman Türü İncelemesi

2013 – 2023 yılları arasında roman türünde en çok tercih edilen eserler aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir. Kütüphane verilerine göre en çok ödünç alınan ilk on roman içerisinde Türk ve Dünya edebiyatından ünlü eserler bulunmaktadır.

Eser Adı	Tercih Sayısı
Kürk Mantolu Madonna	233
Suç ve Ceza	218
Saatleri Ayarlama Enstitüsü	199
Simyacı	192
1984	181
Hayvan Çiftliği	180
İnce Memed	173
Puslu Kıtalar Atlası	165
Fareler ve İnsanlar	148
Yeraltından Notlar	148

Tablo 6: Roman Kategorisinde Dolaşımda Olan ilk 10 Eser

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Yazar Adı	Tercih Sayısı
Fyodor Dostoyevski	996
Yaşar Kemal	628
Orhan Pamuk	574
Agatha Christie	522
Reşat Nuri Güntekin	504
Ahmet Ümit	495
Leo Tolstoy	471
George Orwell	459
Peyami Safa	441
Zülfü Livaneli	433

Tablo 7: Roman Kategorisinde En Çok Tercih Edilen 10 Yazar

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

2013 Yılında En Çok Tercih Edilen Romanlar:
• Suç ve Ceza
• Saatleri Ayarlama Enstitüsü
• Kürk Mantolu Madonna
• Sefiller
• Anna Karanina
2014 Yılında En Çok Tercih Edilen Romanlar:
• Drina Köprüsü
• Budala
• İnsancıklar
• Simyacı
• Hayvan Çiftliği
2015 Yılında En Çok Tercih Edilen Romanlar:
• Suç ve Ceza
• Anna Karenina
• Simyacı
• Sefiller

<ul style="list-style-type: none"> • Yüzbaşının Kızı
2016 Yılında En Çok Tercih Edilen Romanlar:
<ul style="list-style-type: none"> • Kürk Mantolu Madonna
<ul style="list-style-type: none"> • Suç ve Ceza
<ul style="list-style-type: none"> • Simyacı
<ul style="list-style-type: none"> • 1984
<ul style="list-style-type: none"> • Sefiller
2017 Yılında En Çok Tercih Edilen Romanlar:
<ul style="list-style-type: none"> • Suç ve Ceza
<ul style="list-style-type: none"> • Kürk Mantolu Madonna
<ul style="list-style-type: none"> • Simyacı
<ul style="list-style-type: none"> • Saatleri Ayarlama Enstitüsü
<ul style="list-style-type: none"> • 1984
2018 Yılında En Çok Tercih Edilen Romanlar:
<ul style="list-style-type: none"> • Suç ve Ceza
<ul style="list-style-type: none"> • Kürk Mantolu Madonna
<ul style="list-style-type: none"> • 1984
<ul style="list-style-type: none"> • Sefiller
<ul style="list-style-type: none"> • Simyacı
2019 Yılında En Çok Tercih Edilen Romanlar:
<ul style="list-style-type: none"> • Simyacı
<ul style="list-style-type: none"> • Kürk Mantolu Madonna
<ul style="list-style-type: none"> • Hayvan Çiftliği
<ul style="list-style-type: none"> • 1984
<ul style="list-style-type: none"> • Suç ve Ceza
2020 Yılında En Çok Tercih Edilen Romanlar:
<ul style="list-style-type: none"> • Hayvan Çiftliği
<ul style="list-style-type: none"> • Simyacı
<ul style="list-style-type: none"> • 1984
<ul style="list-style-type: none"> • Kürk Mantolu Madonna
<ul style="list-style-type: none"> • Puslu Kıtalar Atlası

2021 Yılında En Çok Tercih Edilen Romanlar:
• Puslu Kıtalar Atlası
• Tutunamayanlar
• Hayvan Çiftliği
• Simyacı
• Kürk Mantolu Madonna
2022 Yılında En Çok Tercih Edilen Romanlar:
• İnce Memed
• 1984
• Masumiyet Müzesi
• Simyacı
• Sefiller
2023 Yılında En Çok Tercih Edilen Romanlar:
• İnce Memed
• Karamazov Kardeşler
• Kürk Mantolu Madonna
• 1984
• Simyacı

Tablo 8: Roman Kategorisinde Yıllara Göre Tercih Edilen Romanlar

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Marmara Üniversitesi Kütüphane verilerine göre roman türünde en çok dolaşımda bulunan birinci eser Sabahattin Ali'nin Kürk Mantolu Madonna'sıdır. 2016 yılı en çok tercih edilen romanlar kategorisinde ilk beşe giren romanın diğer yıllarda da bu sıralamayı koruduğu görülmektedir. Bunun yanında roman türünde en çok tercih edilen ilk on yazar kategorisinde Sabahattin Ali'nin olmaması da ayrı bir inceleme konusu olmaktadır. Bu durum Kürk Mantolu Madonna eserinin yazarını aşan bir konumda olduğu sonucunu çıkarmaktadır. Kütüphane kullanıcılarının böyle bir vaziyet oluşturmasının ardında ise çeşitli durumlar bulunmaktadır.

Sabahattin Ali ve Kürk Mantolu Madonna eseri dönüşen okur profilinin de sergilenmesi açısından örnek taşımaktadır. Roman, ilk çıktığı yıllarda içerik ve teknik bakımdan eleştirilere maruz kalmaktadır. Geleneksel bir formu yakalayan ve o formun dışındakileri benimsemekte zorluk yaşayan okur, 40'lı yıllardan günümüze değişim göstermektedir.

Roman, içeriğinde bulunan aşk konusu ile değil daha genel manada bu teknik unsurlar ile ön plana çıkartılmaktadır. İnce'nin (2019) bahsettiği gibi "40'lı yıllarda Sabahattin Ali romanını popüler aşk romanlarından ayırsa da roman artık yeni okurun gözünde popüler bir aşk romanıdır" (s. 152). Günümüz okurun romanı popüler aşk romanı sınıflamasıyla dolaşımında tutması kütüphane kullanıcılarına da yansımaktadır. Bu noktada eserin ve yazarın hangi dönemde hangi olaylarla ön planda olduğu ve yönelim unsurlarını nelerin oluşturduğu incelenmelidir.

Sabahattin Ali özelinde bu değerlendirmeye başlanacak olursa devlet mekanizmasıyla birlikte değerlendirmek gerekecektir. Protest kimliği ve eserleriyle tanınan yazar ölümün ardındaki sır perdesiyle de adından söz ettiren birisidir. Sabahattin Ali ve eserleri 2000'li yıllarda farklı bir perspektifle aktarılır ve yeni bir okuyucu kitlesi oluşumuna zemin hazırlanmaktadır. İnce'nin (2019) dediği gibi "yazarın üzerindeki 'sakıncalı' etiketinin kalkmasıyla aslında okunmasının devlet eliyle 'meşru'laştığı bu dönüşüm, yazarın 'meşhur'laşmasına etki eder" (s. 134). Özellikle sol kesim üzerinde okuru bulunan Sabahattin Ali böylece etki alanı daha fazla genişleyen bir yazara dönüşmektedir. Yapı Kredi Yayınlarının Sabahattin Ali üzerine yayın politikası da bu minvalde değerlendirilebilir. Ona dair külliyatın çıkarılması, kapak tasarımları, yazara dair söyleşiler vb. faktörler etki sahibidir. 2019 yılında yazarın telifinin bitmesi ise yayıncılık sektöründe yankı uyandıran olay haline gelmektedir. Sabahattin Ali'nin telifinin bitmesiyle birçok yayınevi tarafından basılan kitaplarıyla marketlerde dahi karşılaşılabilmektedir. Farklı noktalarla ağını genişleten ve yeni okur profilleri inşa eden yazarın özellikle Kürk Mantolu Madonna'sı artık bir aşk romanı olarak algılanmaktadır. Kahve yanı edebiyata dâhil edilmesi sosyal medyada çeşitli tekniklerle fotoğraflanarak paylaşımına açılması yeni bir mecrada yazarın ve eserin dönüşümünü gerçekleştirmektedir. Algıyı yönlendiren sosyal medya içerikleri ile belki okunulan belki okunmadan yalnızca obje olarak kullanılan eser kitap endüstrisinin nabzını şekillendirmektedir.

Suç ve Ceza (1866) romanı ise Raskolnikov karakteri üzerinden toplumsal krizlerin bireyler üzerindeki yansımalarını felsefe, psikoloji, hukuk gibi çeşitli alanlarda ele alır. Roman, yalnızlığın, adalet mekanizmasının, yabancılığın ve çelişkilerin adresidir. "Metinlerinde; toplum, düzen kurbanlarına, mağdurlarına söz hakkı verir, hastalıklı insanların ruh dünyasına eğilir ve toplum dışıların zihinsel gelgitlerini, karanlık ruhlarını inşa eder, bürokrasiyi, hukuk düzenini tartışır" (Tosun, 2022: 149). Hal böyle olunca Suç

ve Ceza romanı farklı disiplinden öğrencilerin okuma listelerine girmektedir. Romana en çok ilgi gösteren bölümün Hukuk olması ise bu noktada anlaşılabilir bir durumdur. Hukuk fakültelerinde gerek derslerde gerek ders dışı etkinlikler kapsamında ele alınan pozisyonudur. Kadınlar ve erkekler nezdinde sıralaması değişse bile yine bu romanın yer alması dikkate değer bir konum atfetmektedir.

Mihail Bahtin *Dostoyevski Poetikasının Sorunları*'nda yazara ve eserine farklı bakış açıları sunmakta ve "Dostoyevski'yi sanatsal biçim alanındaki en büyük kâşiflerden biri addediyoruz. Bizce o yepyeni bir sanatsal düşünüş tipi yaratmıştır. Bunu şimdilik çokselli olarak adlandırıyoruz" (Bahtin,2004: 45). Bahtin'in çokselli olarak vurguladığı Dostoyevski eserinde birçok açıdan ele alınmaktadır. Yazarın tercih edilme sıklığı ve evrensel yapısı düşünüldüğünde öncelikle bu çokselliğe eğilmek gerekir. "Dostoyevski'nin metinleri Bahtin'in de belirttiği gibi çok seslidir. Romanları diyaloglar, iç sesler, göndermeler, alıntılar ve fikir çarpışmalarıyla sürer. Metinlerindeki ses, monolog değil çok seslidir. Onun eserlerinde bir görüşün diktesi yoktur. Dostoyevski sanki zihnindeki karşıt düşünceleri fikirleri romanlarında tartışır ama taraf tutmaz" (Tosun,2022: 152).

Yazar belli bir noktada okur konumunu koruyarak eseri sürdürür. Kullanmış olduğu teknikler, iç monoloğa yer vermesi, hesaplaşmaların, zıtlıkların rahatlıkla gün yüzüne çıktığı alanlardır. Bunlar okurun kendisini bulabileceği tekniklerdir. Dostoyevski'nin kahramanları tezatlıklar içindedir ve uç noktalardadır. Kahramanlara ket vurmada olayı sürdürmesi aslında her düşünce tarzından okurun da onunla var olabilmesini sağlamaktadır. "Aslında Dostoyevski'nin romanlarının başlıca karakteristiği, bağımsız ve kaynaşmamış seslerin ve bilinçlerin çokluğu, tamamen meşru seslerin sahici bir çokselliğidir" (Bahtin,2004: 48). Ortaya çıkarılan bu bilinç çokluğu Dostoyevski romanlarının okur potansiyelini arttırmasına da sebep olmaktadır. Yazarın yarattığı çoksellik ünlü yönetmen Alfred Hitchcock tarafından da farklı bir şekilde yorumlanmıştır. Ünlü eserlerin sinema evreninde var edilmesi farklı noktalarda avantaj ve dezavantaj sağlarken Hitchcock, Dostoyevski için şöyle söyler;

"T: Kendi çalışmalarınız, çok sayıda uyarlamayı içermekle birlikte, bunların çoğu popüler ya da hafif eğlenceli romanlar. Bunları, kendi tarzınızda özgürce o denli yeniden biçimlendiriyorsunuz ki sonunda ortaya birer Hitchcock kreasyonu çıkıyor. Buna karşılık hayranlarınızın çoğu örneğin Dostoyevski'nin Suç ve Ceza'sı gibi dev bir klasiğin beyaz perde versiyonunu yüklemenizi isterdi sanıyorum.

H: Bunu asla yapmayacağım, çünkü Suç ve Ceza bir başkasının başarısıdır. Hollywood yönetmenlerinin, edebiyat başyapıtlarını nasıl mahvettiklerine dair çok şey söylenmiştir. Benim buna asla bir katkı olmayacak!

T: Bu sözlerinizden Suç ve Ceza'yı asla perdeye getirmeyeceğiniz sonucunu çıkarıyorum.

H: Yapmış olsam bile iyi bir şey olmayacaktı.

T: Niçin?

H: Dostoyevski'nin romanlarında her birinin bir işlevi olan çok çok fazla sözcük var.

T: Evet, doğru. Teorik olarak bir başyapıt biçiminde mükemmelliğe erişmiş, nihai biçimi elde etmiş bir yapıttır.

H: Kesinlikle öyle. Bunları sinema yöntemleriyle gerçekten ifade edebilmek ve yazılı sözcüklerin yerine kamera dilini koyabilmek için 6 ya da 10 saatlik bir film yapmak gerekir. Yoksa iyi bir şey olmaz”

(Truffaut,1987: 64).

Hitchcock'un burada bahsettiği eserin biçimce hacimli olmasından doğan sorun değildir. Bahtin'in çokseslilikten bahsettiği unsurları tam olarak içeren bir durumdur. Romanları içerisinde Suç ve Ceza'nın en önde olması ise Proust'un şu sözüne dayanak oluşturulabilir: “Dostoyevski'nin bütün romanlarının adı Suç ve Ceza olabilirdi” (Tosun, 2022: 154). Dostoyevski denilince akla ilk gelen eserin Suç ve Ceza olması, verilerde ilk sıraya yerleşmesi açısından onun tüm eserlerinin izleklerini tek kitapta toplamasıyla açıklanabilir. Eserin içeriğinden kaynaklı ilgi kaynağı olmasının ardında başka faktörlerin de okur kitlesi üzerinde etkili olacağı unutulmamalıdır.

Üniversite öğrencileri tarafından en çok tercih edilen romanlar sıralamasında onuncu olup kendisini gösteren *Yeraltından Notlar* eseri de bu başlık altında incelenebilmektedir. 148 dolaşım sayısına sahip olan eser ilk on içerisinde Dostoyevski'ye dair iki eserin olması bakımından da önem taşımaktadır. Eğitim Fakültesi ve özellikle İşletme Bölümü öğrencileri tarafından ilgi gösterildiği görülmektedir. Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar* (1864) kitabının *Suç ve Ceza*'dan sonra dolaşımında olması da çeşitli açılardan değerlendirilebilir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* Marmara Üniversitesi verileri içinde en çok tercih edilen roman kategorisinde 3.sırada bulunmaktadır. Ahmet Hamdi Tanpınar görüşleri ve hocalığı ile arkasından yetişen kuşak ile bir ekol oluşturmuştur. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* romanı ise zaman kavramını modernleşme ve bireysellik

üzerinden işleyerek psikolojik, tarihi, felsefi okumalara zemin hazırlayan bir içeriğe sahiptir. Çok katmanlı yapısı romanı okura bir adım daha yaklaştıran faktör olmaktadır. Paulo Coelho'nun Simyacı romanı da en çok dolaşımda bulunan eserler listesinde yer almaktadır. Roman, 16 yaşına kadar papaz okuluna giden ve ailesi tarafından din adamı olması istenilen Santiago'nun İspanya'dan Mısır piramitlerine gitme isteği ve hazinesini arama öyküsüdür. Kendisini bulma ve kişisel menkıbesini gerçekleştirme gayesi olan bir kahraman ve onun hikâyesidir. Kendisine çizilen alandan çıkmak isteyen Santiago onu anlamlı hissettirecek bir maceraya açılmak ister. “Kahramanın kendisine verilenlere inancının azalması, daha önce geçilmemiş yollardan öz kendine ulaşması gerekliliğine doğrular. Bu nedenle kendini boşlukta hissedenden simyacı, evrenin evrensel dilini anlamak için harekete geçer” (Uysal, 2018: 633). Bu harekete geçişi ile farklı hikâyelere ama aslında kendisine kapı aralayacaktır. Romanın içerik olarak bireyin kendisini arama, bulma telaşı okurları kendisine çeken bir işleve sahiptir. Yazarın ve kitabın bu başarısı yazarın kullanmış olduğu dil ile de ilgilidir. Masalsi bir dil hâkimiyeti görülen Simyacı romanında geleneksel masal formuna aşına olduğumuz bir anlatım tarzı görülmektedir. Santiago'nun kendini arama süreci öğüt verilerek aktarılmamış merak ve hayal unsurlarını merkeze koyan Binbir Gece Masalları formuna yakın bir tarz yakalamıştır. Modern insanın kendisini keşfetmeye yönelik arzusu ve ihtiyacına yön vermesi ve kılavuz olması açısından kitap okurlar ile buluşmaktadır. *Fareler ve İnsanlar* eserinin de çok tercih edilenler içerisinde yer alması yine bu konuyla bağlantılı olarak ele alınabilmektedir. Kısa bir kitap olan *Fareler ve İnsanlar*, canlı bir dil ve akıcı bir anlatıma sahiptir. Göçmen işçilerinin sorunlarına yakından değinmek isteyen Gazap Üzümleri, İnci gibi romanlarıyla da ünlü yazarı bu eseriyle de yazıldığı zamandan bu yana dikkatleri çekmektedir. İnci ve diğer romanlarında olduğu gibi bireyin evrende var olma kendine yer açma çabasını işlemektedir. İçerik bakımından okurun ilgisini çeken *Fareler ve İnsanlar* bu eserde hem arkadaşlığı hem göçmen sorunlarını hem de buhran dönemlerinin okumasını trajik bir şekilde yapmaktadır.

Kütüphane veri setindeki bilgiler doğrultusunda George Orwell okumalarının fazla olduğu görülmektedir. Özellikle *1984* ve *Hayvan Çiftliği* eseri bu listede yerini almaktadır. Öğrencilerin bu eserlere yöneliminde Türkiye'de de oldukça popüler ve geniş bir okur yelpazesine sahip olması etkindir. Eserin bahsedilen yaş gruplarında etkili olmasındaki bir diğer sebep ise hayvanların dünyası üzerinden sosyalizmi ve Stalin

iktidarını eleştirmektedir. Tek yönetici sistemini ele almasından kaynaklı mevcut yönetim biçimlerinde uzun vadeli tek kişi yönetimlerini eleştirmesi eseri akademik açıdan daha ilgi çekici hale getirmiştir. Bu da eserlerin daha fazla talep edilmesini sağlamıştır.

Marmara Üniversitesi kütüphane verilerinde Yaşar Kemal'in İnce Memed romanı ise en çok ödünç alınan romanlar içerisinde yedinci sırada yer almaktadır. Roman türünde en çok tercih edilen yazar listesinde de ikinci sırada olan Yaşar Kemal, yıllara yayılan bir okuma grafiği göstermektedir.

İnce Memed romanı 1955-1987 yılları arasında yazılan dört ciltten oluşan Yaşar Kemal'in ünlü eserlerinden birisidir. Kütüphane içerisinde en çok dolaşımda olan eser olarak İnce Memed dikkat çekmektedir. Doğan Hızlan'ın ifadeleriyle “İnce Memed, sadece bir roman değil, bir açıdan bir destan roman, başka bir açıdan roman dilinin başka dil ustalıklarıyla karılarak yeni bir dilin yaratıldığı başyapıtlardan biri” (Hızlan, Hürriyet: 2011).

İnce Memed'i Türk edebiyatında vazgeçilmez kılan yalnızca toplumsal gerçekleri, eşkıya ve eşkıyalık mitlerini aktarması değildir. Çukurova, Adana özelinde bir toplumun gerçeğini aktaran kültürel kodları okura aşılmasında yatmaktadır. Sözlü hikâye geleneğinin destansı unsurların karakterlerde, olaylarda izlerinin olduğu görülmektedir. “İnce Memed 1, 1953-1954 arasında Cumhuriyet gazetesinde tefrika halinde yayımlandıktan sonra 1955'te kitap olarak yayımlanmıştır. Bundan sonraki yirmi yılda bu roman, sadece Türkiye'de modern edebiyatın gelişimini etkilemedi, ayrıca iki düzineden fazla dilde de yayınlandı” (Tharaud,2017: 65).

Eserlerinin birçok dile çevrilmesi aldığı uluslararası ödüller yazarın ve İnce Memed'in gündemdeki yerini pekiştirmektedir. Aynı zamanda Nobel Edebiyat ödülüne aday gösterilen Yaşar Kemal, ödülü almamış olsa dahi adından bu konjonktürde de söz ettirmektedir. Nobel ile Yaşar Kemal'in adının yan yana gelmesi bile okurların ilgisini cezbeden ve yönelim sağlayan bir faktör olmaktadır. Bunun yanında Yaşar Kemal sosyal çevresi geniş bir yazardır. Yapmış olduğu meslekler (ırgat kâtipliği, kütüphane memurluğu, traktör sürücülüğü, arzuhalcilik vs.) halk ile olan bağını geliştirmektedir. Aynı zamanda Cumhuriyet gazetesinde fıkra ve röportaj yazarlığıyla da entelektüel çevresini geliştirmektedir. Tüm bunlara siyasi geçmişi de eklenince Yaşar Kemal ismi etrafında birçok insanı toplamaktadır. Dolayısıyla farklı türden okurların olmasına olanak

tanımaktadır. Kurmuş olduğu bu sağlam bağlantılar Yaşar Kemal'in tanıtılmasında, aktarılmasında da öne çıkmaktadır.

İnce Memed üzerine yazılan nice türkü eserin farklı alanlarda da gündemde tutmaktadır. Zülfü Livaneli, Ruhi Su, Selda Bağcan gibi ünlü müzisyenleri tarafından seslendirilen İnce Memed türküsü karakterin bir simge olarak okunmasına da fırsat vermektedir. Öne çıkan İnce Memed figürü ve Yaşar Kemal popüler edebiyat dergilerinin de uğrak noktası olmaktadır.¹

İhsan Oktay Anar'ın *Puslu Kıtalar Atlası* da kütüphane verileri içerisinde en çok ödünç alınan romanlar kategorisinde yer almaktadır. Öncelikle eserin içeriği üzerinden okurla buluşma aşamasını incelemek gerekmektedir. 1995 yılında İletişim Yayınları tarafından basılan eser yazarın ilk romanıdır. Fantastik kurgu türünde yazılan roman içerisinde tarih, felsefe, metafizik gibi çeşitli konuları da kapsamaktadır. Roman, Uzun İhsan Efendi adlı bir adamın dünyayı gezerek bir atlas oluşturma fikrinden hareket eder ancak kahramanımız zamanının çoğunu evinde uyuyarak geçirir ve hayallerine, rüyalarına sığınır. Kitap, 18.yüzyıl Osmanlı İstanbul'unda geçmektedir. Hikâye içinde hikâye olması ve sonunda toparlanması da geleneksel çerçeve hikâyeciliğine yakındır. *Puslu Kıtalar Atlası*'nı önemli kılan ve okurlara ulaşmasını sağlayan en önemli etkenlerden birisi sadece tarihi roman kategorisinde olmamasıdır.

İhsan Oktay Anar, özgün bir bakış açısıyla Osmanlı ve tarihi yalnızca savaşlar, ünlü kişiler, saray ve çevresi olarak görmeyip halka ve şehrin sokaklarına inmiştir. Böylece tarihi roman kategorisinden uzaklaşan roman, okurun daha farklı bir bakış açısıyla romana yaklaşmasına sebep olmaktadır.

Puslu Kıtalar Atlası kütüphane verileri dâhilinde de öne çıkmasıyla anlamlı hale gelmektedir. Burada İletişim yayınlarının prestiji ve yayım politikaları da etkili olmaktadır. Birçok dile çevrilen roman, farklı dillerdeki kapak tasarımlarıyla da dikkat çekmektedir. İçeriğindeki o masalsı havayı yansıtan bir noktada kapak tasarımı olduğu için albeniliği sağlayan bir unsur olmaktadır. Esrarengiz, masalsı unsurlarını barındıran görsellikler mevcuttur. Yazarı ve romanı 1995 yılından 2023 yılına taşıyan önemli bir gelişmede 2015 yılında karikatürist İlban Ertem'in romanı, çizgi roman olarak yayımlamasıdır. İletişim Yayınları tarafından yayımlanan çizgi roman farklı bir okur

¹<https://www.kafkaokur.com/2023/04/kafkaokur-76-say-ckt.html> "Erişim Tarihi 24/05/2024"

kitlesini de sarmala almaya başarmıştır. Çizgi roman, hayran kitlesi yoğun olan bir tür olmakla birlikte üniversite öğrencileri tarafından da tercih edilmektedir. Puslu Kıtalar Atlas'ının tekrar gündeme gelmesinde bu gelişme de gözden kaçırılmamalıdır. Sembolik anlatımın fazlaca bulunduğu eser, okuyucunun bulmaca çözer gibi farklı konuları ve kavramları keşfetmesine alan tanımaktadır. Romanın farklı disiplinler ile bağlantısı da burada farklı okur kitlesini kendine çeken bir unsurdur.

Roman türünü yalnızca en çok dolaşımda tutulan eserler üzerinden değerlendirmek bakış açısını sınırlı bir noktaya çevirmektedir. Nitekim en çok tercih edilen eserler içerisinde yer almayan ama yazarlar kategorisinde yer alan isimler de bu çalışmanın daha kapsamlı bir alanda değerlendirilmesini olanaklı kılmaktadır. Ahmet Ümit ismi de kütüphane verileri sonucu adından bahsedilmesi gereken yazarlarımızdandır. Polisiye tarzda romanlar kaleme alan yazar, birçok eseriyle birbirini tamamlar niteliktedir. Bundan kaynaklı yazarın eserleri okurlar arasında dağılım göstermektedir. Türk edebiyatında polisiye türünü yeni bir evreye taşıyan yazar, karmaşık olay dizileri sunarak okurun merakını cezbeder. Popüler edebiyat ürünü olan yazarın eserlerinde ana kahraman olan Nevzat Komiser yerine kendini koyan okuyucu farklı sebeplerle bu eserleri dolaşımda tutmaktadır. İpuçlarını takip ederek olaya meydan okuma isteği, günlük hayatın stresinden kaçarak zihni başka noktada yorma ya da rahatlatma isteği gibi durumlar söz konusu olmaktadır. Agatha Christie'yi de bu minvalde polisiye-dedektif romanlarıyla ele almaktayız. Veriler içinde Agatha'nın da 4.sırada yer alması okur profilinin dedektif temalı eserlere kayıtsız kalmadığını göstermektedir. Bu merak ve bulmaca çözme isteğinin yanında yazarın birçok romanının dizi/film uyarlaması olması da yazara ve eserlerine yönelimi sağlamaktadır. Aynı zamanda ünlü yazarın kayboluş hikâyesinin esrarengiz şekilde aktarımları ve İstanbul Pera Palas Otel'de konaklaması da bugün hala yazarın tanınırlığında etkili olmaktadır.

En çok dolaşımda olan romanlar içerisinde ilk sıralarda eseri olmayan Orhan Pamuk yazar kategorisinde üçüncü sıradadır. Ahmet Ümit'te de rastlanılan bu durum yazarın tek bir eseri ile gündemde kalmamasıyla ilişkilendirilebilir. Kütüphane kullanıcıları gözünde Orhan Pamuk devamlılığı olan diğer birçok eseri ile adını eserinden önce koruyan bir yazardır. Bunda romanlarının muhtevasının çeşitliliği ve her romanının hitap ettiği okur kitlesinin değişkenliği söz konusu olmaktadır.

Yazarın 2006 yılında Nobel Edebiyat Ödülü kazanması eserleri üzerindeki talebi diri tutmaktadır. Uluslararası alanda tanınırlığı, eserlerinin birçok dile çevrilmesi ve siyasi söylemleri ile de dolaylı da olsa kendisini gündemde tutmaktadır. Okur açısından kıymetli olan bu hatırlatıcılar yazarların ya da eserlerinin gündemdeki yerini belirlemektedir.

2.4.2. Hikâye Türü İnceleme

2013-2023 hikâye türü analizi aşağıdaki gibidir:

Hikâye Kitabı	Tercih Edilme Sayısı
Dönüşüm	183
Satranç	157
Amok Koşucusu	92
Bütün Hikâyeleri – Edgar Allen Poe	85
Korkuyu Beklerken	71
Aşkın Celladı ve Diğer Psikoterapi Öyküleri	70
Yakıcı Sır	48
Küçük Prens	47
Memleket Hikâyeleri	46
Semaver	42

Tablo 9: Hikâye Türünde Tercih Edilen Eserler

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

No	Yazar	Kitap Sayısı
1	Stefan Zweig	446
2	Mustafa Kutlu	337
3	Franz Kafka	259
4	Sait Faik Abasıyanık	189
5	Edgar Allan Poe	127
6	Ahmet Ümit	120
7	Tolstoy	118
8	Sabahattin Ali	92
9	Irvin D. Yalom	82
10	Anton Pavlovich Chekhov	80

Tablo 10: Hikâye Türünde Tercih Edilen Yazarlar

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

Marmara Üniversitesi verileri ışığında en çok tercih edilen yazar sıralamasında 259 kitap ile üçüncü, “*Dönüşüm*” hikâyesinin 183 kez dolaşımında olmasıyla eserler içinde birinci sıradadır. Genel okur kitlesine hitap etmeyen Kafka ve eserlerinin günümüzde popülerleştiği görülmektedir. Elbette eserin talep edilmesinde birçok etken bulunmaktadır.

Eserin içeriği okuru kendisine çekerken dönüşüme uğrayanın yalnızca Gregor olmadığı onun yanında ailenin, ekonominin, kişiler arası ilişkilerin de dönüşümü aktarılmaktadır. Metin içinde kullanılan teknikler ile modern dönem okurunun ilgisi farklı bir noktaya evrilmektedir. Aynı zamanda eserin telif hakkının olmaması ve birçok yayınevi tarafından basılması da söz konusudur. Zincir marketlerde dahi satışa sunulan Kafka kitapları farklı okur kitleleri ile tanışmaktadır. Kitap kapak tasarımları da bu noktada etkili olmaktadır. Böcek figürü üzerinden tasarlanan kitap kapakları ticari kaygı gözetilerek yazarın isteği göz ardı edilerek tasarlanmaktadır. Yazarın ve eserinin sosyal platformlardaki yansımaları ise dolaşımında kalmasını etkileyen en büyük hususlardan birisidir. Çeşitli çizimler ve illüstrasyonlarla sosyal medya ve edebiyat dergilerinde de yer almaktadır. Kafka'nın bu geniş kapsamlı kullanım alanları üniversite öğrencileri üzerinde ilgi uyandırmakta ve dolaşım ağını genişletmektedir. Liste içerisinde geniş bir alana hâkim olan kısa ve tadımlık olarak ifade edilen Zweig kitapları okuru çok yormayan

ama iz de bırakan türden kitaplardır. Ancak bir eserin kısa olması her zaman çok tercih edildiği anlamını da gelmemektedir. Zweig, kendi döneminde de ilgi gören birisidir ancak günümüzde bu ilginin boyutunun daha fazla olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Eserlerinin birçok dile çevrilmesi ve yayınevi piyasasında kendine yer edinmesi, okurlarla iletişiminin sıcak olması yazarı öne çıkaran etmenlerdir. Gündelik hayatta karşımıza çıkacak herhangi bir insanın sıradan hikâyelerini anlatması, tecrübelerine yer vermesi içerik olarak okuru kendisine çeken taraflarıdır. Stefan Zweig'ın hayat hikâyesi özellikle intiharına ilişkin bilgiler ve anlatıların gündemde tutulması da yazarın ve eserlerinin dolaşımında olmasını etkilemektedir. Dolaşımında olan eserler içinde macera/dedektif temasının da önemli bir etken olduğu görülmektedir. Öyle ki yazın alanında birçok kişiyi etkileyen ve öncü konumda olan Edgar Allen Poe, birçok okur tarafından bu minvalde “başlangıç” okumalar olarak tercih edilebilmektedir. Öykülerinin içeriğindeki karanlık, depresyon unsurları daha çok kendi içinde kalma ama eserle çoğalma isteğinde olan kütüphane kullanıcılarını da etki alanına almaktadır.

Tablo içerisinde öne çıkan isimlerden birisi olan Oğuz Atay ise roman türündeki popülerliğini hikâye türünde de göstermektedir. Bulunduğu dönemin önünde ilerleyen Oğuz Atay, kendi döneminde anlaşılmasını bu dönemde yoğun ilgi görmesiyle telafi etmektedir. Akademik çevrelerce incelemelere tabii tutulan hikâye kitabı üniversite içinde de canlı kalan bir yapıdadır. Tüm bu faktörler kütüphane kullanıcılarının esere yöneliminde doğrudan ya da dolaylı etki sahibidir.

Hikâye kategorisinde *Aşkın Celladı ve Diğer Psikoterapi Öyküleri* listedeki diğer isimlerin aksine konusu itibarıyla dikkat çeken bir eserdir. Yalom Irvın, özellikle “*Nietzsche Ağladığında*” romanıyla tanınan bir isim olmasına rağmen roman kategorisinde değil de öykü kategorisinde öne çıkması dikkat çekicidir.

En Çok Tercih Edilen Bölümler
1. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık - 22 ödünç
2. Sınıf Öğretmenliği - 14 ödünç
3. Maliye, İngilizce Öğretmenliği, Kimya Mühendisliği - Her biri 2 ödünç
4. Diğer bölümler (İstatistik, Eğitim Bilimleri, Hemşirelik, Psikoloji, Gazetecilik, vb.) - Her biri 1 ödünç

Tablo 11: Aşkın Celladı ve Diğer Psikoterapi Öyküleri Eseri En Çok Tercih Eden Bölümler

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

Fakülte ve bölüm verilerinden en çok psikoloji bölümü ve eğitim fakültelerinin yoğun ilgi gösterdiği görülmektedir. Eser, korkular, tedirginlikler üzerine başkalarının başından geçebilecek olayların aktarılmasıyla gizli kalan bazı duyguların farkındalığını yaşatmaktadır. Bu yapılırken de hasta-doktor seans görüşmesi formunda değil de öykü özelliğiyle harmanlanması alımlanışta hem daha fazla okura hitap edilmesinde hem de akademik boyutlardan sıyrılmasında etkindir. Bölüm derslerinde, etkinliklerde, söyleşilerde, atıflarda vs. ile de yönelim sağlaması anlaşılabilir.

Liste içerisinde yer alan Küçük Prens eseri de evrensel izlekler sunmakta ve geniş bir yaş grubuna hitap etmektedir. Birçok yayınevi tarafından basılan eser, okur ağını geliştirmiş, vitrinlerde daha fazla yer edinmeye başlamıştır. Bu durum eser ile ilgili film uyarlamalarını, müzikalleri, konsept etkinliklerini de daha da ön planda kılmaktadır. Eserin, çocuk kitabı olarak geçmesine rağmen özellikle yetişkinler tarafından ilgiyle takip edilmesi içeriğinin etkisiyle de bağlantılıdır. Bunun çeşitli yansımalarını “Bir yetişkin olarak Küçük Prens’ten Öğrendiklerim”² gibi içerikler üzerinden hayata dair birçok şey çıkarılabileceğini göstermektedir. Eser aynı zamanda kar kürelerine, hediye seti kutularına, yastık kılıfları gibi çeşitli nesnelere uyarlanmıştır. Bez çantalara kitaptan bir alıntı ve çiziminin basımı yapılarak eserin yaratmış olduğu piyasa canlı tutulmaktadır.

²<http://www.muhammeyilmaz.com/content/bir-yetiskin-olarak-kucuk-prens-ten-ogrendigim-13-hayat-dersi/954> “Erişim Tarihi 24/05/2024”

Okur böylece çeşitli faktörlerle yöneldiği hikâye kitaplarıyla kütüphane içinde dolaşımı aktif tutmaktadır. Genel tablo üzerinden bakıldığında ise listedeki hikâye kitaplarının popülerleşerek gündemde kalan eserler olduğu görülmektedir. Her ne kadar romandan sonra tercih edilen tür olsa da kütüphane içi dolaşım oranının az olduğu dikkat çekmektedir.

2.4.3. Şiir Türü Analizi

Marmara Üniversitesi Kütüphanesi 2013-2023 yılı şiir türü analizleri aşağıdaki gibidir.

No	Kitap Adı	Yazar	Ödünç Alınma Sayısı
1	Sevda Sözleri: Bütün Şiirleri	Cemal Süreya	66
2	Hasretinden Prangalar Eskittim	Ahmed Arif	60
3	Bütün Şiirleri	Orhan Veli Kanık	51
4	Kendi Gök Kubbemiz	Yahya Kemal Beyatlı	41
5	Çile	Necip Fazıl Kısakürek	38
6	Erbain: Kırk Yılın Şiirleri	İsmet Özel	36
7	Safahat	Mehmet Akif Ersoy	30
8	Şiir Denizi	Ümit Yaşar Oğuzcan	28
9	Son Şiirleri: 1959-1963	Nazım Hikmet	27
10	Otuz Beş Yaş: Bütün Şiirleri	Cahit Sıtkı Tarancı	25

Tablo 12: Şiir Türü En Çok Tercih Edilen Eserler

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

No	Şair	Ödünç Alınma Sayısı
1	Nazım Hikmet (Nazım Hikmet Ran)	198
2	Attila İlhan	123
3	Cemal Süreya	99
4	İsmet Özel	89
5	Orhan Veli Kanık	79
6	Ahmed Arif	75
7	Ümit Yaşar Oğuzcan	72
8	Yahya Kemal Beyatlı	70
9	İskender Pala	59
10	Necip Fazıl Kısakürek	52

Tablo 13: En Çok Tercih Edilen Şairler

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Fakülte	Bölüm	Ödünç Alma Sayısı
Atatürk Eğitim Fakültesi	Türkçe Öğretmenliği	216
Fen-Edebiyat Fakültesi	Türk Dili ve Edebiyatı	148
Atatürk Eğitim Fakültesi	Özel Eğitim Öğretmenliği	87
Fen-Edebiyat Fakültesi	Bilgi ve Belge Yönetimi	76
İktisat Fakültesi	İktisat	69
Atatürk Eğitim Fakültesi	Sınıf Öğretmenliği	64
Hukuk Fakültesi	Hukuk	64
Atatürk Eğitim Fakültesi	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği	62
İşletme Fakültesi	İşletme	52
Fen-Edebiyat Fakültesi	Mütercim-Tercümanlık	38

Tablo 14: Şiir Kitaplarına En Çok İlgi Gösteren Bölüm ve Fakülteler

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Veriler dâhilinde Cemal Süreya, en çok ödünç alınan şiir kitapları kategorisinde birinci sırada yer almaktadır. “*Sevda Sözleri: Bütün Şiirler*” eseriyle 66 ödünç sayısına ulaşmaktadır. İkinci Yeni akımı içinde öncü konumu onun edebiyat sahnesindeki yerini gündemde tutmaktadır. Şairlerin şiirlerinin yeni medya araçlarıyla tekrar şekillenmesi ve gündemde kalması kaçınılmazdır.

Tablodaki şairlerin Türk şiir geleneğimiz içinde öncü konumda olması ve eserlerinin kendi değeriyle de dolaşımda kalmaları dikkate değer bir durumdur. Bunun yanında gündemde özel hayatları, ideolojileri ile de kalmaları sebebiyle merak unsuru oluşturmaktadırlar. Özel hayatı ile de magazinsel boyutta merak unsuru olan şair; evlilikleri, aşkları, dostlukları ile de öne çıkmaktadır. Aşk şairi olarak görülen Cemal Süreya, şiirlerindeki vurgular düşündürücü yanlar ile akılda kalıcılığı da sağlamaktadır.

Keza Ahmed Arif'in Leyla Erbil ile ilişkisi ve mektupların popülerliği son dönem okurlarını Ahmed Arif şiirlerine yöneltmektedir. Aşk şiirleri ön planda tutulan Ahmed Arif aynı zamanda toplumsal sorunlara da yer veren ve ideolojisini açıkça belli eden tarzdadır. Dolayısıyla ideolojik hassasiyetle şaire yönelen bir kitle olduğu kadar bu ideoloji haricinde onun eserleriyle hemhal olanlarda mevcuttur. Garip akımı şairi olan Orhan Veli Türk edebiyatı şiiri içinde kırılma noktası yaşatan bir şairdir. Dilinin sadeliği, şiire gündelik meseleleri ve halktan kişileri katması şiir seyrimiz için kritik atılımlardandır. Kendi döneminde ses getirdiği kadar günümüzde de okunurluğu yüksek olan şairin “güncellik” meselesi ile şimdiki zaman toplumunu da yakaladığı söylenebilmektedir. Bu tarihi süreç içerisindeki konumu sebebiyle gerekli bölüm-fakülte öğrencileri üzerinde etki alanı yüksek olmaktadır. Kanonik yapısı güçlü olan şairlerimiz de liste içerisinde yer almaktadır. Yahya Kemal, Türk şiirinde atılımda bulunan, alan içerisinde başat isimlerden birisidir. Kanonik yapısının bir getirisi olarak da görebileceğimiz şair bölüm öğrencileri tarafından tavsiye üzerine okutularak dolaşımda kalması sağlanmaktadır. Aynı zamanda Mehmet Akif ve Cahit Sıtkı'nın listedeki yeri Türk edebiyatı içindeki kanonik yapıyla bağlantılıyken Necip Fazıl, Nazım Hikmet gibi isimler ideolojik yönleriyle de dolaşımda kalmaktadır. İsmet Özel ise hayatta olup tercih edilenler listesinde yer almasıyla dikkat çekicidir.

Genel tablo üzerinden şiir türünün oldukça az dolaşımda olması edebi türler içerisindeki yerini irdelemeyi gerektirmektedir.

Birçok temel beceri alanına hitap ederken eğitim sistemimizde şiir aktarımı ile ilgili çalışmalar eksik kalmaktadır. Şiirin soyut yapısı ve imge çoğunluğu anlamlandırmayı zorlaştırmakta ve öğrencilerin uzaklaştığı bir alan olmaktadır. “şiir bir tür olarak doğru tasnif edilmediği ve bu tasnif öğretim programına doğru bir şekilde yansıtılmadığı sürece şiir öğretiminin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilemeyeceği anlaşılmaktadır” (Kiraz Ayverdi & Kurudayıoğlu, 2023: 996). Bundan kaynaklı şiir ve şiir kitabı okuma kültürü en başta eğitim aşamasında sekteye uğramaktadır. Ek olarak diğer edebi türlere kıyasla şiir kitaplarının pazarlama alanında çok ön planda olmadığı görülmektedir. Bu da tanınırlığı ve kitap satış oranlarını da etkilemektedir.

2.4.4. Tiyatro Türü Analizi

2013-2023 yılı Marmara Üniversitesi Kütüphane verileri tiyatro analizi aşağıdaki gibidir.

Kitap Adı	Yazar	Ödünç Alınma Sayısı
Faust	Johann Wolfgang von Goethe	74
Bir Delinin Hatıra Defteri	Nikolai Vasilevich Gogol	72
Macbeth	William Shakespeare	72
Venedik Taciri	William Shakespeare	60
Cimri	Molière (Jean-Baptiste Poquelin)	43
Kral Oidipus	Sophocles	43
Othello	William Shakespeare	43
Hamlet	William Shakespeare	42
Vatan, Yahut, Silistre	Namık Kemal	39
Bir Adam Yaratmak	Necip Fazıl Kısakürek	29

Tablo 15: Tiyatro Türü En Çok Tercih Edilen Eserler

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Yazar	Ödünç Alınma Sayısı
William Shakespeare	430
Necip Fazıl Kısakürek	94
Sophocles	90
Nikolai Vasilevich Gogol	81
Johann Wolfgang von Goethe	74
Molière (Jean-Baptiste Poquelin)	66
Namık Kemal	54
Anton Pavlovich Chekhov	34
Euripides	32
Oğuz Atay	26

Tablo 16: Tiyatro Türü En Çok Tercih Edilen Yazarlar

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Fakülte	Bölüm	Ödünç Alınma Sayısı
Fen-Edebiyat Fakültesi	Türk Dili ve Edebiyatı	176
Atatürk Eğitim Fakültesi	Türkçe Öğretmenliği	72
Hukuk Fakültesi	Hukuk	45
Atatürk Eğitim Fakültesi	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	43
İktisat Fakültesi	İktisat	42
Atatürk Eğitim Fakültesi	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	36
Atatürk Eğitim Fakültesi	Özel Eğitim Öğretmenliği	35
Fen-Edebiyat Fakültesi	Coğrafya	34
İletişim Fakültesi	Radyo Televizyon ve Sinema	32
Atatürk Eğitim Fakültesi	İngilizce Öğretmenliği	29

Tablo 17: Tiyatro Türü En Çok Tercih Eden Fakülte ve Bölüm

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

2013-2023 yılı tiyatro verileri incelendiğinde toplam 1427 ödünç sayısının olduğu görülmektedir. Tiyatro metinleri veriler dâhilinde alt sıralarda yer almakla birlikte tercih edilen eser ve yazarlarda özellikle William Shakespeare baskınlığı görülmektedir. Harold Bloom, *Batı Kanon*'u adlı eserinde, Shakespeare'i merkeze alarak Batı kanonunun Shakespeare olduğunu ifade eder. "Shakespeare yoksa Kanon da yoktur" (Bloom, 2018: 50). Bu durum yazarın her mecrada yorumlanmasına ve gündemde kalmasına imkân tanımaktadır. Eserlerinin temasının evrensel olması hala güncelliğini korumasında ve okunmasında etkilidir. Shakespeare aynı zamanda kurgu dâhilinde eserlerine tarihe ve tarihi kişilere dair atıflarda bulunmasıyla da dikkatleri çekmektedir. Eserlerinin birçok filme çekilmesi, derslerde, opera ve balelerde ana tema seçilmeleri yazarın birçok alanda

genişleyen bir ağına sahip olduğunu göstermektedir. Bu kadar ün ve dolaşımında kalma doğal olarak okur profiline ve doğrudan üniversite kütüphanesine yansımaktadır.

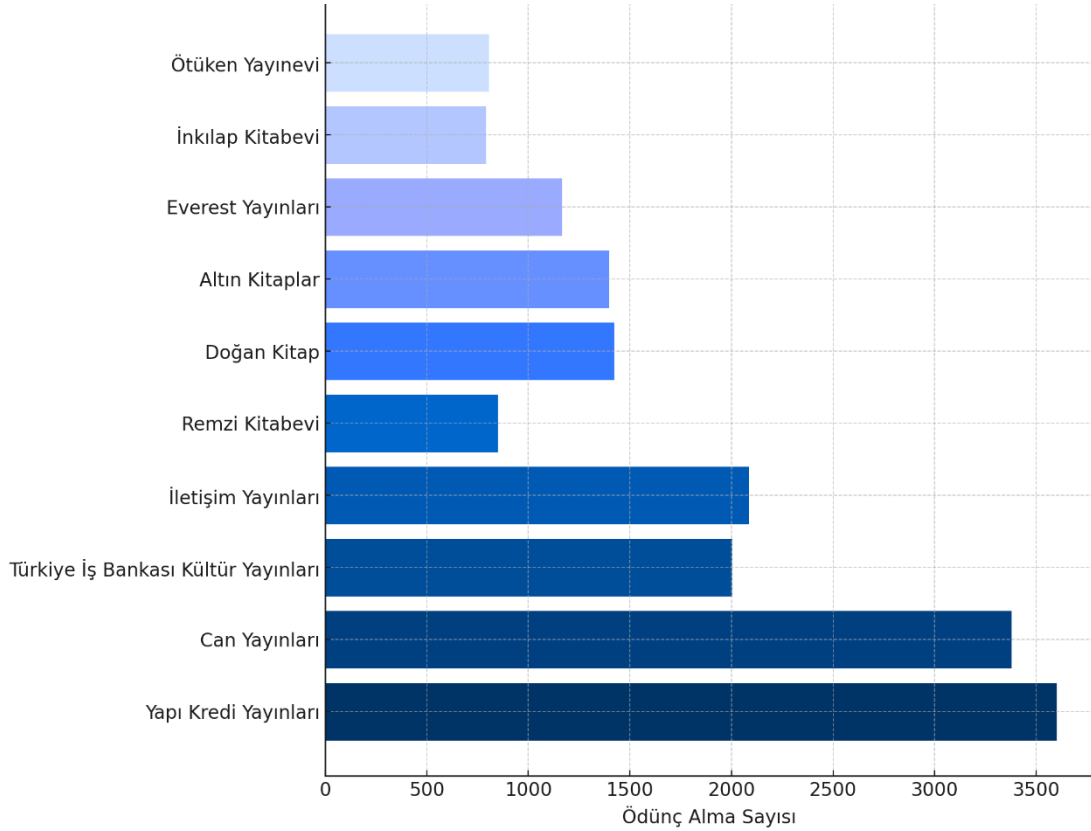
Faust'un bu kadar çok tercih edilmesinde ise yalnızca tiyatro oyunu olarak değil de bir masal, destan olarak ele alınması da etkili olmaktadır. İçerik özellikleri bu noktada belirleyicidir. Salvador Dali, Rembrandt gibi isimlere ilham kaynağı olan eser günümüzde çeşitli illüstrasyonlara ³ da konuk olmaktadır. Okurun ilgisini çeken bu durumlar eserin dolaşımında kalmasını arttırmaktadır. Tablo içerisinde dikkat çeken bir diğer nokta ise Necip Fazıl Kısakürek'in başlarda yer almasıdır. Necip Fazıl, özellikle şairliğiyle tanınan bir şahsiyet olmasına rağmen tiyatro eserleri de dikkate alınmış ve çokça sahnelenmiştir. Özellikle *Bir Adam Yaratmak* eserindeki tematik derinlik okuru kendine çeken hususlardan biri olmaktadır. Sahnelendiği andan itibaren de bu ilgi devam etmektedir. Eğitim alanında da Türk edebiyatının tanıtılması bağlamında Necip Fazıl'ın eserleri yaygınlık kazanır ve böylece dolaşımında kalmasına sebep olmaktadır. Tiyatro metinlerinin genel olarak çok bilinen eserler olması ve en çok tercih eden bölüm/fakülte sıralamasında Güzel Sanatlar ve Tiyatro Bölümünün bulunmaması dikkat çekicidir. Bu noktada kendi alanları ve temel kaynak olarak görülen kitaplar bölüm öğrencileri için belki de ellerinde hep bulunması gereken eserler olmasından kaynaklı kütüphane ödünç sistemine girmeye gerek görmemektedirler. Diğer türlere nazaran kitap piyasasında özellikle roman ve diğer türlerin tiyatro metinlerine nazaran daha maliyetli olması da bu noktada etkili olabilmektedir. Genel tabloda edebi eserler nezdinde tiyatro türünün okunma oranının az olması farklı açılardan değerlendirilecek bir durumdur. Özellikle türünün özelliği neticesinde sahnelenmeye elverişli olması okuru izlemeye yönlendiren unsurlardan biri olmaktadır. Aynı zamanda diğer edebi türlere kıyasla diyalog ve çeşitli notlarla harmanlanan eserler okuyucuyu eserin kendisine adapte etmekte zorlaştırabilmektedir. O yüzden tiyatro eserleri okumak çok fazla tercih edilmemektedir.

³ <https://www.icmimarlikdergisi.com/2016/04/15/faust-bir-devre-ilham-veren-eser/> “Erişim Tarihi 08/09/2024”

2.5. Yayınevi Analizi

Marmara Üniversitesi Merkez Kütüphanesi verileri ışığında katalog içindeki yayınevleri ve bunların tercih edilme oranları da incelememiz açısından önem taşımaktadır.

Bu verilere göre en çok tercih edilen ilk on yayınevi aşağıdaki gibidir:

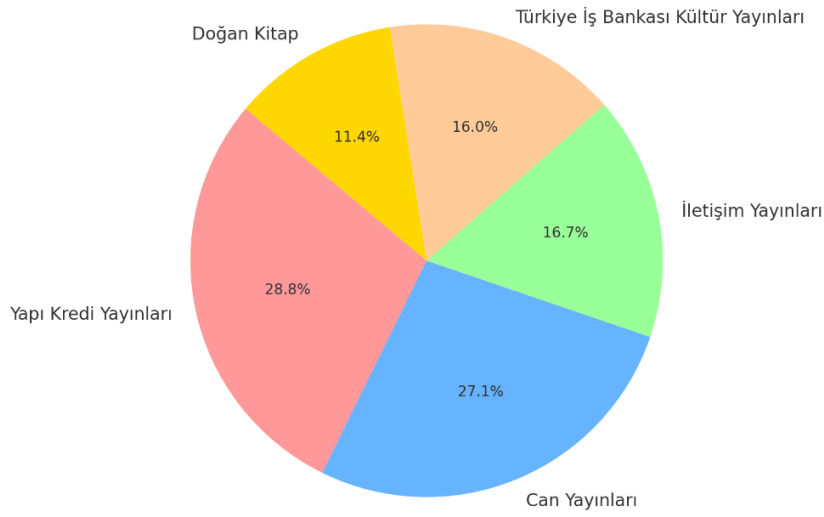
Grafik 13: En Çok Tercih Edilen Yayınevleri

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

En çok tercih edilen yayınevlerinin bu listedeki gibi olması hem edebiyat sosyolojisi hem de kütüphane kullanım oranları açısından önemli veriler sunmaktadır. Sıralama içerisinde yer alan yayınevleri Türkiye’de köklü ve kültür- sanat alanında önde gelen isimlerdir. Popülarlığı fazla olan bu yayınevleri hali hazırda geniş bir okuyucu kitlesini de beraberinde getirmektedir. Bunun arkasında yatan çeşitli faktörler olmakla birlikte yayınevi politikası, reklam ve pazarlama çalışmaları, telif hakları, sosyal medya yönetimi, kampanyalar, algısal faktörler gibi tüm bileşenler etkili olmaktadır.

Listenin bu şekilde sıralanması okuyucu tercihlerinde yayınevleri noktasında da kültür endüstrisinin; edebiyat sosyolojisi, okur profili ve kütüphane envanterinin birlikte etkisini

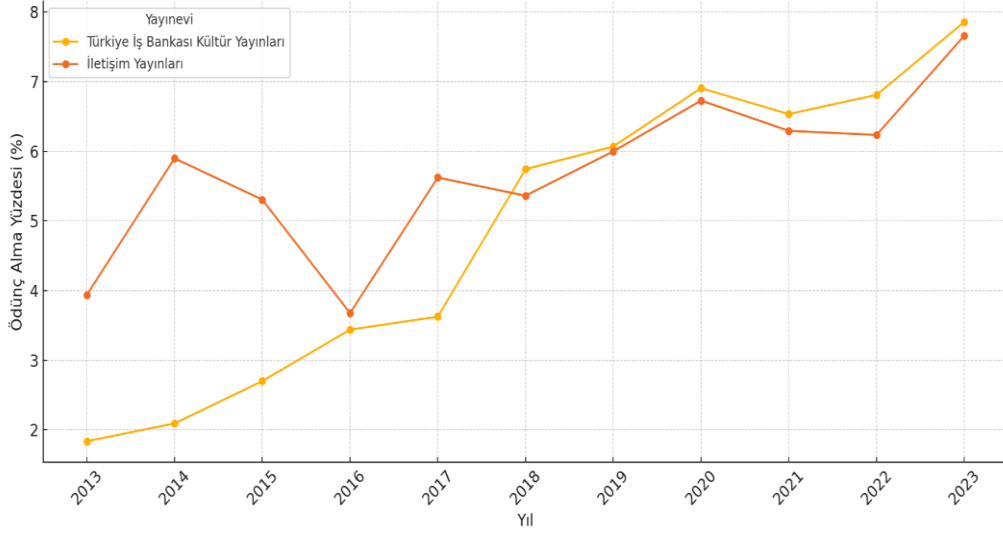
göstermektedir. Yayınevleri, bünyesinde barındırdığı çeşitli eser ve yazarlarıyla okur profilini geniş tutmaya çalışmaktadır. Belki de sıralamanın şekillenmesinde en çok etkili olan faktör de yazar / eser perspektifinin ve türlerin zenginleştiği yayınevleri olmasından kaynaklanmaktadır. Kütüphane koleksiyonunda bu yayınevlerinin varlığı ise okur taleplerini karşılama noktasında geniş bir fırsat tanıdığını göstermektedir. Kütüphane içinde kullanıcılar özel olarak eserlerde yayınevi tercihinde bulunmasa bile bu durum yazar/eser ve yayınevi ilişkisi bağlamında yine de önem teşkil etmektedir. Koleksiyonun ne kadar geniş ve güncel olduğu meselesi zamanın şartlarıyla kütüphanelerin paralellik göstermesi açısından dikkate değer bir konudur.

Grafik 14: Yayınevlerinin Ödünç Alma Sayılarına Dayalı Yüzdeleri Dağılımı

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

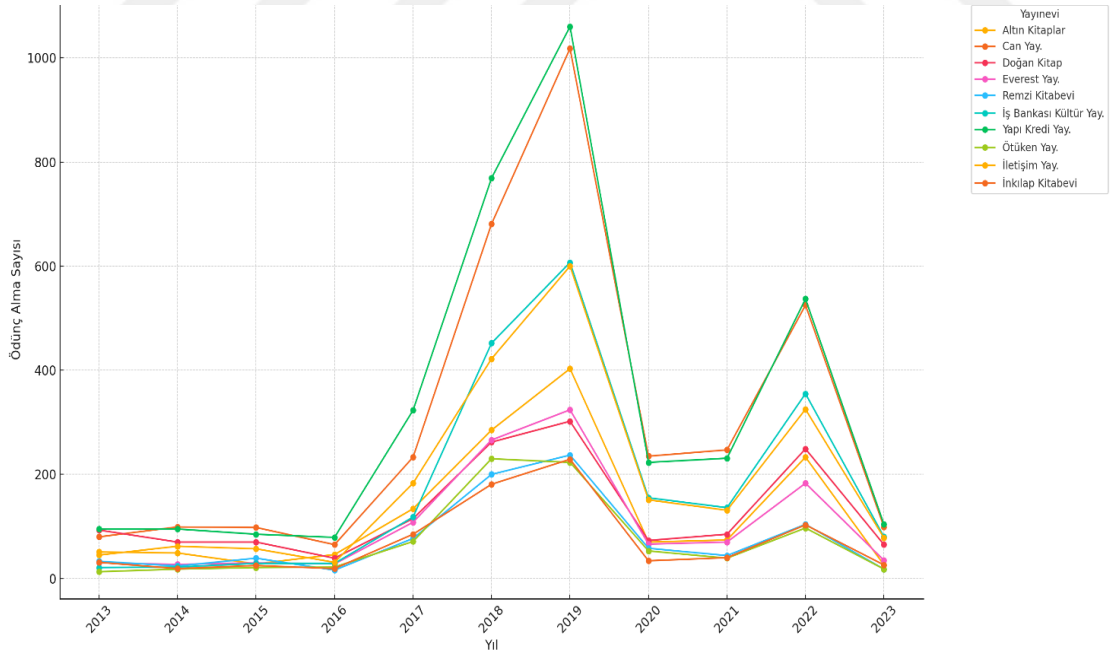
Yayınevlerinin ödünç alma sayılarına dayalı yüzdeleri dağılımında Yapı Kredi Yayınlarının %28'lik bir oranla önde olduğu görülmektedir. Sayısal verilerde İş Bankası ve Yapı Kredi Yayınlarının ise birbirine çok yakın doğrultuda ilerlediği görülmektedir.

Grafik 15: Türkiye İş Bankası ve İletişim Yayınları Ödünç Alma Yüzdeleri

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

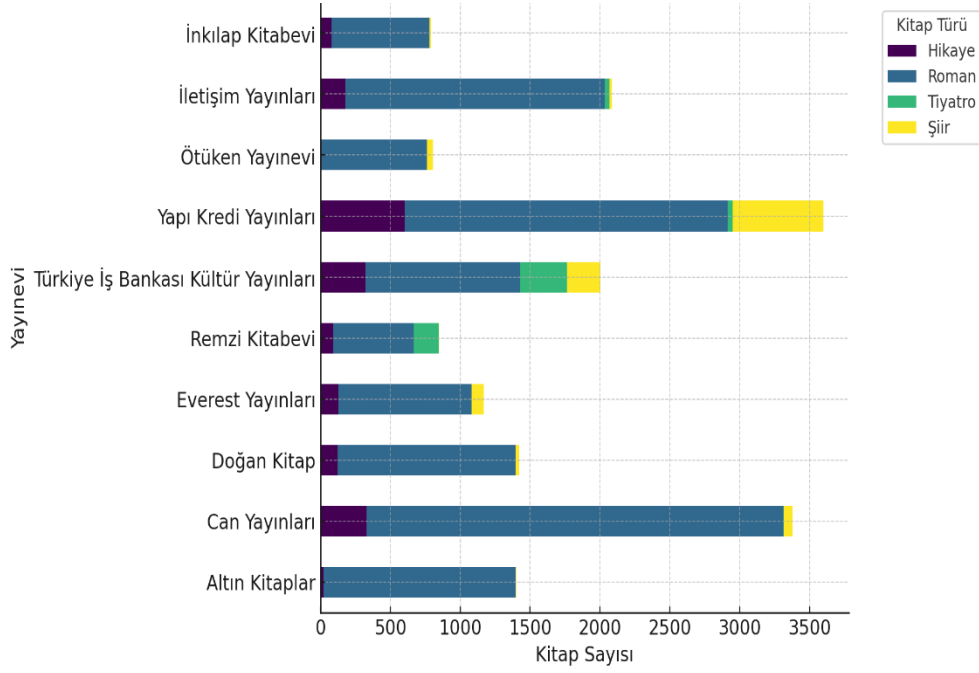
Yalnızca bu iki yayınevinin yıllık ödünç alma yüzdeleri üzerinden bakıldığında İş Bankası Yayınlarının düzenli ve sürekli bir artış içerisinde olduğu görülürken İletişim Yayınlarında dalgalanmaların daha keskin olduğu görülmektedir. Dönem içerisinde trend olan kitaplar, koleksiyonun yenilenmesi gibi faktörler bu dalgalanmalara sebebiyet verebilmektedir.

Grafik 16: Yıllara Göre En Çok Tercih Edilen 10 Yayınevinin Ödünç Alma Trendleri

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

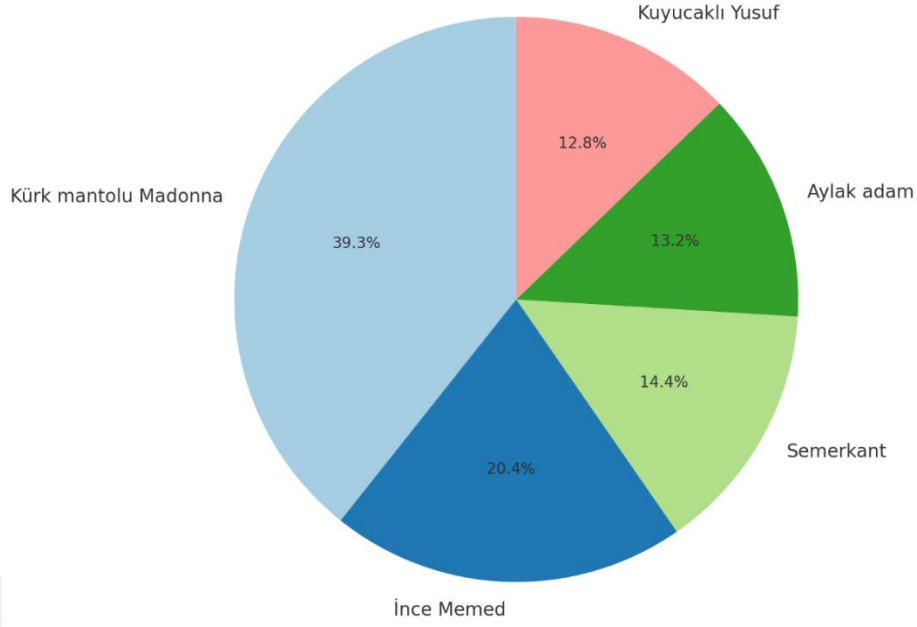
Grafığe göre Yapı Kredi Yayınları ve Can Yayınları yüksek dolaşım sayılarına sahip ve süreç içerisinde çoğunlukla artış göstermektedir. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ise özellikle 2018 ve 2019 yıllarında ödünç alma sayısında artış göstermiştir. İş Bankası Kültür Yayınlarının biranda bu kadar artış yaşaması eser yelpazesini genişletmesi, kampanya ve indirimler ile ilgi odağı haline gelmesi gibi faktörler neticesinde kendisini göstermiş olabilir. 2020 yılı pandemi etkisiyle birlikte tüm yayınevlerinde ödünç sayısında bir azalma görülmektedir.

Grafik 17: Yayınevlerine Göre Kitap Türlerinin Dağılımı

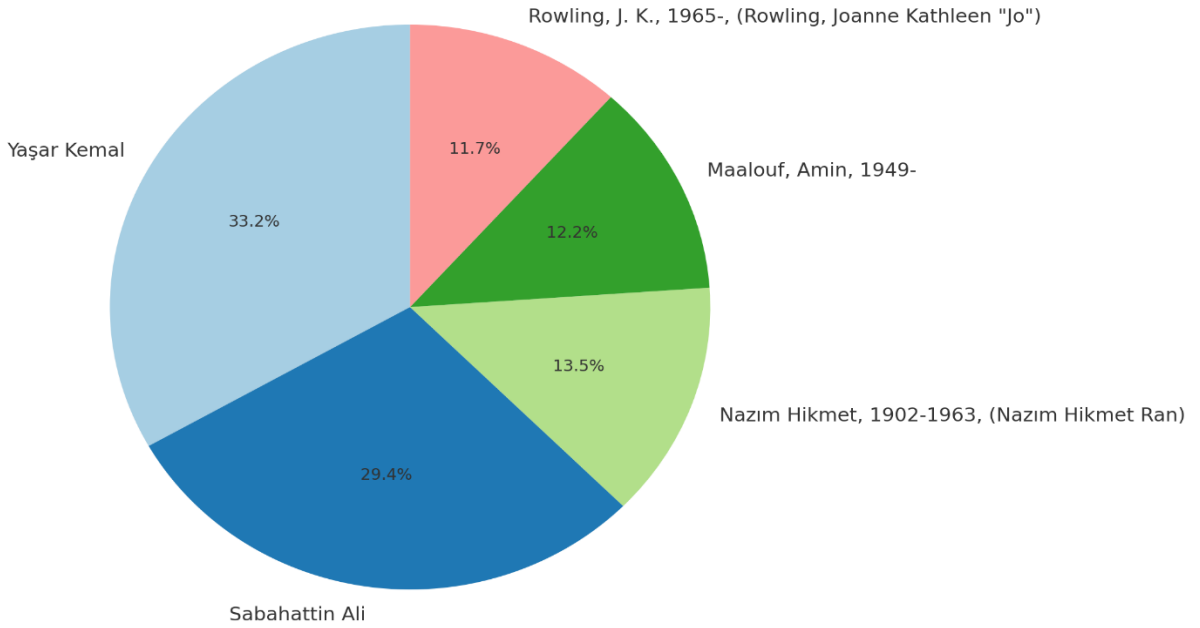
Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Yayınevlerinin birçok edebi tür üzerinde yayınları mevcut olmakla birlikte kütüphane verileri içerisinde özellikle roman türü ön plana çıkmaktadır. Bu minvalde yayınevlerinde en çok tercih edilen eser ve yazarların bilinmesi okuyucu kitlenin yönelimleri ve yayınevleri politikaları hakkında bilgi verecektir.

Grafik 18: En Çok Tercih Edilen Yapı Kredi Yayınları Eserleri

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphanesi Verileri

Grafik 19: En Çok Tercih Edilen Yapı Kredi Yayınları Yazarları

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

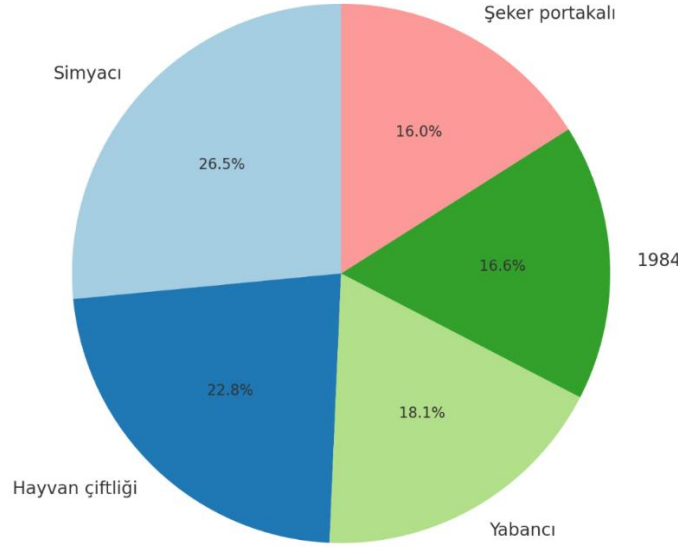
Yapı Kredi Yayınları içinde bulundurduğu yazar listesi ve kitap sektöründeki tecrübesiyle ilk sırayı almaktadır. Burada öne çıkan yazarlar ve eserler incelendiğinde yayınevi politikalarının da belirleyici olduğu göz önüne alınmalıdır. Diğer yayınevleri arasında ilk sıraya yerleşmesi ve YKY bünyesinde faaliyetleri ile genç okurları sanatla ve sanatçılarla

buluşturan politikaları dâhilinde birçok şey bu sıralamanın arkasında yatan faktörleri oluşturur. Yapı Kredi Yayınları, bankacılık alanına dair yayınları haricinde esas olarak 1992 yılında yayıncılık alanında faaliyet göstermiştir. Yakın bir tarih olarak görülen 1992 yılından bu yana bu kadar gözde olmasında ise en başta referans alanı etkili olmuştur. “Şair ve yazar Enis Batur yönetiminde yayına başlayan yayınevi aynı yıl Kitap-lık isiminde bir edebiyat-kültür dergisinin, Cogito isimli bir düşünce dergisinin de yayınına başlamış, 1974 yılından beri yayınlanmakta olan Sanat Dünyamız dergisini de daha düzenli bir yayın periyodu ile devam etmiştir” (Thompson, 2008:140).

Enis Batur’un kendisiyle birlikte getirdiği entelektüel çevre ve sosyal birikim aslında bir sermaye olarak yayınevine katkı sunmaktadır. Buna ek olarak yayınevinin yalnızca eserler bağlamında kalmayıp dergicilik faaliyetlerine yer vermesi de alanı genişleten ve okur kitlesini arttıran bir atılım olarak değerlendirilmektedir. Okur profilini arttırma faaliyeti dışında okuru haberdar etmek de kültür-sanat piyasasında önem arz etmektedir. Tüm bunları besleyen yayınevi bünyesine dâhil olan yazar ve eserlerdir. “Özellikle vefat etmiş veya yaşlı meşhur yazarların kitapları, YKY’nin kültürel ve entelektüel sermaye oluşturmasında en önemli etkenlerden bir tanesidir” (Thompson,2008: 140). Böylece kanonik yapı oluşturan yazarların telifini alarak okur için tek adres oluşturmuştur. Sabahattin Ali, Cemal Süreya gibi yazar ve şairlerin teliflerini elinde bulundurarak yayınevi piyasasındaki önemli atılımlardan birini oluşturmuştur. Ayrıca güncelliğini koruyan ve bestseller olarak belli bir popülasyona ulaşmış kitapların da telifini alarak her yaştan okura ve her zevke hitap etmektedir. Kütüphane verileri içinde de ilk beş içerisinde yer alan Harry Potter kitabı tam da bu noktada incelenebilmektedir.

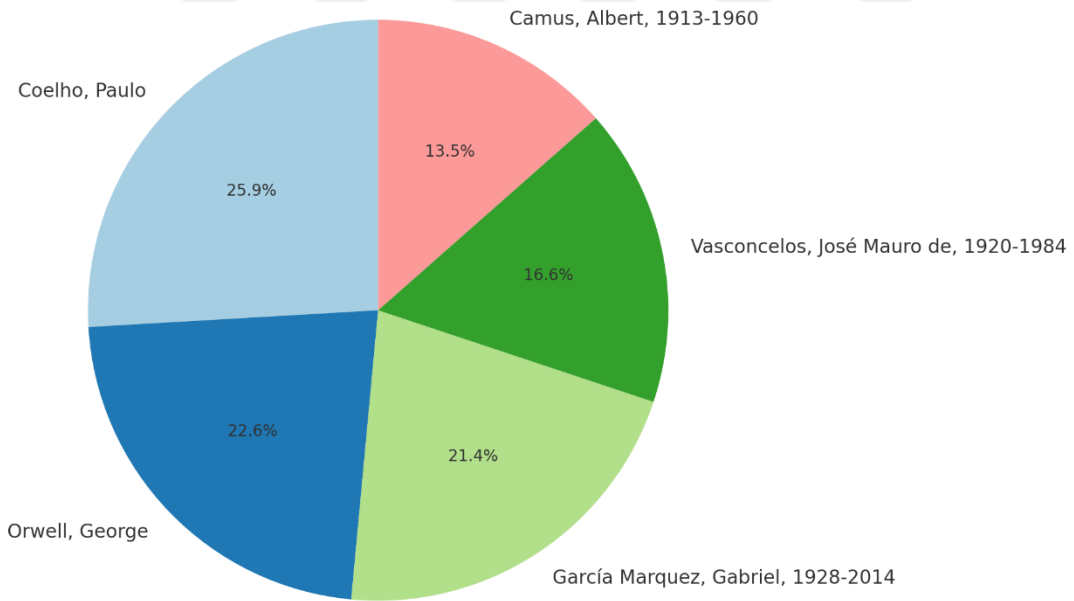
Uluslararası bir tanınırlığa sahip olan J.K. Rowling’in fantastik seri halinde olan Harry Potter kitabı film uyarlamasıyla da öncü bir konumdadır. 2001 yılında Yapı Kredi Yayınları tarafından telifi alınan eser, yayınevine saygınlık kazandırmaktadır. Küreselleşme ve kültür endüstrisinin bir yansıması olarak okunabilecek bu durum sürekli kıyas halinde gösterilen Yüzüklerin Efendisi ve Harry Potter ikileminde de söz sahibidir. Yayın hakları Metis’te olan Yüzüklerin Efendisi kütüphane verileri içinde ön sıralarda yer almayı her yaştan okuyucuya hitap noktasında değerlendirilebilir. Tüketim pazarında Harry Potter ve ürünlerinin daha çok yer işgal etmesi bu açıdan değerlidir. Hediyelik eşyalar, film serileri konsept kafeleri, dükkânları ve güzellmeleriyle daha fazla ön planda kalmaktadır. Her yaştan okura hitap eden ve sosyal medya kullanıcılarının

yoğun etkileşim alanında olan eser, kütüphane kullanıcıları tarafından da tercih edilmektedir. İkinci sırada yer alan Can Yayınlarında ise bu durum şöyledir:

Grafik 20: En Çok Tercih Edilen Can Yayınları Eserleri

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

Grafik 21: En Çok Tercih Edilen Can Yayınları Yazarları

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

Erdal Öz tarafından 1981 yılında kurulan Can Yayınları yayın faaliyetlerine devam etmektedir. Kütüphane verileri içerisinde ikinci sırayı alması tek bir nedene bağlı değil aksine bütünlüklü bir iş ağının ürünüdür. Can Yayınları özelinde öne çıkan yazarlara

değınmeden önce yayınevının uyguladığı politikayı görmek gerekmektedir. Edebiyatın içinde olan ve romanlarıyla gündemde olan Erdal Öz'ün entelektüel çevresi Can Yayınları prestijinde önemli bir atılımdır. Sosyal sermaye olarak görülebilen bu durum yayınevlerinin ayakta kalmasında etkisi bulunmaktadır. Can Yayınları Genel Müdürü Can Öz bu konuyu verdiği bir röportajda şöyle açıklıyor:

“Babam (Erdal Öz) edebiyatın ve düşünceinin içinde bir adam zaten... Ankara Üniversitesi'nde belirli bir çevre edinmiş, yıllarca Varlık'tan kitapları çıkmış, Cem Yayınları'nda da çocuk kitapları çıkarmıştı. Ama Cem Yayınları'nda bir takım talihsizlikler olmuş, ayrılmak zorunda kalmış. Ayrılnca, benim tahminim, ortada kalıyor, ne yapacağını şaşırıyor. Bütün bunların ardından “Kendi işimi yapayım bari” deyip bir yayınevi kuruyor. Yıllar içinde, babamın nezaketi ve telif konusundaki hassasiyetinin de etkisiyle çok değerli Türk yazarlar, yayınevi çatısı altında toplanmaya başladılar. Sıkıyönetim döneminde Can Yayınları, bu yazarlar için güvenilir bir kale olmuştur”.⁴

Çağdaş, Modern, Miras ve Klasik dizileri olan Can Yayınları farklı okuyucu kitlelerine de hitap etmeyi amaçlamaktadır. Bu diziler içinde yer verdikleri yazarlar ve birçok eserin telifini elde bulundurmasıyla alandaki eksikliği gidermektedirler. Can Yayınları Genel Yayın Yönetmeni Zeynep Çağlıyor da röportaj esnasında alandaki eksikliği ve nasıl doldurduklarını şöyle açıklıyor: “Gotik edebiyatın çağımızda ne kadar ilgi çektiğini ve gençlere de cazip gelecek bir edebiyat yayınlamanın üzerinde konuşurken “Gotik Romantik” serimize vardık. Gotik edebiyatın klasik örneklerinden yayınlıyoruz. Sonra başka okurlara da hitap etmeyelim ya da okurlara neden başka okuma zevkleri sunmayalım dedik”.⁵ Bu durum okur nabzını yoklamak ve edebiyat piyasasında stratejik hamleler yapmakla da alakalı olmaktadır. Sosyal sermayeyi nasıl kullandığı ve pazarlama stratejileri okur ilgisini çekmede gerekli görülmektedir. Bunun örneklerinden birisi yayınevının “Kapağı rengine göre seç!” hareketinde aranabilmektedir. Pantone şirketinin yılın rengini yeşil seçmesiyle birlikte Can yayınları da modaaya ayak uydurmak isteyen okurlar için yeşil kapaklı kitaplarını listeleyip okurların önüne sunmaktadır. “Biz elbette kitabı kapağına değil, içeriğine göre seçmenizi temenni ediyoruz. Yine de modaayı takip eden, kitabının fotoğrafını çekmeyi seven ya da sadece “Ne okusam?” sorusuna biraz

⁴<https://www.edebiyathaber.net/can-yayinlarinin-dunu-bugunu/> “Erişim Tarihi 29/05/2024”

⁵<https://www.edebiyathaber.net/can-yayinlarinin-dunu-bugunu/> “Erişim Tarihi 29/05/2024”

farklı ve eğlenceli bir yanıt arayan okurlarımız için işte huzurlarınızda Yılın Rengi, Yeşillik yeşiline yakın kitap kapaklarımız”⁶

Kitle kültürünü harekete geçiren bu hareket yayınevinin klasik çizgisinin yanında tüketim kültürünün değişkenliğini ve moda ile edebiyat ilişkisinin etkisini gözden kaçırmadığını göstermektedir. Aynı zamanda beyaz kapağı ile akıllara yerleşen yayınevi farklı dizilerde ya da basımlarda özel seriler üreterek ve kapak tasarımlarında farklılıklara giderek okuyucunun tekrar ilgisini çekmektedir. Kalp logosu haricinde kapak tasarımlarına tepki gösteren bir kitle olsa da bu farklılık ile yayınevi kendisine farklı okurlar da katmıştır. Gotik roman serileri, polisiye vb. serilerinde illüstratörlerle çalışmaları ve özgün kapak tasarımlarının çıkması cezbedici bir unsur olmuştur. Grafik tasarımcısı Utku Lomlu’nun ödüllü kapak tasarımları da bu minvalde dikkat çekicidir.⁷ Kafka’dan Camus’a Orwell’dan Marquez’e kadar birçok yazarın eserine kapak tasarımları olan kitaplar “Utku Lomlu” kitapları olarak çeşitli kitap satış mağazalarında kategorize edilmektedir. Bu olay kültür endüstrisinde yazarını ve eserini aşan durumlara örnek olarak gösterilebilmektedir.

Kutulu özel setler, mini kitaplar yayına süren yayınevi, toplu taşıma araçlarında rahatça okunabilecek, cepte bile tutulabilecek kitap hacmine ağırlık vererek sosyal medyada gündem olmuştur. “Küçük al büyük oku” hareketi⁸ ile reklam çalışmalarına başladıkları mini kitap serisinde Simyacı, Zorba, 1984, Yabancı gibi yayınevinin çok tercih edilen kitapları bulunmakta ve sayısı da artmaktadır. Sert kapak özelliği, kâğıdının parlak olması, okunabilir bir büyüklükte olması, hafif ve tek el ile okuma rahatlığı sunması gibi özellikleriyle okur profilini ve tercihlerini genişletme ve seçenekleri arttırma, rekabette öncülük sağlama işlevine girişmektedir. Can yayınlarının geçmişten gelen sosyal sermayesi ve klasik çizgisi modern dünyanın gerekliliklerini göz ardı etmeyen ve ona göre reaksiyon alan bir politikayla birleşmiştir. Bu da onu tercih edilen yayınevleri içerisinde belli bir sraya yerleştirmektedir.

Kütüphane verileri içinde öne çıkan Paulo Coelho, George Orwell, Marquez, Vasconcelos, Camus gibi yazarlar küreselleşmiş ve popüler hale gelmiştir. Yazarların beraberinde getirdiği tanınırlık bu eserlerin de dolaşımında olmasında etkilidir. Yayınevinin

⁶ <https://www.canyayinlari.com/kitabi-kapaginin-rengine-gore-secin> “Erişim Tarihi 29/05/2024”

⁷ <https://www.canyayinlari.com/can-yayinlarinin-kapaklarina-gmkdan-dort-odul> “Erişim Tarihi 29/05/2024”

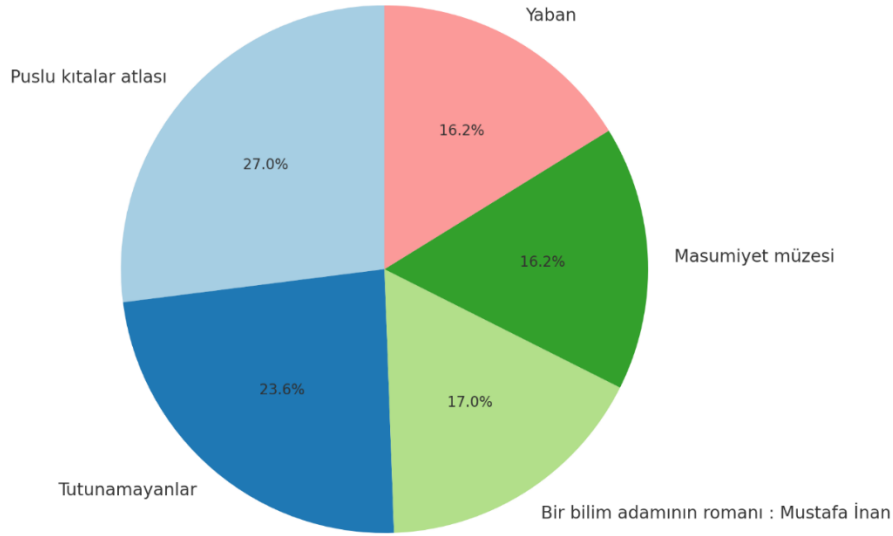
⁸ <https://www.k24kitap.org/kucuk-al-buyuk-oku-410> “Erişim Tarihi 29/05/2024”

farklı dillerden, ülkelerden çevirilere yer vermesi ve ülkemize kazandırması okur çeşitliliğini arttırmakta ve aynı zamanda evrensel temaları işleyen yazarların yayınevi aracılığıyla okur ile iletişimde olmasını sağlamaktadır. Albert Camus'nun *Yabancı* eseri varoluşçuluk akımının önde gelen eserlerinden birisi olup entelektüel bakımdan birikim isteyen bir kitaptır. Eser tanıtımları, insanın kendini arayışlarına dair kitap önerileri içinde vs. başat gösterilen kitaplar içinde olması onu ön plana çıkarmaktadır.

Şeker Portakalı kitabı ise yanında getirdiği evrensellik ve popülerite yanında tartışmaların da odağında olan bir kitaptır. 2013 yılında ortaokul öğrencisinin velisi tarafından kitabın müstehcen öğeler ve argolar taşıması nedeniyle öğretime soruşturma açılmıştır.⁹ Akabinde eserin, 100 Temel Eser içerisinde yer aldığı belirtilmiştir. Romanın medyada bu tarz olaylarla gündemde kalması merak unsurunun da devreye girmesiyle popüler bir özellik kazanmıştır. Ayrıca romanın 2012 yılında Portekizli yönetmen tarafından sinemaya uyarlanması da ilgi odağı olmuştur. Dramın sürükleyici yanı okuru ve seyirciyi peşinden götürmektedir. Romanın gündemde oluşu yalnızca bununla da sınırlı kalmamış hediyelik eşyalarda, kolye uçlarında, kupalarda eserin kapağı ya da can alıcı bir pasajıyla rafları süslemektedir. Tüm bu faktörler kütüphane kullanıcılarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemekte ve eser dolaşımına katkı sağladıkları söylenebilmektedir.

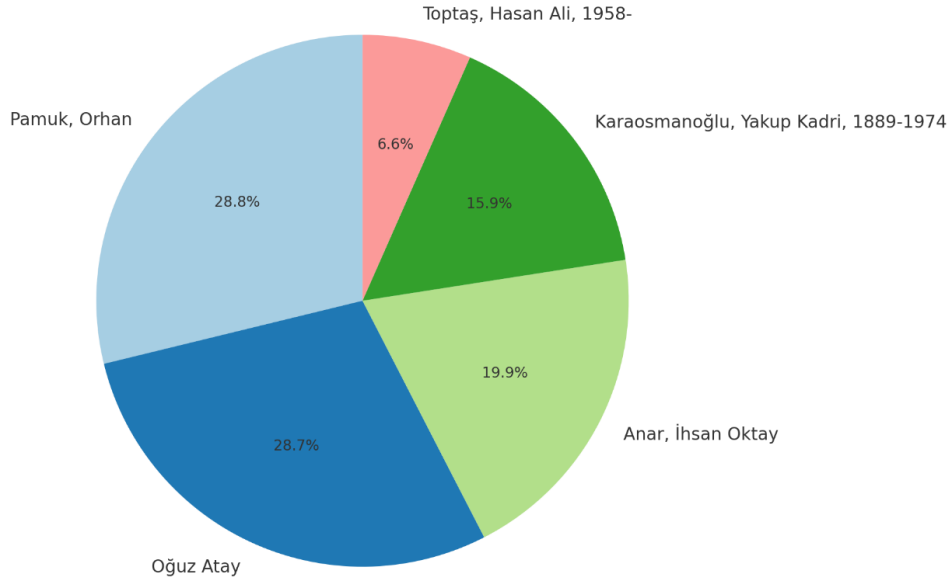
Yüzdelik dilimde üçüncü sırada yer alan İletişim Yayınlarında ise durum şu şekildedir:

⁹ <https://www.milliyetsanat.com/haberler/edebiyat/-seker-portakali-na-da-sorusturma/1031> “Erişim Tarihi 29/05/2024”

Grafik 22: En Çok Tercih Edilen İletişim Yayınları Eserleri

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

Grafik 23: En Çok Tercih Edilen İletişim Yayınları Yazarları

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verileri

Orhan Pamuk'un listelerde ilk sıralarda yer alması olağan karşılanacak durumlardan birisidir. Bunun temel dayanakları içerisinde Nobel edebiyat ödülü almış olması yanında kendisine gelen çeşitli eleştiriler bağlamında merak unsuru oluşturması da sayılabilir. Özellikle sosyal bilim ağırlıklı derslerde çeşitli yönleriyle atıf konusu olması da gözden kaçırılmaması gereken unsurlardan birisidir. Orhan Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* romanının listede yer alması ise edebiyat sosyolojisinin farklı açılardan

değerlendirilebileceğine somut bir örnek taşımaktadır. Tüketim kültüründe bir nesnenin ihtiyaç ürünü olduğu fikrini kitlelere yaymak ve sonrasında ürünü “ama buna ihtiyacım var” mantığıyla tüketmekle aynı şeydir. Kitabın yayımlanmasının ardından kurulan *Masumiyet Müzesi*, kurgunun gerçek hayata müdahalesi konumundadır. Oğuz Atay’ın listedeki yerini konumlandırması da farklı açılardan incelemeye değer bir konudur. Telif haklarının İletişim Yayınlarında olması yayınevine de çok şey kazandırmıştır.

Tüm bu unsurların sosyal medya ile gündemde tutulması da yazarın ön planda olmasını ve eserlerinin dolaşımında olduğunun göstergesidir. Aslında okur kitlesinin trendlere bakış açısının bir yansıması olarak değerlendirebileceğimiz bir meseledir. Keza *Tutunamayanlar* ardında *Bir Bilim Adamının Romanı: Mustafa İnan* eserinin de yayınevi bünyesinde en çok okunan eser olması dikkat çekicidir. Oğuz Atay’ın yalnızca popüler unsur olarak sunulan *Tutunamayanlar*, *Tehlikeli Oyunlar*, *Korkuyu Beklerken* eserleri haricinde de okunması ve yalnızca moda tabiri ile açıklanmayacak bir derinliğe sahip olduğunu göstermektedir.

İletişim Yayınevinde kütüphane verileri ışığında açığa çıkan liste içerik, yazar, medya unsurları gibi faktörlerle analiz edilmesinin yanında yayınevi politikaları çerçevesinde de incelenmeye muhtaçtır. Yazarı ya da eserini ön plana çıkaran onu gündemde tutan aynı zamanda bu birikimdir. İletişim Yayınevi, 1983 yılında Murat Belge tarafından kurulmuştur. Ansiklopedi yayıncılığı ile bu piyasaya atılan yayınevi, böylece sosyal sermayesini geliştirmiştir. “Ansiklopediler de, dönemin ansiklopedi furusına dâhil olmak adına çıkarılmıştır. Fakat yayınevinin dergileri ve ansiklopedileri Türk yazarların telif yayınları ile çıkarmaları çok önemli bir nokta olarak dikkati çekmektedir. Bu durum yayınevinin ciddi bir entelektüel çevreyi bünyesine katmasına sebep olmuştur” (Thompson,2008: 138).

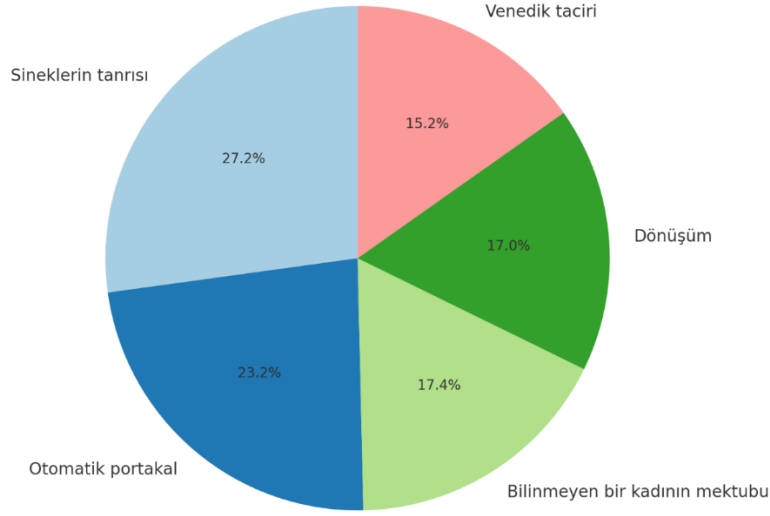
Yayınevinin ansiklopedi yayıncılığı ile piyasaya girmesi farklı disiplinlerden çevre edinmesinin yanında sıkıyönetim döneminin bir ürünüdür aslında. Böylece yazarların, yayınevi çalışanlarının iş bulma olanağı doğmuş oluyor aynı zamanda da dönemin gergin yapısından kaçınmış oluyorlar. İlerleyen süreçte de kitap yayıncılığına yönelerek ilk 10 yılda edindikleri birikimi değerlendirmeye başlamışlardır. “1990’lı yıllarda yayınevi benzer bir strateji ile küçük cep kitapları yayınlamıştır. Bu kitapların bir kısmı telif, bir kısmı tercüme olarak yayınlanmış ve Yeni Yüzyıl gazetesi ile anlaşmalı olarak gazete ile

birlikte dağıtılmıştır. Ayrıca aynı dönemde Orhan Pamuk editörlüğünde tercüme ve telif edebiyat eserlerine ağırlık verilmiştir” (Thompson,2008: 138).

Burada iki duruma dikkat çekmek gerekecektir. Öncelikle Yeni Yüzyıl gazetesi ile anlaşmalı olarak kitap dağıtım politikası izlemek dönem içerisinde popüler olan iletişim aracını stratejik kullanmakla alakalıdır. Günümüzde sosyal medyanın, sokaklardaki billboardların, televizyon kanallarındaki tanıtım programlarının yerini o dönemlerde gazete işlevselleştirmektedir. Dolayısıyla eserin okurla buluşma noktasında kayda değer bir atılımdır. İkinci olarak ise Orhan Pamuk’un editörlüğü de aynı şekilde stratejik bir atılımdır. Yazarın kendi eserlerinden gelen popülerliği bu noktada yayınevini kitleliliğini etkilemektedir. İletişim Yayınları bağlamında listelenen eserlere bakıldığında her bir yazar yıllara yayılmış ve okunurluğu tek bir dönemle ya da yalnızca popülerlik unsuruyla açıklanamayacak kişilerdir. Yakup Kadri, Orhan Pamuk, İhsan Oktay, Oğuz Atay ve Hasan Ali Toptaş. Gündemi ve kendinden sonra gelen yazarları etkileyecek güçte olan bu yazarlar edebiyat tarihine adını yazdırmış isimlerdir.

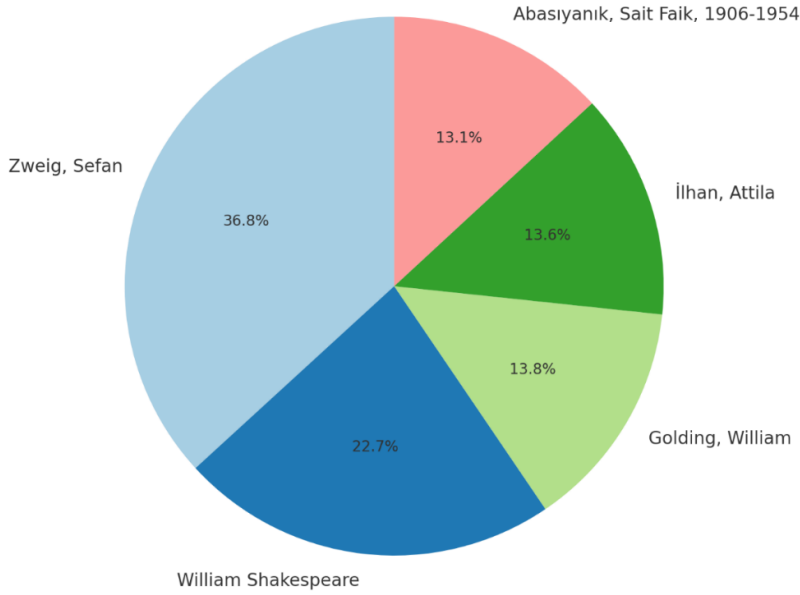
Yakup Kadri, yayınevini ilk yayınları arasında yer alan ve eserlerinin konusu gereği edebiyat, sosyoloji, iktisat birliğini sunan topluma dair birçok şeyi kurgusal ve yalın bir dille ifade eden kişidir. Dolayısıyla etkisi yalnızca belli bir dönemi kapsamayacaktır. Görülüyor ki İletişim Yayınları aslında telifini aldıkları eserleri çok satması yönünden değil uzun vadede çok satması yönüyle değerlendirmektedir. Elbette kapak tasarımları, pazarlama yöntemleri, etkinlikleri bu işin başka yanına süsleyen durumlardır. Tüm bunların yanında devamlı satış rakamlarına ulaşabileceği eserler, geçmiş entelektüel birikimi ve çevresiyle de birleşince İletişim yayınlarını önlerde tutmaktadır.

Dördüncü sırada yer alan İş Bankası Kültür Yayınlarında ise sıralama şu şekildedir:

Grafik 24: En Çok Tercih Edilen İş Bankası Kültür Yayınlarının Eserleri

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

Grafik 25: En Çok Tercih Edilen İş Bankası Kültür Yayınlarının Yazarları

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

İş bankası yayınlarının genel sıralama içinde ilk üçe girmesi ve dolaşımında olan eser / yazar grafiğinin yukarıdaki gibi olması son derece önemlidir. Bir yayınevinin edebiyat sosyolojisi açısından ne denli önemli olduğunu ve gidişatı değiştirdiğinin somut örneğidir. İş Bankası Yayınları'nın dünya klasiklerine ve özellikle de son zamanlarda

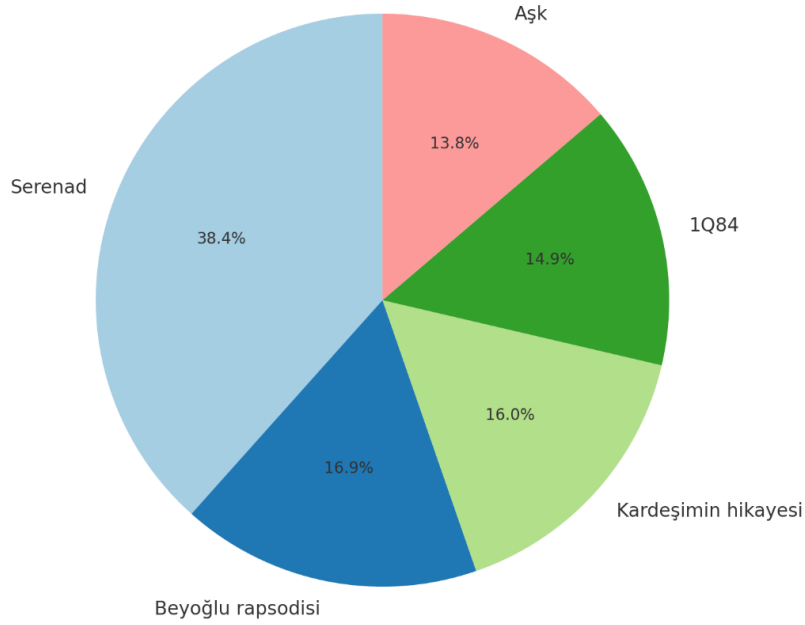
Türk klasiklerine ağırlık vermesi yayıncılık sektöründe bu minvalde atılımı sırtladığını göstermektedir. Sonuçlarda yabancı eser ve yazarların başı süslemesi çeviri faaliyetlerine önem verildiği ve bu alandaki hassasiyetin okur tarafından karşılık bulunduğunu göstermektedir. Stefan Zweig, William Shakespeare, Attila İlhan gibi yazarların ve “*Sineklerin Tanrısı*”, “*Otomatik Portakal*” gibi eserlerin popüler olması, yayınevinin klasik ve evrensel değere sahip eserlere önem verdiğini gösterir. Hasan Ali Yücel klasiklerinden bu yana belli bir çizgide ilerleyen İş Bankası Yayınları bünyesine kattığı yazar ve eser seçimlerinde özenli davrandığı bilinmektedir. Ve kendi piar çalışmalarıyla klasikleri arka raflarda kalmasını engelleyerek markasıyla ön plana çıkarmıştır. Shakespeare gibi yazarların dolaşımında olmasını fakültelerde derslerde işlenme olanağının yüksek olmasına da bağlayabiliriz.

Aynı zamanda banka sektöründe önde gelen isimlerden birisi olması da bu durumu etkilemektedir. Listeyi incelediğimizde Yapı Kredi ve İş Bankasının kitap sektörü yanında bankacılık sektöründe ismini duyurması listedeki yerini dolaylı yollardan etkilemektedir. Bankacılık sektöründe itibarını oluşturmuş ve belli bir yere ulaşmış bu kurumlar kitap piyasasına girdiklerinde de belli bir kitleyi de yanlarında hazır etmiş oluyorlar. Güven duygusunu aşıl原因 kurumlar yaptıkları reklamlar ve kampanyaların etkisiyle cazibe alanı oluşturmayı gaye ediniyorlar. Kültür sanat adı altında yalnızca kitap sektöründe kalmayıp sergiler, okuryazar buluşmaları, konserler, şiir dinletileri vs. sunan ve sosyal medya platformları üzerinden de bunu duyuran kurumlar okur kitlesinin güvenini kazanmaktadır.

Tüm bu pazarlama çalışmaları için kritik bir husus olan bütçe meselesine gelindiğinde ise bankacılık faaliyeti gösteren kurumların elinde bulundurduğu finansal güç iyi yatırımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kriz yönetimlerinde elinde bulundurduğu imkânlar ve çalışma portföylerini genişleterek yelpazeyi geniş tutmasını sağlamaktadır. Ekonomik sermayeyi diğer sermayelere dönüştürerek yayıncılık alanında önde gelen kuruluşlardan birisi olmuştur. Listede yer alan yazarlar ve eserler ülkemizde ve dünya çapında tanınmış isimlerdir. Özellikle Zweig’in eserlerinin yayınevi bünyesinde ön planda olması yazarın eserleri ile de ilgilidir. İş Bankası yayınlarında en çok tercih edilen ilk beş yazar arasında Attila İlhan ve Sait Faik’in öne çıkması dikkat çekicidir. Attila İlhan’ın şiir türünde öne çıkması şiirlerinin toplumsal ve bireysel izler taşımasıyla da ilintilidir. Aşk şiirleri ile genç kitlenin odağında olan şair için yalnızca duygusal izleklerin varlığından bahsetmek

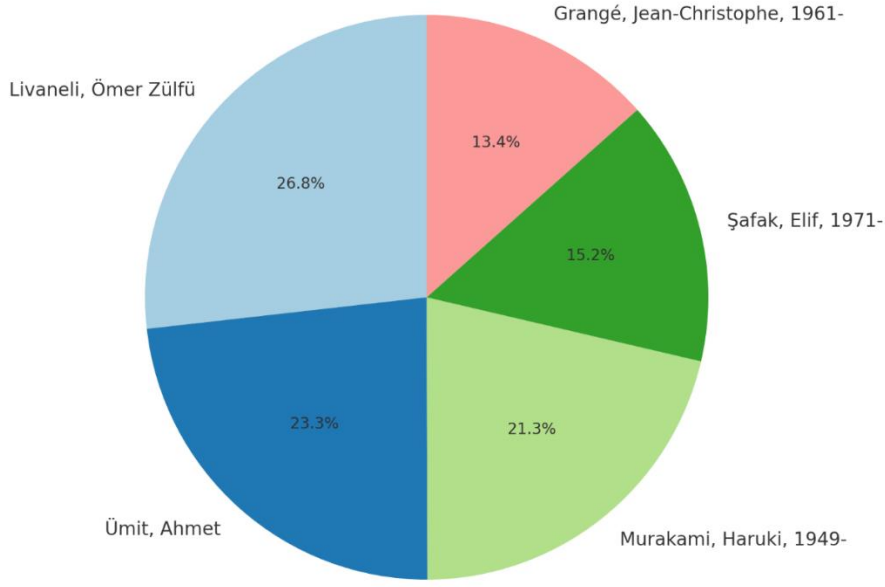
doğru olmayacaktır. Nitekim edebiyat ve siyaset ilişkisinin Atilla İlhan ile varlık bulduğunu Nazım Hikmet'te olduğu gibi söylemek mümkün olacaktır. Sait Faik'in ise hikâye alanında listeye dâhil olması uzun süredir telif haklarını elinde bulunduran İş Bankası Yayınlarının ve bağlamında kültür sanat faaliyetlerinin de aktifliğinden gelmektedir. Sait Faik Abasıyanık'ın 2024 yılında telifinin bitmesiyle Abasıyanık öykülerinin gidişatı da incelemeye değer ayrı bir konu olacaktır.

Otomatik Portakal kitabında ise çarpıcı içeriği ile okuru etkisi altına alan eser, 1971 beyaz perde uyarlamasıyla da gündemdeki yerini korumaktadır. Stanley Kubrick yönetmenliğinde çekilen film, yönetmenin adıyla da kült haline gelmiş ve ilk olarak film ile tanışan kişileri kitaba yöneltme işlevini de görmüştür.

Grafik 26: En Çok Tercih Edilen Doğan Kitap Eserleri

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

Grafik 27: En Çok Tercih Edilen Doğan Kitap Yazarları

Kaynak: Marmara Üniversitesi Kütüphane Verisi

Doğan Kitap en çok dolaşımda olan yazar ve eserler incelendiğinde popüler kültürün yansıması görülmektedir. Yazar dağılımında da eser dağılımında da grafiğin önemli bir kısmını Zülfü Livaneli oluşturmaktadır. Hem yazar hem müzisyen kimliğiyle tanınan Livaneli, toplumda geniş bir kitleye sahiptir. Ardından Ahmet Ümit’in *Beyoğlu Rapsodisi* eseri grafikte yer edinmektedir. Polisiye-gerilim türünde olan eser Beyoğlu’nun ara sokaklarına değinmekte okuyucuya tanıklık ettiği mekânlarda bir kurgu sunmaktadır. Yerli ve yabancı dağılıma sahip olan Doğan Kitap grafiklerinde Haruki Murakami’de yer almaktadır. Gerçeküstü öğelerle harmanladığı eserlerinde evrensel temalara yer vermektedir. Haruki Murakami kitaplarının çevirmeni olarak bilinen Ali Volkan Erdemir bu konu hakkında “farklı kültürlerle barışık ve gözlem gücü keskin bir yazar. Böyle olunca da hem yarattığı karakterler hem de işlediği konularda evrenselliği yakalıyor. Böylece dünyanın hangi ülkesinden olursa olsun, okur, Murakami’nin eserlerinde kendi yansımasını görebiliyor”¹⁰ ifadesi yazarın dolaşımda olmasının yalnızca kütüphane bazlı bir durum olmadığını yazarın ulaştığı evrensellelikle okur arasında kurduğu bağı göstermektedir.

¹⁰ <https://t24.com.tr/k24/yazi/japon-edebiyati-uzerine,3817> “Erişim Tarihi 08/09/2024”

Türkiye ve uluslararası edebiyat alanında adından bahsettiren Elif Şafak ve eserleri de Doğan Kitap bünyesinde öne çıkmaktadır. *Aşk* romanı ile ön plana çıkan yazar eserin kapağı ile gündemde kalmıştır. Pembe kapaklı olarak çıkan kitap sonrasında erkek okur ya da pembe renk sevmeyenler için gri renkte de basılmıştır.¹¹ Kitap piyasasında dikkatleri çeken bu hamle okur ile temas haline geçmektedir.

Doğan Kitap grafiğinde yer alan eser ve yazarların ortak noktaları okuyucunun zevklerini ve algılarını yönlendiren unsurlara sahiptir.

¹¹ <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/askin-rengi-kul-oldu-11957879> “Erişim Tarihi 08/09/2024”

SONUÇ

Okur, okuma eyleminin öznesi olarak ortaya çıkan ve zaman içinde çeşitli değişkenlerle ele alınması ve yorumlanması gereken bir kitleyi oluşturmaktadır. Edebiyat sosyolojisinin de ana unsurlarından olan okur; yazar, eser, basın yayın faaliyetleri, ulaşım konjonktüründe çeşitlenmektedir. Nitekim özne olarak okurun varlığına anlam katan da bu unsurlardır. Karşılıklı bir etkileşimin görüldüğü bu alanda üniversite kütüphaneleri kullanıcı profili sınırlılığı ile de aslında bir okur profilinin haritasını sunmaktadır.

Bu bağlamda Marmara Üniversitesi Kütüphanesi'nin sunmuş olduğu veriler okur profili ve okurun yönelimlerini daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. Öyle ki araştırmamız kapsamında kütüphane kullanıcılarının hangi eserlere yöneldiği ve bunun arkasında yatan unsurların neler olabileceği incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kitap ve kütüphanenin sözlü kültürden yazılı kültüre süren yolculuğu incelenmiştir. Geniş kapsamlı olan konu içeriği, araştırma konumuzun temelini meşgul eden “okur kitlesi” üzerinden incelenmeye çalışılmış ve bu minvalde alt başlıklar halinde öncelikle okur kitlesinin dönüşümünün ne olduğu ve kültür üretimi bağlamında kütüphanelere bunun nasıl yansıdığı çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise teknik bilgilerin kütüphane verileri üzerinde nasıl bir yansıması olduğu incelenmeye çalışılmış ve Marmara Üniversitesi Kütüphanesi verileri analiz edilip yorumlanmaya çalışılmıştır. Yapılan analizler sonucunda okur profili ve seçilen eserlerin üzerinde yıl, cinsiyet, bölüm faktörleri değişimler yaratmaktadır. Dolaşımda tutulan eserler; belli dönemlerde gerçekleşen olaylar, yazar ya da esere yönelik magazinsel faktörler, yayınevinin çeşitli tüketim politikaları, moda kavramının kendisini sürekli var kılması ve sosyal medya platformları aracılığıyla kanaat sahiplerinin güncellenmesiyle anlam kazanmaktadır.

Marmara Üniversite Kütüphanesi geniş kütüphane koleksiyonu ile kullanıcıları ile bir araya gelmekte ve eser dolaşımında köprü rolü üstlenmektedir. Üstlendiği bu köprü rolünde okuma oranının az olması ise dikkate değer bir durum olarak ele alınmaktadır. Öğrencilerinin kütüphane üzerinden edebi eser dolaşımında aktif bir rol oynamaması üniversite çevresinde yer alan birçok sahaf, kitapçı gibi çeşitlilikle de bağlantılı olabileceği gibi e-kitap, sesli kitap alternatiflerine de yönelmeleri muhtemeldir. Bunun yanında edebi eser okumama Türkiye'nin genel bir problemi olduğu da aşikârdır. Kültürel altyapıyla da ilişkilendirebilecek bu durumda sözlü kültürden kalma dinleme alışkanlığı

ve görüntülü kültür ile gelen izleme alışkanlıkları arasında yazılı kültürün belli bir kitle tarafından kabul görmemesi de söz konusudur.

Veriler neticesinde en çok dolaşımda tutulan edebi tür roman olmaktadır. Türsel özellikleri, okur ile kurduğu iletişim neticesinde diğer türlere nazaran daha geniş bir yayılım ağı içerisindedir.

Cinsiyet noktasında dengeli bir dağılım gösteren üniversitede kadın okurların çoğunlukta olması edebiyatın kadınlar için mühim bir iletişim aracı olduğunu göstermektedir. Özellikle Eğitim ve Fen-Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin bu dolaşımda ciddi pay sahibi olması ise toplumsal ve kültürel meselelerle ilgili bölümlerin daha aktif rol üstlendiğini göstermektedir. Aynı zamanda öğretmenlik mesleği ile de ilişkilendirilebilecek bu husus öğretmen adaylarının edebi türlere yaklaşımını da göstermektedir.

Yazar ve eser seçiminde Türk edebiyatından ve dünya klasiklerinden isimlerin varlığı dikkat çekmektedir. Başları süsleyen Dostoyevski, Yaşar Kemal gibi isimler yanında popüler eserler de okur ile etkileşim halindedir. Marmara Üniversitesinin okur profilinin bu bağlamda popülist bir eser-yazar yaklaşımıyla kütüphaneye yöneldiği söylenebilmektedir. Bu durum okur profillerini etkileyen unsurların bireysel zevkler haricinde “kiteselleşen yapı”nın baskınlığı ile açıklanabilmektedir.

Zamansal bir analizin gerçekleştirilmesi ise pandemi gibi küresel bir olayın eser dolaşımlarını nasıl etkilediğini öncesi ve sonrası üzerinde nasıl etkilere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, yapılan bu analiz Marmara Üniversitesi Kütüphanesinin toplumsal değişimler, güncel olaylar, kanon unsuru, kültür endüstrisi ile nasıl şekillendiğini göstermektedir. Ödünç alma verileri, bu değişikliklerin edebi eser tercihlerine nasıl yansıdığı ve okurun konumu üzerine yönlendirici etkiye sahiptir.

Bunun yanında tez yazım süreci çeşitli zorlukları beraberinde getirmiştir. Karşılaşılan belli başlı zorluklar tez içerisinde zayıf yanları da oluşturmaktadır. Bu zorluklardan ilki kapsamın geniş bir çerçevede ele alınmasıdır. Eser içeriği, sosyal medya unsurları, yayınevi politikaları gibi hususlar geniş bir alana yayılmasından kaynaklı zaman zaman zorlayıcı nokta oluşturmuştur. Bu noktada, benzer bir araştırma yürütecek olanlar için kapsam sınırlılığını daha bet belirlenmesi ve belli odak noktaları içerisinde araştırmayı yürütmesi önerilmektedir.

İkinci zorluk ise veri toplama esnasında gerekli donelerin eksikliği üzerinedir. Analiz sürecini etkileyen bu husus teknik detaylarla ilgilidir. Kütüphane envanteri içerisinde edebi eserlerin ya da edebi eserlerin yayınevi bilgisinde sayısal verilerin eksikliği oranlama konusunda zayıf bir alan bırakmaktadır.

Öğrencilerin kütüphane kullanımında, edebi eserlere yaklaşımında nelere dikkat ettiğine dair bir anket çalışması verilerin analizini daha da kuvvetlendiren bir yan olmakla birlikte detaylı bir yorumlama çalışmasına yol açabilmektedir. Zamansal sıkıntılarla gerçekleştiremediğimiz bu anket uygulaması benzer çalışmalarda bulunacak kişiler için aydınlatıcı bir yol olacaktır.

Alan içerisinde eksikliği doldurmak üzere gerçekleştirilen bu tez çalışması ilerleyen dönemlerde benzer konularda yapılacak araştırmalara katkı sunacağına inanıyorum. Kapsam sınırlılığı ve analiz esnasındaki eksikliklerin önceden görülerek minimize edilmesi çalışma üzerindeki verimliliği arttıracaktır.

KAYNAKÇA

- Alver, Köksal. (2019). Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri. (Editör: Köksal Alver) İstanbul: İz Yayıncılık.
- Andaç, Feridun. (2016). Yaşar Kemal – Bir Ömür Edebiyat. İstanbul: Eksik Parça Edebiyat Yayınları.
- Aytaç, Gürsel. (2002). Edebiyat ve Medya Kitaptan Ekran Edebiyat. Ankara: T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bahtin, Mihail. (2004). Dostoyevski Poetikasının Sorunları. İstanbul: Metis Yayınları.
- Baldini, Massimo. (2000). İletişim Tarihi. İstanbul: Avcıol Yayınevi.
- Bourdieu, Pierre & Darbel, Alain. (2017). Sanat Sevdası – Avrupa Sanat Müzeleri ve Ziyaretçi Kitleleri. İstanbul: Metis.
- Blanck, Horst. (2007). Antikçağda Kitap. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Bloom, Harold. (2018). Batı Kanonu. İstanbul: İthaki Yayınları
- Bulut, Yücel. (2021). Türk Sosyolojisinin Kısa Tarihi. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Cebeci, Oğuz. (2019). Edebi Zevk Yargısı. İstanbul: İthaki.
- Coelho, Paulo. (2017). Simyacı. İstanbul: Can Yayınları.
- Coşkun, Sezai. (2006). “Türkiye’de Edebiyat Sosyolojisi Çalışmaları”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 4, Sayı 8, 405-414.
- Cuma, A. (2009). “Edebiyat Sosyolojisi ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi- Sanat ve Bilimin Sınır Ötesi Etkileşimi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:22.
- Durkheim, Emile. (2015). Sosyoloji Dersleri. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Escarpit, Robert. (1993). Edebiyat Sosyolojisi. (Yazıcı, Ali Türkay. Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erünsal, İsmail E.,(2020). Orta Çağ İslam Dünyasında Kitap ve Kütüphane. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Erünsal, İsmail E. (2020).Osmanlılarda Kütüphaneler ve Kütüphanecilik. İstanbul: Timaş Yayınları.
- İnce, Meryem Selva. (2019). Edebi Bir Olay Olarak Kürk Mantolu Madonna. Boğaziçi Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi.
- Kabacalı, Alpay. (2000). Türkiye’de Matbaa Basın ve Yayın. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

- Kiraz Ayverdi, B., & Kurudayıoğlu, M. (2023). Türkçe Eğitiminde Şiir Öğretiminin Öğretim Programı, Ders Kitapları ve Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 11(4), 975-1001. <https://doi.org/10.16916/aded.1333735>
- Koçak, Mesut. (2021). Tanzimat'tan 2.Meşrutiyet'e Türk Romanının Yükseliş ve Modern Okur İnşası. Aslıyüksek, Mehlika Karagözoğlu (ed.), *Türk Edebiyatında Kitap, Kütüphane ve Okuma Kültürü içinde*. (ss. 83-105). Ankara: HECE.
- Kösemihal, Nurettin Şazi. Edebiyat Sosyolojisine Giriş, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, Cilt 2, Sayı 19-20, 2014, s. 1-37.
- Löwenthal, Leo. (2017). Edebiyat, Popüler Kültür ve Toplum. İstanbul: Metis Yayınları.
- Manguel, Alberto. (2022). Okumanın Tarihi. İstanbul: YKY.
- Moretti & Jockers & Allison & Heuser & Witmore. (2015). Edebiyat Laboratuvarı Sayısal Biçimcilik: Bir Deney. (Çev: Nefise Kahraman). Monograf, 3 - 604.
- Ong, Walter J. (2020). Sözlü ve Yazılı Kültür – Sözü'nün Teknolojileşmesi. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sarıkoça, Erem. (2016). Tarihi Güncellemek-Edebiyat Sosyolojisi Açısından Roman. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Şan, Mustafa Kemal. (2016). Edebiyat Sosyolojisinin Tarihinden Basamaklar. Köksal Alver (ed.),Edebiyat Sosyolojisi. Ankara: Hece Yayınları.
- Tanpınar, Ahmed Hamdi. (2016). On Dokuzuncu Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tez, Zeki. (2022). Bilim, Eğitim, Üniversite ve Kütüphanenin Kültürel Tarihi. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Thompson, John B., (2008). Medya ve Modernite. İstanbul: Kırmızı Yayınları
- Thraud, Barry Charles. (2017). Çukurova- Yaşar Kemal Edebiyatının Temelleri. İstanbul: YKY.
- Tolstoy, Leo. (2023). Anna Karanina. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tosun, Necip. (2022). Dünya Romanının Serüveni. İstanbul: Ketebe.
- Tökel, Ali. (2021). Klasik Türk Edebiyatında Kitap Kütüphane ve Okuma Kültürü. Aslıyüksek, Mehlika Karagözoğlu (ed.), *Türk Edebiyatında Kitap, Kütüphane ve Okuma Kültürü içinde*. (ss. 31-81). Ankara: HECE.
- Truffaut, François. (1987). Hitchcock. İstanbul: Afa Yayıncılık.

Tüzer, İbrahim, & Hüküm, Muhammed. (2019). Edebiyat Sosyolojisi –Edebiyata Sosyolojiden Bakmak. Ankara: Akçağ.

Uysal, Alev Göktürk. (2018). Paulo Coelho'nun Simyacı Romanının Kahramanın Sonsuz Yolculuğu Bağlamında Çözümlemesi. The Journal of Academic Social Science.

Yılmaz, Erol. (2019). Kültürel Kalkınma İçin Yaşayan Kütüphaneler. İstanbul: Profil Kitap.

Elektronik Kaynaklar

<https://www.hurriyet.com.tr/yasar-kemal-in-ince-memed-inin-onemi-17628629>, Erişim Tarihi: 23:15.

<https://www.kafkaokur.com/2023/04/kafkaokur-76-say-ckt.html> “Erişim Tarihi 24/05/2024”

<http://www.muhammetyilmaz.com/content/bir-yetiskin-olarak-kucuk-prens-ten-ogrendigim-13-hayat-dersi/954> “Erişim Tarihi 24/05/2024”

<https://www.icmimarlikdergisi.com/2016/04/15/faust-bir-devre-ilham-veren-eser/> “Erişim Tarihi 08/09/2024”

<https://www.edebiyathaber.net/can-yayinlarinin-dunu-bugunu/> “Erişim Tarihi 29/05/2024”

<https://www.canyayinlari.com/kitabi-kapaginin-rengine-gore-secin> “Erişim Tarihi 29/05/2024”

<https://www.canyayinlari.com/can-yayinlarinin-kapaklarina-gmkdan-dort-odul> “Erişim Tarihi 29/05/2024”

<https://www.k24kitap.org/kucuk-al-buyuk-oku-410> “Erişim Tarihi 29/05/2024”

<https://www.milliyetsanat.com/haberler/edebiyat/-seker-portakali-na-da-sorusturma/1031> “Erişim Tarihi 29/05/2024”

<https://t24.com.tr/k24/yazi/japon-edebiyati-uzerine,3817> “Erişim Tarihi 08/09/2024”

<https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/askin-rengi-kul-oldu-11957879> “Erişim Tarihi 08/09/2024”

EK

Ek 1: Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurul İzni 1

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-229024
Konu : 55/27 Esra KÜÇÜKTATIL

09.03.2023

Sayın Esra KÜÇÜKTATIL

İlgi : 03.03.2023 tarihli ve E--000-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 08.03.2023 tarihli ve 55 sayılı toplantısında alınan "27" nolu karar ile Esra KÜÇÜKTATIL'ın başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Bayram TOPAL
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BS9KZL5FS5 Pın Kodu :18172
Adres:Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:
sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr
Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31
e-Posta:ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd/cek=5783&eD=BS9KZL5FS5&eS=229024>

Bilgi için: Hanife Babacan
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

Ek 2: Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurul İzni 2

KARAR

27. Esra KÜÇÜKTATIL'ın “ Edebiyat Sosyolojisi Bağlamında Marmara Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: Edebi Eserlerin Dolaşımı ve Yorumlanması ” başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Esra KÜÇÜKTATIL'ın “ Edebiyat Sosyolojisi Bağlamında Marmara Üniversitesi Merkez Kütüphanesi: Edebi Eserlerin Dolaşımı ve Yorumlanması ” başlıklı çalışmasında herhangi bir anket yapılmadığı, ölçek kullanılmadığı ve insan katılımcılardan veri toplanmadığı için **Etik kurulu onayına ihtiyaç olmadığına** oy birliği ile karar verilmiştir.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Esra KÜÇÜKTATIL TUNÇ	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	İstanbul Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Makale ve Bildiriler	
1. Küçüktatıl, Esra. (2023). Modern Yazar Profili Karşısında Sait Faik ve Sanatçının Bireyselliğini Yıkan Teknoloji Matbaa, Sakarya Dil Dergisi, Sayı 1.	
2. Küçüktatıl, Esra. (2024). Mekânın Ötesinde: Edebiyat Sosyolojisinde Kütüphanelerin Rolü, 12.Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiri Özet Kitapçığı.	